

EL MIRALL

Juliol/Agost 1989

núm. 30

250 ptes.

Els impactes del turisme
Sant Martí de Vilafranca
“Criada 74” / Quim Monzó

1989

135 oficines
60 caixers
automàtics
1.000 empleats
185.000 milions
en recursos externs

Estam en evolució constant

D'ençà que ara fa 107 anys inauguràrem la primera oficina fins avui, que som la primera institució financera de les Balears, la nostra evolució ha estat constant. Tot i així, el nostre principal objectiu és encara el mateix: servir les Balears, tota la seva gent, amb tots els recursos a l'abast.
Per tant, ahir i avui: "Sa Nostra" és la Caixa de Balears.

1882

1 oficina
3 empleats
46.783 pts. en
recursos externs

"SA NOSTRA"
CAIXA DE BALEARS

Més d'un segle 100% balear.

EL MIRALL

Revista mensual
Juliol/Agost -1989 - núm. 30
ANY III

Edita:
OBRA CULTURAL BALEAR

Publica:
Associació EL MIRALL

Informació i Correspondència:
Apartat de Correus núm. 179
07080 - Palma (Mallorca)
Telèfons: (971) 72 32 99 / 72 59 37
Telefax: (971) 71 93 85

Delegació a Barcelona:
C/ Montcada, 20 (Palau Dalmasas)
08003 - Barcelona

Delegació a València:
C/ Moratín, 15
46001 - València

Director:
Climent Picornell

Cap de Redacció:
Pere Estelrich i Massutí

Secretari de Redacció:
Josep Mª Magrinyà i Brull

Consell de Redacció:
Francesca Bosch i Capó
Rosa Mª Calafat i Vila
Joan Company i Siquier
Miquel Company i Florit
Antoni Ginard i Bujosa
Joana Lladó i Ballester
Antoni Marimon i Riutort
Mateu Morro i Marcé
Antoni Nadal i Soler
Joan Perelló i Ginard
Antelm Pujol i Fulgencio
Andreu Ramis i Puigrós
Pere Rosselló i Bover
Gaspar Valero i Martí

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Coberta: «Dona Banyant-se». Serigrafia de M. Laguens, del fons d'art de l'OCB.

Fotos:
EL DIA i arxiu EL MIRALL

Producció, Administració i Publicitat:
C/ Impremta, 1, Pral-2a. Tel. 72 32 99
07011 - Palma (Mallorca)

Maquetació i Fotocomposició:
EL MIRALL i DOCUMENTA BALEAR

Impressió:
Interior: OMNI S.A. Gremi Ferrers, 42.
Polígon de Son Castelló - Palma.
Coberta: Xisco Arts Gràfiques. C/ del
Baix riera, 1-A - Palma.

Dipòsit Legal: P.M. 10-1987

4	Damià Pons i Pons: De cinquantenaris i d'amnèsies
6	Josep Moll: El PSOE, els summes sacerdots de la nació i les curolles sectàries
12	Antoni Marimon: Les eleccions europees del 15-J de 1989 a les illes Balears
15	EL MEU AMARCORD Mestre Tomeu: Catalans i mallorquins
17	PATRIMONI Jaume Llabrés Mulet: Sant Martí de Vilafranca, BIC monumental
21	DOSSIER: ELS IMPACTES DEL TURISME E. Bardolet: Efectes del turisme sobre l'economia, la societat i el medi ambient
26	Pere A. Salvà: Els impactes del turisme sobre l'agricultura de les Balears
28	Miquel Alenyar: Efectes derivats del turisme sobre l'agricultura i la indústria
30	Macià Blàzquez i Salom: Els efectes ambientals del turisme
34	Macià Blàzquez i Miquel Roig: Entrevista a Miquel Morey
40	Climent Picornell: Turisme i societat a les illes Balears
45	Antoni Tarabini: Present, passat i futur de l'impacte turístic
48	Bartomeu Bennàssar: Turisme i moral
53	A. Miquel Novajra: La qüestió turística balear: primers apunts cap a una perspectiva antropològica
62	F. Pons i M. Roig: Avaluació del I Simposi sobre Processos Sòcio-culturals i Participació
63	LA MOGUDA PLANETÀRIA Antoni Ginard: Condemnes a mort
64	ELS CLÀSSICS Joan A. Homar: Eneida-VI. Inici de la baixada a l'Avern
66	ART Jaume Torres: Panorama de la plàstica mallorquina dels anys 70. Criada 74
69	MÚSICA P.E. i M.: Els Estudis Maller i l'Orquestra Simfònica de Balears «Ciutat de Palma»
70	GUAL PERMANENT Pere Font: Friedrich Nietzsche
72	Nota de la Junta Directiva de l'OCB sobre la presidència de l'entitat
73	Premis 31 de desembre de l'OCB. Convocatòria 1989
73	Grup Blanquerna. V Seminari d'Informació i Estudi
74	PAÍS VALENCIÀ: EDUCACIÓ J. V. Garcia i C. Manuel: I ara què? Balanç i futur de l'escola valenciana
77	PAÍS VALENCIÀ Ramon Turmeda: Polítics i filòlegs
79	INTRASCENDÈNCIES Francesca Bosch i Capó: Conversa d'estiu
81	LITERATURA Pere Rosselló i Bover: Monzó, tràgic

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

5102890949

DE CINQUANTENARIS I D'AMNÈSIES

Damià Pons i Pons

La commemoració dels aniversaris, de persones o institucions, no acostuma esser una ocasió gaire propícia per a fer un repàs rigorós i autocrític del camí recorregut i de la feina feta. Hi ha la tendència a celebrar les efemèrides amb tons apologetics i paraules acolorides que, inevitablement, tendeixen a la idealització més sublimadora del passat. Sol esser una bona ocasió per a redactar-ne la història oficial. Una història feta d'encerts, d'entrebanys difícils superats amb habilitat i esforç, de personatges plens de grandesa, d'anècdotes i d'actes de companyonia... Tot hi és ulla a través d'una lent color de rosa.

Recentment, en ocasió del número especial del "Balears" editat per a commemorar els seus cinquanta anys d'existència, ha tornat a confirmar-se

● Per sort, llegint el número especial del cinquantenari també és possible conèixer el «Balears» de l'època franquista tal com era de veritat

sobradament que en temps d'aniversaris els ulls i la ment perden una bona part de la seva clarividència. Segons la història oficial del diari, escrita per en Miguel Serra, el "Balears" no va esser un instrument legitimador, dia a dia, del feixisme, ni un mitjà de pro-

EDITORIAL

EN NOMBRE DE LA PATRIA

No es un artículo de presentación lo que hemos de hacer hoy. Nuestra historia es sobradamente conocida para que nadie precise de explicaciones acerca de nosotros ni de lo que en el mañana podamos llevar a término.

Lo que cabe, al aparecer el primer número de BALEARIS—que es en verdad la tercera época, la época triunfal de «Falange»—no es ni siquiera un saludo para las autoridades, para la prensa, para nuestros camaradas todos, para el público en general. Es una ratificación de principios; es el apretón de manos caritativo de quien retorna tras una breve ausencia, tan breve que no ha sido mayor que la cotidiana ausencia de número a número.

Y esta ratificación ha de abarcar los extremos siguientes:

Somos españoles. Españoles ante todo y sobre todo. «Una de las pocas cosas serias que se puede ser en la vida», en frase maravillosa de José Antonio. Por España nacimos. Por España lucharemos ahora como luchamos ayer, como combatiremos mientras en nuestros pechos quede un aliento de vida y mientras en nuestros cerebros haya un rayo de luz de inteligencia.

Somos el órgano en la Provincia de Falange Española Tradicionalista y de las JONS, y tenemos, por tanto, el orgullo honorífico de ser soldados de fila en la Falange del Caudillo, y de saber por experiencia cuál es el santo impulso de la Patria renaciente, cuáles sus necesidades para el mañana, cuáles los altísimos afanes que la gulan por las rutas del Imperio.

Y nada más, absolutamente nada más habríamos de decir, para que el pueblo todo comprenda claramente que llevamos en el alma la ralgambre poderosa de la disciplina, el impulso formidable del patriotismo, el fuego inextinguible de una fe que no puede amenguar, y el saber constante del sacrificio que tanto más enaltece cuanto más duro

«Balears» no va esser un instrument legitimador del feixisme, ni un mitjà de propaganda ideològica a les ordres de la dictadura, ni el portaveu oficiós de les consignes del règim, ni una plataforma agressiva a favor de la castellanització cultural i lingüística...

paganda ideològica a les ordres de la dictadura, ni el portaveu oficiós de les consignes del règim, ni una plataforma agressiva a favor de la castellanització cultural i lingüística... No va esser res de tot això. I qui ho pensí és un errat de comptes que té la seva memòria plena d'al·lucinacions. En realitat, el «Balears» gairebé ni en feia de política (ja se sap que durant la passada dictadura únicament en feien els antifranquistes). Aquesta és la idea que ens vol vendre en Miguel Serra: «No se pensaba en una

prensa de partido ni en un instrumento de la propaganda nacionalista: el interés era hacer un gran periódico, bien informado e, incluso, ilustrado». I en Manuel Santolaria insisteix novament en la despolitització d'aquell «Balears» del yugo y las flechas: «En aquella redacción que yo conocí no se hacía política». Els redactors no eren servidors i propagandistes del règim, com de vegades han afirmat les males llengües, sinó un grup de gent que es divertia molt i a tota hora: «Había siempre alegría, y no

faltaban tacos y algún que otro chillido. Pero todo ello se hacía con humor, con una especie de humor andaluz, que no ofende" (M. Santolaria). Com escriu en Quinto Caldentey: "éramos como bohemios". I participaven a curses de braus, i improvisaven combats de boxa, i anaven de copes per la Palma nocturna després de tancar l'edició de l'endemà. Si els lectors del diari es divertien tant com els redactors, a la Mallorca dels anys 40, 50 i 60 devia semblar que tot l'any eren els darrers dies (la celebració dels quals, per cert, estava prohibida).

El "Balears", però, no fou a qual-que època un mitjà informatiu fortament polititzat? Certament que sí. I la

● És un llàstima que en aquesta ocasió no s'hagi volgut fer la història real del «Balears» del franquisme

història oficial del diari en deixa constància: "El diario empezó a convertirse en un instrumento para la difusión de ideas políticas", "Pablo Llull fue cesado, y todo el mundo olió algún tipo de revancha, algún tipo de jugada política de la izquierda", "Allí se vertía una clara intención izquierdosa. Aquello era, simple y llanamente, propaganda del socialismo más puro y dogmático". A quin període de temps es refereixen aquestes citacions? A l'època de la transició política i als primers anys de l'accés del PSOE al govern de l'Estat. Aleshores, el "Balears", que havia deixat d'esser premsa del Movimiento i que intentava, val a dir que a les palpen-tes, fer el paper de premsa pública, si que va esser un diari polititzat i "izquierdoso". En canvi, i és ben curiosa aquesta visió dels fets, no havia fet política quan treia en Franco a la portada i reproduïa a grans titulars els seus discursos ni quan oferia la visió de la realitat que més convenia al règim.

Per sort, llegint el número especial del cinquantenari també es possible conèixer el "Balears" de l'època fran-

Artículos Editoriales publicados en portada durante 1939

Mallorca no es sólo para los mallorquines

Nunca creímos que estando tan reciente una guerra, uno de cuyos principales motivos fue el de extirpar para siempre el separatismo, tuviéramos que encabezar estas líneas con la afirmación de que Mallorca no es sólo para los mallorquines. Y realmente es así, y para aclarar el confusiónismo que pueda crear el ligar íntimamente el separatismo con la precedente afirmación, exponemos a nuestros lectores la teoría de *Balears*, muy mallorquin pero mucho más español.

En efecto, la sensación que produce Mallorca a todo español que la pisa por vez primera no puede ser más desastrosa. Desde el taxista que le recoge en el muelle apenas desembarca hasta el orador sagrado a quien tiene que escuchar pacientemente — sin entenderlo — cuando acude al Templo para cumplir su Mandamiento de la Iglesia, pasando por cuanto necesita un viajero, hoteles, teatros, cafés, diarios, telégrafos, correos, comercios, etc., etc., todo le es extraño, tiene que insistir una y dos veces para que por fin contesten a sus preguntas o le ofrezcan sus géneros en español, y aún así y todo no evita que, delante de él, se hable en dialecto que no entiende lo que, aparte de ser muy mala educación, le hace creerse en país extranjero. Y preguntar a un amigo, si por casualidad lo encuentra, si se equivocó al tomar el pasaje.

¿Porqué todo eso no se evita? ¿Es tan difícil? Creemos que no. En algunos pueblos del interior podrá darse el caso de encontrar — ¡qué pena! — alguien que no conozca el idioma de su Patria; pero en Palma todos, cuantos directa o indirecta-

añol, más o menos bien, pero lo conocen.

¿Porqué no lo usan? Esta es la pregunta espino-sa, y a ella contestamos nosotros dándole la — para ellos — más favorable explicación: porque les gusta más; porque quieren al mallorquin mucho más que al español; porque, en resumidas cuentas, son más mallorquines que españoles...

Tal vergüenza nos llena de oprobio. No somos de los que creemos que se deba extirpar el uso del dialecto, pero si protestamos enérgicamente de su uso en lugares donde no puede hablarse, aunque estemos en Mallorca, para los mallorquines únicamente. El idioma oficial del Estado Español, es sólo uno. Quien tenga una misión dentro de este Estado tiene la obligación de emplear la lengua patria siempre en el desempeño de su cometido y quien únicamente sea un particular, si no lo sabe, debe aprenderlo para que parezca que no tan sólo es mallorquin, sino que también es español.

Mallorca no es sólo para los mallorquines, es para todos los españoles, como *española* que es. Que el mallorquin se hable en la intimidad, en la familia, nos parece muy bien; pero que se use en la vida social, comercial e industrial de la nación, nos parece sencillamente deplorable. Con el espejuelo de la literatura y del regionalismo se intentó un crimen que no cuajó en los hombres de buena fe que en principio picaron. Mallorca no fue nunca separatista y, sin embargo, lo está pareciendo por su manía de olvidar el idioma español.

Encara avui produeix calfreds aquest editorial, cinquanta anys després de la seva publicació.

quista tal com era de veritat. Les portades i els editorials que s'hi reproduïen fan impossible caure en l'estat de somnolència que provoca l'amnèsia. L'editorial "Mallorca no es sólo para los mallorquines" (1939) encara avui, cinquanta anys després de la seva publicació, produeix calfreds perquè en el seu contingut hi podem trobar tota la ideologia lingüística que ha propiciat que molts de mallorquins optassin per l'abandó o pel menyspreu de la llengua de la seva pròpia terra.

També permeten conèixer el "Balears" real l'article de José Tous Barberán i l'entrevista a Antonio Colom. Aquest darrer, que va esser cessat com a director del diari per les seves simpaties anglòfiles, no se n'amaga de posar en evidència la subordinació del "Balears" a les directrius dels "jefes del Movimiento". En José Tous, membre de la família que editava la "Última Hora", també és capaç de posar el

"Balears" en el lloc que li pertoca en el cas que es faci funcionar la memòria de manera rigorosa: "Que pena que tan excelente equipo (de periodistes) estuviera al servicio de causa tan poco noble (el franquisme). Y que pena también, que bajo la cabecera del periódico que llevaba el nombre de nuestra provincia lucieran los emblemas fascistas del poder dictatorial".

És una llàstima que un diari que l'any 1986 va tenir el coratge d'exorcitzar, amb rigor i amb una notable riquesa documental, el malson de la guerra civil, en aquesta ocasió no hagi volgut fer la història real del "Balears" del franquisme. I podria haver-ho fet a consciència ja que el "Balears" actual no és, en cap cas, hereu dels pecats del passat. ■

Damià Pons i Pons és professor de Literatura Catalana.

POLÍTICA

EL PSOE, ELS SUMMES SACERDOTS DE LA NACIÓ I LES CUROLLES SECTÀRIES

Josep Moll Marquès

En principi, no puc negar que m'agraden els debats. Però això crec que no és un defecte. La confrontació d'arguments i punts de vista sobre qualsevol dels temes que afecten la nostra vida i la nostra activitat quotidiana, des de la definició de la personalitat col·lectiva del poble illenc fins a les disquisicions sobre ètica i política i la seva aplicació pràctica, és sens subte el camí més enriquidor per anar avançant en la configuració de la nostra societat. Ara bé: perquè el debat tenguí sentit i no sigui una simple i llastimosa pèrdua de temps s'han de respectar algunes normes elementals, entre les quals voldria destacar-ne dues.

En primer lloc, el debat s'ha de fer des d'una actitud d'honestetat intel·lectual, és a dir, partint de la base que cadascú està convençut que la seva visió és la correcta, però acceptant la possibilitat que l'altre tenguí la raó. Qualsevol altra actitud suposa negar legitimitat per principi a tota visió diferent de la pròpia, cosa que òbviament fa impossible i inacceptable el diàleg. Jo, en tot cas, procur ignorar i no entrar mai en discussió amb aquests posseïdors de la veritat, siguin els estrambòtics alicorns defensors de la llengua "mallorquina", siguin els fanàtics expenedors de certificats de puresa nacional.

En segon lloc, al debat s'hi han d'aportar amb total objectivitat tots els elements d'informació disponibles, sense tergiversacions i sense supressions. I sobretot no es pot caure en l'infantilisme de fer interpretacions arbitràries de l'actitud del nostre oponent en base a judicis previs i idees preconcebudes que s'intenten justificar mitjançant conclusions tretes d'informacions premeditadament o negligentment parcials.

En les referències a la meva persona i al meu partit fetes a l'article sobre "Mitjans de comunicació, identitat cultural i normalització lingüística" (EL MIRALL-29), En Damià Pons i Pons cometia una sèrie d'infraccions gravíssimes contra aquestes regles de joc tan elementals del de-

● **Com a màxim, el paper que va representar el PSM-EEM era un altre guió, només que bastant xerec, perquè no plantejava la situació legal i les modificacions que s'hi haurien de fer**

bat, intel·lectual o polític. Reconec que el fet em va sorprendre, perquè En

Josep Moll Marquès, portaveu de la FSB/PSOE al Parlament de les Illes Balears.

Damià no figura en el meu particular catàleg dels alicorns als quals no val la pena ni contestar. Per això voldria que em fos permès fer unes quantes puntualitzacions a l'article esmentat.

Comencem per la tertúlia de Ràdio 4. Com és lògic, després de tants de mesos ja no record els termes exactes amb què vaig manifestar la meua opinió sobre la ponència parlamentària, però sé certíssim, perquè no és ni el meu estil ni la meua opinió sobre la ponència, que no vaig manifestar "un gran menyspreu envers la ponència". Una altra cosa és que reiteràs a la tertúlia l'opinió que ja havia manifestat en el debat que vàrem fer en el Parlament sobre la proposta de creació de tal ponència, que es pot resumir en una frase: Jo era i som

absolutament escèptic respecte de la virtualitat de tal ponència. En el Diari de Sessions del Parlament, a la pàgina 993, corresponent a dia 5 de maig de 1988, es pot llegir exactament el que vaig dir sobre el tema:

"El punt 2 (era el punt de la moció en el qual es proposava la creació de la ponència parlamentària) he de dir que ens sembla que no té massa sentit, aquesta és la veritat, perquè aquesta ponència no podrà fer massa més coses que retxes dins l'aigua. Però vull fer

d'elaboraor un projecte de sistema comunicatiu per a les Illes Balears? Jo vaig dir que no ho sabia massa bé. Però, i els altres ponents?

Els altres ponents tampoc no ho saben. No ho han confessat públicament, com jo, però no sols cap d'ells no ha tornat a demanar que es reunís la ponència (començant per l'amic López Casanovas, que sembla que hi hauria de tenir interès perquè va esser seva la proposta de crear-la), sinó que a les dues reunions que vàrem tenir ningú no

dels dos partits estatals, el grup parlamentari del PSM-EEM es va prendre seriosament la creació de la Ponència i va presentar-hi d'immediat un primer esbós del que podria esser un sistema de comunicació per a les Balears", hi va un abisme que només es pot salvar amb la mentida, el judici d'intencions i l'exageració grotesca.

No vull entrar ara a jutjar l'actitud dels conservadors, que per altra banda va esser la de sempre, però puc assegurar que jo, en representació del PSOE, no vaig tenir cap actitud absentista, sinó

Gabriel Cañellas, president del Govern Balear.

constar que això només és pessimisme, no és posició ni és disconformitat. Jo crec que, si per evitar que els desastres del Govern siguin més grossos ja hem hagut de fer traçats d'autopistes i ara haurem de fer qüestionaris d'enquestes, bellament podem fer també models de mitjans de comunicació. No hi ha inconvenient. El mal serà si en aquest Parlament acabam fent ensaïmades."

De menyspreu, res de res. Ni gran, ni petit. Escepticisme, tot el del món. Malauradament, el temps m'ha donat la raó: fins al novembre de 1988 la ponència es va reuair dues vegades, sense treure res en net, i de llavors ençà ni se n'ha parlat més, ni ningú l'ha trobada a faltar. I necessàriament havia d'esser així. Perquè, vegem: què vol dir això

va aportar res que permetés pensar que tenia una idea clara sobre quin havia d'esser el resultat final de la tasca de la ponència.

● Totes les llibertats i totes les iniciatives han d'estar degudament regulades i ordenades per tal d'evitar abusos i injustícies

Jo comprenc que l'amic Pons vulgui dur l'aigua al seu molí, però d'això a dir que "enfrent de l'actitud absentista

● Les actituds voluntaristes no serveixen per resoldre un problema, són frustrants i provoquen descoratjament. Me sembla més efectiu posar primeres fites

que vaig participar activament en el brevíssim intercanvi d'opinions a què en definitiva es varen reduir les reunions de la ponència. La meua línia argumental va esser que, vist que partíem de zero i que ningú tenia molt clar què anàvem a fer, potser ens hauríem de posar d'acord primer sobre un guió temàtic molt global i anar-lo desplegant sistemàticament. I la meua proposta de guió era:

1.-Introducció al tema; 2.-Situació actual dels mitjans de comunicació àudio-visuals a les Balears: legal (llicències, Lleis, competències) i real (ràdios "pirates", televisions locals); 3.-Situació desitjable: teòrica (TV autònoma, ràdios de titularitat pública segons Estatut, etc.) i possible (cost...); 4.-Possibilitats encara no aprofitades; 5.-Mesures a prendre per tal d'arribar a la situació desitjable.

Amb tota sinceritat crec que, precisament per la seva modèstia, aquest guió hauria permès concretar molt el tema. En tot cas donava ocasió a plantejar exigències i decidir accions que, si fos certa la pintoresca teoria de l'amic

Pons sobre l'actitud i la funció de la FSB-PSOE, jo hauria d'haver estat interessat en impedir-les, i no en suggerir-les. Però, és clar, resulta més senzill faltar a la veritat afirmant un absentisme que no va existir per part dels socialistes, o fer un judici d'intencions adaptat a la pròpia inòpia argumental, que anar a esbrinar quina va esser realment l'actitud dels socialistes. I això que, des que es va inventar el telèfon, l'esforç per a obtenir tals informacions és mínim.

Si aquest tarannà de l'amic Pons ja em sembla lamentable, molt més ho és la grostesca exageració que suposa afirmar que el paper que va aportar el grup PSM-EEM fos "un primer esbós del que

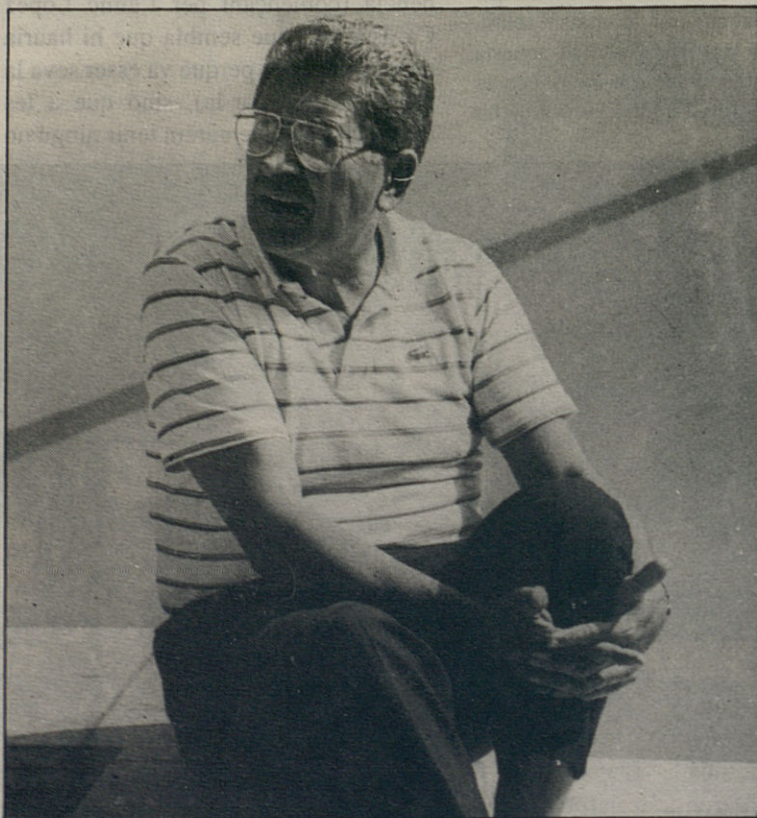
amb la cruesa que crec que mereix. Però quan veig que l'amic Pons la qualifica de projecte, i a més "ambiciós, ja que aspirava a configurar un sistema de comunicació que en la seva globalitat fos capaç de competir en termes quantitius amb els mitjans castellans", no puc fer més que esclafir a riure. Això,

Govern Cañellas. En Damià Pons diu que jo vaig dir a Ràdio 4 que creia "en la llibertat i en la iniciativa empresarial, i que aquestes ja l'anaven fent, el sistema comunicatiu de les Balears". Potser sí, que ho vaig dir, perquè efectivament hi crec, en la llibertat i en la iniciativa empresarial. Però, com totes les lliber-

● **El dia que sigui
lucratiu fer ràdio en català,
la iniciativa privada en
farà. Però l'esforç formatiu
per aconseguir que hi hagi
demanda suficient de
televisió i ràdio en català
fins a fer-les lucratives,
l'hauran de fer les
institucions**

podria esser un sistema de comunicació per a les Balears". Al.lots, no fotem faves: com a màxim, el paper que va presentar el grup PSM-EEM era un altre guió, només que, amb tots els respectes, bastant xerec, perquè s'hi mesclaven la relació de situacions de present amb la proposta de situacions de futur, no es plantejava en absolut la situació legal i les modificacions que s'hi haurien de fer, i on es deien, en parlar de la televisió, coses tan revolucionàries com que "val més tenir el canal autònom que sigui possible i factible tenir, que no tenir-ne cap".

Com que jo no patesc el complex d'haver de considerar com a enemics meus el PSM i l'EEM, sinó que segueixc pensant que ells i nosaltres hem de col·laborar, m'havia guardat com de caure, fins ara, de manifestar la meua opinió sobre la proposta del PSM-EEM

Jeroni
Albertí,
president
del
Parlament
de les Illes
Balears.

amic Pons, no era un projecte; era un bunyol, un nyarro! I dir que amb això volem competir "en termes quantitius" amb els mitjans castellans, és somniar truites i fer volar coloms.

Les actituds voluntaristes no serveixen per resoldre un problema. Ben al contrari, són frustrants i provoquen descoratjament. A mi, almanco, me sembla més efectiu posar primeres fites, per modestes que siguin, perquè crec que així es crea una dinàmica que es va accelerant i auto-alimentant fins a fer-se imparable. I en el camp dels mitjans de comunicació audio-visuals ens trobam a les nostres illes exactament en aquesta situació, però amb una dinàmica que va a favor de la castellanització i que l'hem de rompre.

Aquesta dinàmica ve condicionada per dos elements: el predomini de la iniciativa privada, i la inhibició del

tats i totes les iniciatives, han d'estar degudament regulades i ordenades, i per tant fins i tot limitades, per tal d'evitar abusos i injustícies.

● **La meua proposta,
que conté un compromís
que ja no pot esser més
explícit, va esser aprovada
amb els vots en contra del
Grup conservador**

Com que aquesta és la meua actitud des de sempre, és impossible que jo digués, en el sentit positiu que indica l'amic Pons, allò de que la iniciativa privada ja l'anava fent, el sistema comunicatiu de les Balears. Si de cas, i en

Sebastià Serra, diputat del PSM/EN al Parlament de les Illes.

total coherència amb les meves conviccions, ho vaig dir com a advertència, i donant a entendre que si no ens el feim nosaltres, ens el trobarem fet per la iniciativa privada... i per tant castellanitzat.

Potser ens hauríem de demanar si és correcte plantejar-nos la necessitat d'un sistema comunicatiu propi només en funció de la defensa de la nostra llengua. Però deixem ara de banda aquesta qüestió, perquè ens duria a consideracions que no fan al cas. Vull dir que hi ha moltes raons per les quals jo no som gens partidari de la televisió privada. Una d'elles és que una televisió i ràdio privades tenen per objecte el lucre del seu propietari, i per tant la iniciativa privada no té ni tendrà mai el més mínim interès en configurar per si mateixa un sistema comunicatiu que estigui "al servei de la normalització lingüística i de la conservació i enfortiment de la nostra identitat cultural". Senzillament perquè anirà a lo fàcil, que és donar a la gent allò que la gent vol veure i escoltar, enlloc de fer la tasca formativa d'induir-la a canviar d'hàbits comunicacionals.

El dia que sigui lucratiu fer ràdio en català, la iniciativa privada en farà. Però l'esforç formatiu per aconseguir que hi hagi demanda suficient de televi-

sió i ràdio en català fins a fer-les lucratives, l'hauran de fer les institucions. Si no volem arribar tard, l'haurien d'estar fent ja. Més encara: ja l'estarien fent, si

● **Potser ens hauríem de demanar si és correcte plantejar-nos la necessitat d'un sistema comunicatiu propi només en funció de la defensa de la nostra llengua**

les propostes formulades en aquest sentit pel PSOE no haguessin xocat amb la total inhibició i manca de voluntat política del Govern conservador de les nostres illes.

Ja sé que ara sortirà l'alicorn de torn, que incomprensiblement defensa el Govern Cañellas cada vegada que jo pos en relleu l'obligació del Govern autònom de defensar la nostra llengua i denuncii l'irresponsable incompliment d'aquesta obligació per part del Govern Cañellas. Però m'és ben igual: papers canten, i en contra de les pintoresques hipòtesis de l'amic Pons sobre les actituds que ell falsament m'atri-

bueix, jo puc demostrar documentalment els meus constants esforços, fets en nom propi o com a portaveu del PSOE, per a intentar forçar el Govern Cañellas, que és qui en té la possibilitat i la responsabilitat, a fer passes cap a la creació d'un sistema comunicatiu propi de les Illes Balears.

No tenc intenció de fer una relació exhaustiva d'aquests esforços. Només

● **Veig que en l'àmbit social nacionalista no hi ha cap interès a exigir responsabilitats al Govern Cañellas**

vull recordar-ne dos, perquè permeten il·lustrar l'esperit de col·laboració dels socialistes i la nostra positiva actitud, negada gratuïtament per l'amic Pons en les seves hipòtesis maniquees, respecte de la creació d'un sistema comunicatiu al servei de la nostra llengua i cultura, i respecte de la disposició de la FSB-PSOE a propiciar la recepció a les nostres illes de les emissions de la televisió i ràdio de Catalunya i València.

Dia 22 de març de 1984, ja fa més de cinc anys, es va debatre en el Ple del Parlament una Proposició No de Llei del PSM-Esquerra Nacionalista, com es deia llavors, sobre convenis en matèria del tercer canal de televisió amb la Generalitat de Catalunya i la Generalitat Valenciana. Com passa ja massa vegades, la Proposició estava carregada de bona voluntat, però la seva formulació era tan poc encertada que vaig optar per presentar una esmena de substitució. En el debat, el grup proposant va acceptar la meua esmena, amb la qual cosa reconeixia explícitament que era més ajustada a les seves intencions que la seva pròpia proposta. I perdonau que sigui així de clar, però un arriba a tenir els nassos plens d'aguantar impertinències de qui com a mínim hauria de sebre distingir els amics dels enemics.

La meua esmena de substitució, que com dic va ésser la que en definitiva es va sotmetre a votació, només va tenir els vots en contra del Grup Popular

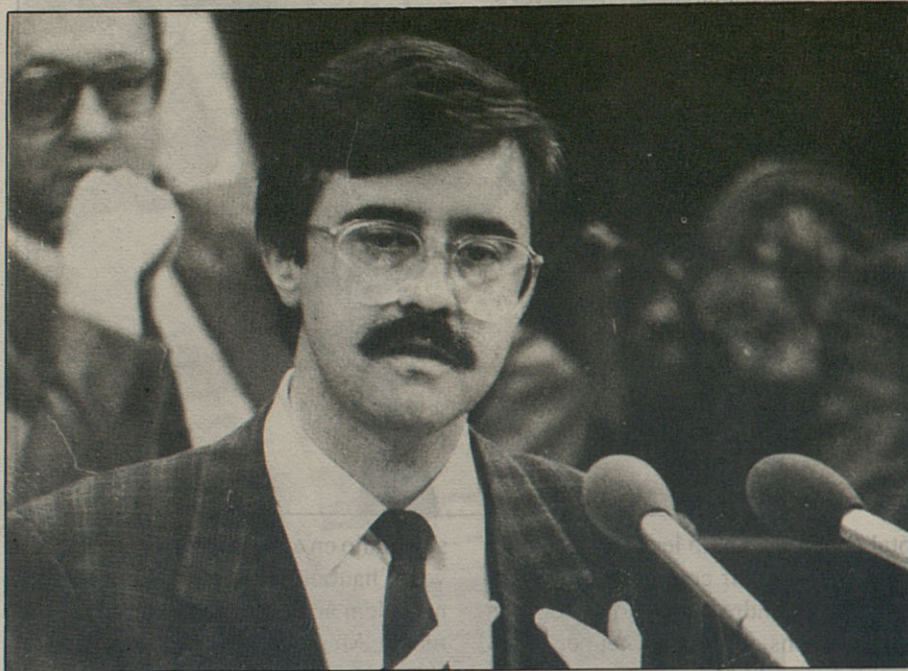
(encara estic esperant llegir una sola crítica dels alicorns de torn contra el Govern conservador i el seu Grup per aquest fet), i deia així, segons es pot llegir a la pàgina 436 del Diari de Sessions:

"El Grup Parlamentari Socialista, ... presenta a la Proposició No de Llei sobre Convenis en matèria del Tercer Canal de Televisió amb la Generalitat de Catalunya i la Comunitat Valenciana, ... la següent esmena de substitució: El Parlament de les Illes Balears acorda: a) Instar el Govern de les Illes Balears a establir amb la Generalitat de Catalunya els convenis pertinents per tal de poder oferir les emissions de Televisió 3 de Catalunya als ciutadans de les Illes Balears. b) Instar igualment el Govern de les Illes Balears a recaptar de l'Ens Públic Radiotelevisió Espanyola l'autorització necessària per a utilitzar la seva xarxa de difusió i concretament l'enllaç Tibidabo-Alfàbia per tal de fer possible tècnicament la recepció a les Illes Balears de les esmentades emissions. c) El conveni en matèria de televisió amb la Generalitat de Catalunya, que es farà d'acord amb l'article 12 de la Llei Reguladora del Tercer Canal de Televisió i dins el marc del que disposa l'article 17 i Disposició Addicional Segona de l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears, tindrà com a objectiu oferir als ciutadans de les Illes Balears el màxim horari possible de televisió en llengua catalana, amb la finalitat no sols de contribuir a la normalització cultural i lingüística del nostre poble, sinó també de facilitar la comunicació cultural entre les Comunitats Autònomes, tal com preveu l'article 149.2 de la Constitució Espanyola".

La meua proposta, que conté un compromís que ja no pot ésser més explícit, va ésser aprovada, com dic, amb els vots en contra del Grup conservador. Potser això és motiu suficient per al Govern per menysprear una vegada més la voluntat del Parlament, i per això no va fer res del que el Parlament li havia encomanat. Per aquesta raó, més d'un any i mig més tard, dia 16 d'octubre de 1985, vaig tornar a insistir presentant ara el Grup Socialista una Proposició No de Llei que deia (pàgina 1383 del Diari de Sessions):

"La creació de la Companyia de Ràdio i Televisió de les Illes Balears posa la nostra Comunitat Autònoma en condicions d'impulsar definitivament la utilització de la televisió com a instrument de normalització lingüística. A fi d'assegurar un aprofitament exhaustiu

les Illes Balears la recepció dels programes de Televisió 3 de Catalunya. 2.-Que paral·lelament, fent ús de la possibilitat que es preveu en el segon paràgraf de l'esmentat article 12 de la Llei 46/1983, el Govern de la Comunitat Autònoma concerta amb

Joan Francesc López Casasnovas, diputat del PSM/EEM de Menorca.

de les possibilitats existents des d'ara, el Parlament de les Illes Balears acorda: 1.-Que la Companyia de Ràdio i Televisió de les Illes Balears, d'acord amb el que preveu l'article 12 de la Llei 46/1983, Reguladora del Tercer Canal de Televisió, dugui a terme, immediata-

l'Ens Públic Radiotelevisió Espanyola un conveni de cessió temporal de mitjans i serveis que permeti ampliar la programació de l'estudi regional de Radiotelevisió Espanyola a Balears".

Aquesta Proposició No de Llei va ésser reduïda per unes esmenes del PSM-Esquerra Nacionalista, que en realitat, i al meu entendre, la debilitaven. Però com que no modificaven el seu esperit, les vaig acceptar en prova de bona voluntat i en ares de la col·laboració que crec que hi ha d'haver entre ells i nosaltres. Per això, el text que es va sotmetre a votació fou (pàgina 1390 del Diari de Sessions):

● **No sols no ens
desagrada que TV3
ultrapassi les fronteres de
Catalunya, sinó que hem
exigit al Govern Cañellas
que faci gestions per
consolidar i garantir
definitivament la recepció
de TV3**

ment de la seva constitució, les gestions necessàries amb la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió per tal que fins que no es posi en marxa el nostre propi programa autònom, sigui possible a

"1.-Que la Companyia de Ràdio i Televisió de les Illes Balears, ... dugui a terme, immediatament de la seva constitució, les gestions necessàries amb la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió per tal que sigui possible, a les Illes Balears, la recepció dels programes de Televisió 3 de Catalunya. 2.-Que el Govern de la Comunitat Autònoma concerta amb l'Ens Públic Radiotelevisió Espanyola un conveni que

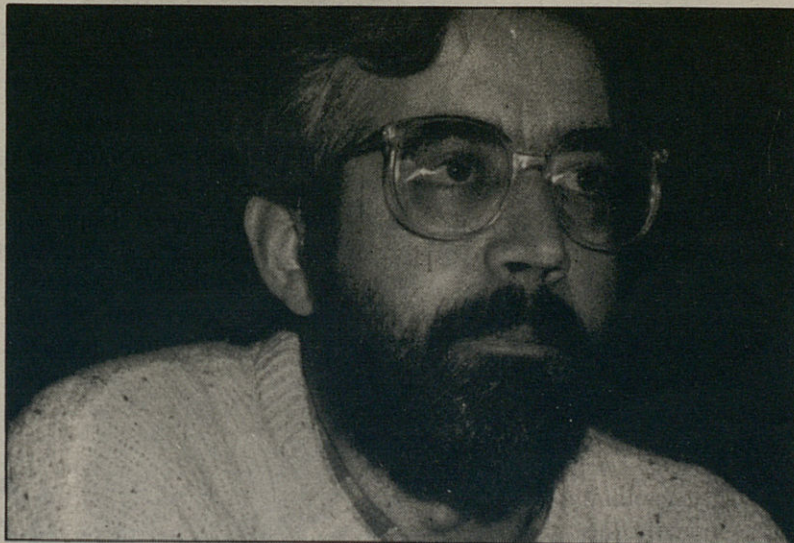
permeti ampliar la programació de l'estudi regional de Ràdiotelevisió Espanyola a Balears".

A títol anecdòtic diré que el primer punt va ésser aprovat amb el vot en contra dels conservadors, i el segon per unanimitat, perquè el President del Govern, senyor Cañellas, va dir textualment (pàg. 1389 del Diari de

compta amb la complicitat que suposa la incompetència política dels Diputats que haurien d'aportar els vots necessaris perquè tals actituds no quedassin políticament impunes, es va manifestar una vegada més. Per tant, a ningú no pot sorprendre que també els acords presos pel Parlament casi tres anys més tard, el dia 5 del maig de 1988, hagin

exigit que el creï el Govern de la Comunitat Autònoma perquè seva és la responsabilitat i la competència. I si bé ens preocupa que el pugui utilitzar com a instrument de propaganda, això no ens permet posar aquesta reflexió per damunt de l'interès col·lectiu, i hem actuat en conseqüència. No sols no ens desagrada que TV-3 ultrapassi les fronteres de Catalunya, sinó que hem exigit al Govern Cañellas que faci gestions per consolidar i garantir definitivament la recepció de TV-3, i el Govern Cañellas

Damià Pons i Pons, professor de literatura.

Sessions): "Estam disposats a acceptar el segon punt, perquè estam convençuts que això no es produirà". La qual cosa va motivar que el portaveu d'UM, que en aquell temps era Jeroni Albertí, digués que l'estranyava que el President del Govern "digui que dirà que sí, perquè sap que serà que no".

Com és natural, amb aquest esperit no cal dir que el Govern Cañellas no va moure ni un dit per complir el mandat del Parlament. La prepotència d'un Govern minoritari que practica un menyspreu autènticament feixista envers les decisions del Parlament, perquè

quedat reduïts a paper banyat, pel que fa a les obligacions que imposaven al Govern.

Però, en fi, com que veig que en l'àmbit social nacionalista no hi ha cap interès a exigir responsabilitats al Govern Cañellas, jo també ho deixaré anar, per avui. Només esper que almanco l'amic Damià Pons tenguí la decència de reconèixer que els socialistes hem deixat ben clara la nostra voluntat de crear un sistema comunicatiu propi de les Illes Balears des de fa molt de temps.

Hem exigit aquest sistema, i hem

● No sols volem intensificar les hores de televisió i ràdio en català, sinó que hem proposat repetidament nombroses possibilitats i alternatives

no les ha fet. No sols volem intensificar les hores de televisió i ràdio en català, sinó que hem proposat repetidament nombroses possibilitats i alternatives, que el Parlament ha assumit com a mandat al Govern Cañellas, i aquest no l'ha complert.

A pesar de tot això, l'amic Damià Pons i altres ínclits col·laboradors de "El Mirall" no tenen esma de criticar el Govern Cañellas i van a lo fàcil, encara que sigui injust: criticar el PSOE. Si jo fos d'ells, m'ho faria mirar. ■

Josep Moll Marqués és vice-president segon del Parlament i Secretari General de la Federació Socialista Balear IPSOE.

FAJAS REINA

José Tous Ferrer, 1 - Tel. (971) 71 60 33
07002 Palma de Mallorca

dona
corseteria

J. Masdeu

Colón, 20 - Tel. (971) 71 65 58
07001 Palma de Mallorca

LES ELECCIONS EUROPEES DEL 15-J. 1989 A LES ILLES BALEARS

Antoni Marimon Riutort

Per segona vegada a l'Estat Espanyol es convocaven unes eleccions europees. Amb la particularitat que es votaria simultàniament a tots els estats membres de la CEE. Això no aconseguí animar una campanya electoral aburrida i monòtona. La classe política, desacreditada per indicis raonables de corrupció i pel "transfuguisme", no arribà a connectar amb una societat cada vegada més conformista i apolítica. Així, no és estrany que es produís una forta abstenció (el 55,25% a les Illes Balears).

Els resultats de les eleccions, excepte alguna lamentable sorpresa, varen ésser els prevists, és a dir, molt semblants als de 1987.

El "Partido Socialista Obrero Español" (*) es presentà com el gran triomfador. Aquest èxit s'ha de matisar, ja que si per una banda superava al "Partido Popular", per l'altra, perdia quasi un

prés del pacte amb Fraga, només conegut pel seu afany de poder i per les seves lluites internes, el "Centro Democrático i Social" ha perdut la meitat del seu electorat.

Maria Terrades Pallicer ocupava el lloc núm. 49 de la candidatura del PSOE

ELECCIONS EUROPEES DE 1989 A LES ILLES BALEARS: EVOLUCIÓ RESPECTE ALS RESULTATS DE 1987

	EU	PSM	PSOE	CDS	AP
En núm. de vots	+ 806	+ 28	- 31.119	- 20.505	- 42.235
En %	+ 1'2	+ 1'2	- 1'3	- 3'8	- 3

terç dels seus vots. Amb tot, el gruix del seu electorat, compost majoritàriament per immigrants, es mantenia fidel al socialisme de Felipe González.

El fracàs del PP ha estat gran i inesperat. S'han vist superats pel PSOE a Palma, a Menorca i fins i tot a la Part aForana. No han aconseguit els vots d'Unió Mallorquina, i han perdut -potser momentàniament- una part del seu electorat més reaccionari.

Encara ha estat més estrepitos el fracàs del suarisme. Sense raó d'ésser des-

La gran revelació ha estat un empresari andalús, mig tronat, José Maria Ruiz Mateos, qui a través de les seves pallassades ha canalitzat tots els vots defensors a ultrança de la lliure empresa i visceralment oposats al socialisme. Al qual, per cert, han fet bon favor, deixant tan malmés al centre-dreta que ara és incapaç de convertir-se en alternativa. Aquesta al·lucinant candidatura ha obtingut resultats increïbles al centre de Palma i a alguns pobles, com Ariany, Bunyola, Lloret, Búger, Felanitx, Puig-

punyent, i Valldemossa, pobles en què és la tercera força més votada.

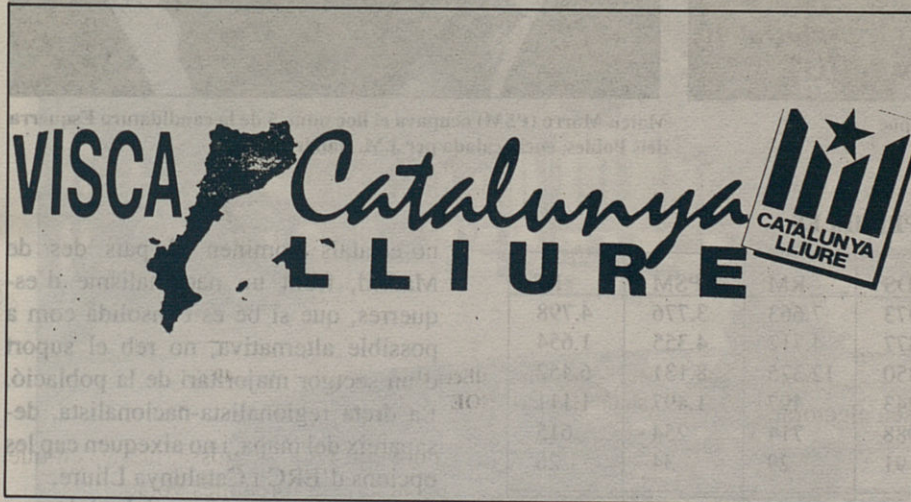
Els nacionalistes progressistes de les Illes Balears (el Partit Socialista de Mallorca, el Partit Socialista de Menorca i l'Esquerra Nacionalista d'Eivissa), feien part de la coalició l'Esquerra dels Pobles, composta per partits semblants de les nacions perifèriques de l'Estat Espanyol, amb el nom de "PSM-Esquerra dels Pobles". Han millorat lleugerament els seus resultats, sobretot a Menorca, on han estat la tercera força més votada.

"Izquierda Unida" (integrada a Mallorca pel PCE-PCIB, el PASOC i independents) ha estat el partit que més ha incrementat els seus resultats, sobretot a Palma. Amb tot, el transvas de vots des del PSOE ha estat mínim, i la seva implantació a la Part Forana segueix ésser molt petita.

L'expulsió del Partit Comunista

El felanitxer Joan Mir anava en el lloc núm. 9 de la candidatura per l'Europa dels Pobles.

A la llista d'aquesta candidatura, impulsada pel MDT-PSAN hi figuraven quatre mallorquins.

Balear (la secció illenca del PCPE), d'IU, ha fet que es dirigissin cap a la candidatura del "Partido Comunista de los Pueblos de España -Partit dels Comunistes Catalans", el 0,65% dels vots. Un percentatge similar a l'obtingut pel partit de Santiago Carrillo, "El Partido del Trabajo-Unidad Comunista", molt localitzat a Palma.

Fou sorprenent l'èxit relatiu obtingut pels verds. Quatre candidatures (de les quals n'hi havia una d'ideologia dretana i una de nacionalista), es repartiren 7.631 vots. I això sense tenir cap organització ni realitzar cap tipus de campanya a les Illes Balears.

L'extrema esquerra obté entorn a 1.1,1% dels vots. I això que "Herri Bata-suna" rebia el suport de tres organitzacions comunistes (LCR, MCI i OCB), i apareixia -per primera vegada en unes eleccions- una candidatura independentista i pancatalanista, Catalunya Lliure.

Molt pitjors varen ser els resultats de l'extrema dreta (0,4%), potser a causa del fenomen Ruiz Mateos.

De la resta de candidatures, cal destacar lleuger un augment de "Convergència i Unió" i un increment dels vots andalusistes (un 0,47%). Són curiosos el 0,55% dels vots del CSD. "Por la Europa de los Pueblos" (ERC, EA, i PNG), perd vots i obté el 0,19%.

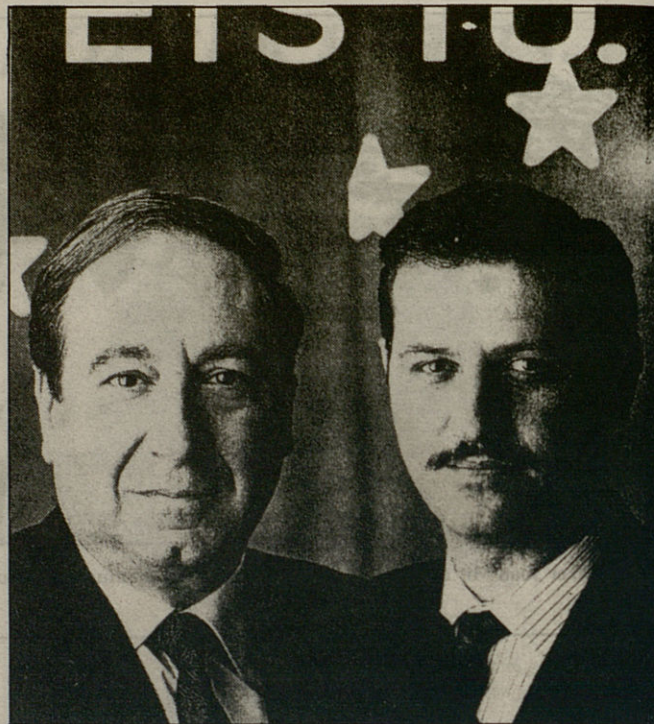
Així idò, pel que fa a la qüestió nacional, les coses segueixen més o manco com sempre. Els grans partits castella-

RESULTATS DE LES ELECCIONS EUROPEES DEL 15-J DE 1989 A LES ILLES BALEARS

	EXTREMA ESQUERRA	ESQUERRA	VERDS	CENTRE	DRETA	EXTREMA DRETA	ALTRES	TOTAL
NACIONA- LISTES	HB 877 CL 666 LA 187 BNG 148	PSM-EP 9.913 PA 927 PEP 458	AV 849	CiU 1.185 CN 179 UNA 170	FPR 214			15.746
ESTATALS (dependents de Madrid)	PST-PORE 581 AR 335	PSOE 84.321 IU 8.195 PTE-UC 1.595 PH 271 P.Carlf 162	LVE 2.765 LV 2.758 VERDE 1.259	CDS 19.272 CSD 1.310	PP 77.977 EPV 371 IDE 165	FN 528 FE 471	RM 13.615	217.483
TOTAL	2.794	107.374	7.631	22.116	78.727	999	13.615	

J.M. Lafuente López, núm. 16 a la llista del PP, tampoc aconseguí l'escó.

Mateu Morro (PSM) ocupava el lloc núm. 5 de la candidatura Esquerra dels Pobles, encapçalada per J.M. Bandrés.

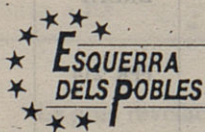
RESULTATS PER ILLES

	PSOE	PP	CDS	RM	PSM	IU
PALMA	37.207	31.701	7.973	7.663	3.776	4.798
PART FORANA	31.923	31.591	8.877	4.712	4.355	1.654
MALLORCA	69.130	63.292	16.850	12.375	8.131	6.452
MENORCA	7.373	6.715	1.243	497	1.497	1.111
EIVISSA	7.203	7.610	1.088	714	254	615
FORMENTERA	615	380	91	29	34	26
TOTAL	84.321	77.997	19.272	13.615	9.916	8.204

no-estats dominen el país des de Madrid, front un nacionalisme d'esquerres, que si bé es consolida com a possible alternativa, no reb el suport d'un sector majoritari de la població. La dreta regionalista-nacionalista, desapareix del mapa, i no aixequen cap les opcions d'ERC i Catalunya Lliure.

Des d'una òptica social, s'observa un lleuger desplaçament cap a l'esquerra. Es reforça la socialdemocràcia del PSOE, cada cop més ben instal·lada poder, alhora que es consoliden l'esquerra nacionalista del PSM i l'esquerra dirigida pel PCE, Izquierda Unida. En canvi, la dreta encara no s'ha estructurat. Ho prova l'èxit de Ruiz Mateos, que segurament ha recollit vots procedents dels conservadors, dels centristes i fins i tot dels regionalistes.

Si seguim així i no demostram la personalitat pròpia de les Illes Balears mitjançant partits polítics pròpis, que no depenguin de Madrid ni de cap altra banda, la construcció d'Europa es farà a esquena nostra, i possiblement, en contra nostra. ■

EUROPA ETS TÚ.

VOTA BANDRES.
VOTA MATEU MORRO.

El PSM era l'únic partit autòcton que es presentava a les eleccions (si bé en coalició).

(*) Hem respectat els noms oficials de les candidatures.

EL MEU AMARCORD

CATALANS I MALLORQUINS

Mestre Tomeu

La font de la Rambla, al cap d'avall del carrer dels Oms (Foto Vicenç Matas).

Realment res no és com era. Vull fer-ho públic clarament: sóc, més que demòcrata, català de tota la vida. Des del meu si familiar he estat sempre conscient de la meva pertinença nacional. Vull tornar insistir-hi: Sóc, abans de qualsevol cosa, català. I faig patent aquest afirmació perquè, d'un temps ençà, es detecta el discurs fàcil de la definició per diferència.

Lingüísticament s'insisteix amb les "peculiaritats" idiomàtiques. Si això fos reflectit pels quatre blaveros i gonelles que únicament projecten la seva ignorància supina, ni en parlaria. Qui no s'ha trobat amb algun barceloní que ens escomet amb aquestes: "Ai, la parla mallorquina! Quant de sabor! Quanta riquesa!"? Qui no ha vist com catalanistes de prestigi utilitzaven les diferències gastronòmiques, geogràfiques, la pròpia dansa popular, per patentitzar els distints nivells d'una única Cultura? Per això, tan sintètic, vull proclamar-me, si més no, tan català com un tortosí o un empordanès.

De fet he de reconèixer el contrast que vaig experimentar quan, amb setze anys en el moll dels ossos, vaig partir a estudiar a Barcelona. La catalanitat es proclamava folklòricament mitjançant les missses de joventut, a les quals es cantaven cançons de Raimon i espirituals negres americans, o afirmant que "el Barça és més que un club". El meu primer gran xoc va esser amb la professora de literatura mentre feia el "Preu" a l'institut Balmes (que encara era Jaime). Va demanar un voluntari per llegir "El pi de a Formentor" de Costa i Llobera. Em va faltar temps per sortir. No em calia ni el llibre. Estic segur d'haver-ne fet una rapsòdia memorable. Quan vaig acabar, la professora (evidentment espanyolíssima) va criticar el meu accent amb termes molt durs. Finalment em demanà pel meu origen. En un atac sublim de

dignitat vaig respondre que era català i no cap altra cosa. Que els meus pares eren catalans, i no cap altra cosa. Que d'ençà que vaig nèixer el meu idioma era el català i no cap altra cosa. Que d'ençà que vaig nèixer, el meu idioma era el català i no cap altra cosa. "Pues no lo parece", afirmà. Els meus companys de curs, tots barcelonissims, es varen solidaritzar amb mi. Un d'ells, certament indignat, va dir-li a la mestressa mestra que jo era de la mateixa terra que l'autor del poema. Pressuposant que, en el primer trimestre, ja havia sentenciat el curs em vaig castigar no tornant a assistir a aquella assignatura.

Però les paradoxes i anacronisme continuaven fent-se presents. Acabant aquell trimestre vaig haver d'anar a comprar una extranya peça per subjectar un endoll que s'havia trencat. A la primera ferreteria vaig demanar al botiguer si tenia una peça idèntica a la que li portava de mostra. "Justament la set-

mana passada vaig vendre l'última que quedava". Vaig preguntar-li quan en tornaria disposar. "Caaa! Aquesta peça ja no es fabrica fa molt temps." I on creia ell que en podria trobar encara?. "No ho trobarà pas, això. En tot Barcelona no n'hi han". En canvi, com un impuls perfectament estudiat, em va oferir la solució definitiva. "Escolti, el que ha de fer és canviar tot el suport i l'endoll. Miri aquesta peça. Li serà definitiva per tota la vida." Agraïnt-li l'interès em vaig acomiadar. De fet, l'endemà embarcava cap a Mallorca i vaig pensar que la compraria en arribar. Tanmateix no la necessitava fins el meu retorn.

Amb la mateixa peça de mostra a la butxaca vaig anar al carrer dels Oms de Ciutat. El botiguer es mostrà sorprès d'entrada. "Vaja quina cosa més curiosa!. Mai no n'havia vist. Quin invent més bo!" A preguntes seves li vaig explicar, amb pèls i senyals, la funció exacta d'aquell atuell al temps que

l'interrogava sobre un possible lloc per comprar-ne un d'igual. Gratant-se el cap, i pensant, es va definir. "Segurament qui en pot tenir és en Gomila". Vaig demanar les tresques per arribar-hi. "Maria, surt a guardar un poc que jo he d'acompanyar aquest jove a Can Gomila!". Partírem plegats. Efectivament, a Can Gomila vaig poder comprar la ditxosa peça. El meu acompanyant, sol·lícit, va insistir que em fessin descompte. "És un bon client meu". A la sortida em vaig sentir obligat a convidar-lo a prendre un cafè. Vaig contar-li un poc la història i la diferència amb el botiguer barceloní. Requarantes! No ho havia de dir!. El seu fill també estudiava a Barcelona encara que no arribaria fins el dissabte de Nadal. Va pagar el cafè ell, naturalment. No en mancària d'altra! ■

1989 BIBLIOTEQUES MUNICIPALS

Cort
Pça. Cort, 1
C.P. 07001

Horari
Matins: 9'30-13'30 h.
Horabaixa: 17-20 h.
Dissabtes: 9'30-13 h.

Arenal
Pça. G. Rul·lan Garcias, 5,
1er pis. C.P. 07600

Coll d'en Rabassa
Bailèn, 38
C.P. 07007

Son Rapinya
Llac de Banyoles, s/n.
C.P. 07013

Son Ximelis
Cap Blanc, s/n.
C.P. 07011

Rafal Vell
Pere Ripoll Palou, 9
C.P. 07008

Gènova
Barranc, 2
C.P. 07015

Establiments
Pça. Immaculada, 3
C.P. 07010

Sant Jordi
Bauçà, 31
C.P. 07199

Blanquerna
Sant Joaquim, 9
C.P. 07003

Son Gotleu
Regal, 105
C.P. 07008

Sa Indioteria
Gremi Tintorers, s/n.
C.P. 07009

Polígon de Llevant
Ciudad de Querétaro, 3
C.P. 07007

Molinar
Xadó, 7
C.P. 07006

Horari
Dilluns a divendres: 15-21 h.
Dissabtes: 10-14 h.

AJUNTAMENT DE PALMA

PATRIMONI

SANT MARTÍ DE VILAFRANCA, BIC. MONUMENTAL

Jaume Llabrés Mulet

La clastra de Sant Martí és una de les més monumentals de Mallorca: les arcades li proporcionen un aspecte impressionant.

El passat 30 de juny amb una acció conjunta d'ARCA i l'OCB de Vilafranca, es va presentar la proposta a la conselleria de Cultura del Govern Balear per a declarar Sant Martí com a Bé d'Interès Cultural (BIC). Aquest és el tercer expedient que per iniciativa popular es fa en els darrers anys per aconseguir la protecció de monuments o espais de valor cultural, etnològic o històric.

La primera proposta va ésser la dels molins de Llinars de Pollença (1986), després la Riera de Ciutat de Mallorca (ARCA i GOB, 1988), ara Sant Martí de Vilafranca, i també ja està a punt la proposta de Can Weyler, la casa amb façana gòtica que ocupa l'Associació

per a la Revitalització dels Centres Antics a Palma. Els mèrits de Sant Martí de Vilafranca són els següents:

Les antigues cases de Sant Martí tenen el seu origen com a cap d'una gran cavalleria que, durant part dels segles XIII i XIV, va pertànyer a la

important ordre dels Templaris (fins l'any 1314). La cavalleria englobava un conjunt de terres compostes per alqueries i rafals, de les quals són les més conegudes, pel seu topònim musulmà, les d'Alanzell i Albadellet. D'altra banda, l'origen antic de la zona és avalat per les troballes arqueològiques prehistòriques, romanes i àrabs.

La cavalleria, que va ésser dels Santjust i després dels Sureda -a partir

● **La façana data segurament del segle XIV i s'emparenta amb altres escassos exemples rurals**

dels darrers anys del segle XIV- (1) va constituir la base econòmica, política i social que va donar empenta a la monumentalitat de les cases. L'esplendor medieval de Sant Martí es reflecteix encara en l'estructura del palau-castell (2) que observam en tot el conjunt.

ASPECTES MEDIEVALS DE L'EDIFICI

Una part de la clastra, al costat de ponent, és d'aquesta època amb petits portals d'arcs de mig punt de caràcter fortificat. La façana data segurament del segle XIV i s'emparenta amb altres escassos exemples rurals, com és el cas de "les casetes del Rei Sanxo", al Teix, i l'enderrocada clastra de Son Catlar de Mancor.

Les cases, durant l'Edat Mitjana, foren engrandides i dotades de varies torres. Una part va ésser habilitada com una gran residència senyorial amb les

Arcades que donen pas a l'escala. Al fons el portal de la capella.

sales i cambres il·luminades per finestres coronelles.

De les torres en resta una de molt completa al costat sud-oriental, on s'hi veuen encara els arcs tapats de dues finestres coronelles. Aquesta torre recorda, per les grans proporcions i per la presència de les finestres, la mena de torre que tancava la façana de Can Thomàs del pedrís del Born, a Ciutat (3).

● Passada l'Edat Mitjana, Sant Martí va sofrir les típiques reformes per a adaptar-la al gust residencial dels segles XVII i XVIII

A la planta baixa de la torre esmentada, hi ha una sala amb arc apuntat que correspon a l'estil de gòtic primitiu típic de l'època del Repoblament. És un sala dividida per l'arc diafragma, que no ha conservat el sostre original, el qual era suportat pels permòdols de

pedra que encara es veuen. Aquest espai singular dins l'arquitectura de Sant Martí ens fa suposar que seria la capella original de la casa; sobretot si observem que té accés directe amb l'exterior.

Si s'arribàs a demostrar, documentalment, que aquesta sala va ésser la capella, ens trobaríem davant un interessant cas de l'anomenat gòtic primitiu. Recordem que les esglésies o capelles conegudes d'aquest estil, mai no es troben contingudes dins el buc d'una torre (4).

Respecte les torres, sabem que qualcuna va esfondrar-se ja en temps antic (5). Però no s'ha de descartar la possibilitat de recuperar-ne qualcuna altra, avui embeguda dins la construcció general. Té un aspecte sospitos, per exemple, el cos d'edifici on s'hi troba el menjador (una torre esmotxada?). Una restauració acurada podria confirmar o desmentir la hipòtesi o aportar altres resultats sorprenents.

SEGLES I REFORMES HISTÒRIQUES

Passada l'Edat Mitjana, Sant Martí va sofrir les típiques reformes per a adaptar-la al gust residencial dels se-

gles XVII i XVIII, sense rebutjar del tot la possibilitat de qualche reforma en el segle XVI.

Per exemple, l'entrada de la casa dels amos té un sostre de bigam suportat per dues columnes centrals renai-

● A la sala de la torre situada a la planta noble s'hi troba també un portal o finestra gòtica, que s'ha usat per a guarnir una foganya

xentistes. D'altra banda, les famoses arcades de la clastra corresponen a una tipologia que es va implantar en el segle XVI, basada en el gòtic tradicional, però que es va perllongar al llarg del segle XVII.

En principi, i per deduccions comparatives, sembla oportú parlar d'una àmplia reforma del XVII. Ho acceptam perquè les columnes italianitzants de l'entrada de cals amos (antic menjador de la pagesia) s'assemblen a les d'alg-

nes llotges del segle XVII; per exemple, So n' Amar o Son Creus de Bunyola (6). Les arcades de la clastra s'emparenten amb exemples com el pòrtic baix de les llotges de Can Verí o de Ca la Gran Cristiana de Ciutat. Ambdós pòrtics semblen més antics que les llotges superiors, que són d'estil italianitzant.

L'escala principal, amb l'arrambador de fusta tallada imitant la silueta de balustres, pareix obra típica sis-centista (7). Aleshores, també convé recordar que els arrambadors de fusta són més freqüents a l'arquitectura senyorial del segle XVII que no a la del XVIII (quan es prefereix el ferro).

● Els Sureda de Sant Martí s'extingiren a començaments del segle XIX i la finca passà als Sureda, marquesos de Vivot

La capella actual, que té l'accés principal a través de la clastra, presenta algunes ambigüitats. El portal pertany al barroc classicista (finals del s. XVIII). L'interior destaca per l'absis amb una volta estrellada de tradició gòtica i una arcada (s. XVI?). El retaule és del començament del segle XVII i "a priori" l'identificam com d'estil manierista, classificació que hauran de confirmar els historiadors especialitzats.

Altres detalls importants de la capella són: una porta gòtica del segle XV (amb coronament heràldic afegit en el

Torre de l'exterior d'aspecte imponent. S'hi detecten, encara, dues finestres coronelles condemnades.

segle XVIII), i l'enteixinat de fusta. El portal és una peça artística important que data de l'època de Domingo Sureda, famós per un duel cavalleresc celebrat a Itàlia.

A la sala de la torre situada a la planta noble s'hi troba també un portal o finestra gòtica, que s'ha usat per a guarir una foganya. Aquesta peça procedeix, a l'igual que la que hi ha a la sala de música de Can Vivot a Palma, de la

possessió que havia estat propietat dels Suredes.

En el segle XVIII, hi va haver una important intervenció que destaca per les escultures de pedra de Santa Bàrbara a la façana de l'escala (any 1746) i el Sant Martí que remata el portal forà, el qual va substituir la talla primitiva de fusta que hi havia abans. En aquest temps foren estucades les façanes respectives emmarcant geomètricament

Mallorquidea

«Prêt a porter»

Velàzquez, 6 tel. 72 21 98

Avda. Comte de Sallent, 12 - Blanquerna, 3

tel. 75 67 45 - PALMA

Portalets gòtics a una raconada de la clastra.

les finestres i els portals amb faixes blanques. Es tracta d'una típica intervenció decorativa barroca molt vinculada a l'arquitectura rural.

És atribuïble als finals del segle XVIII la gran llotja de set arcs que hi ha

● Hom destacaria d'entre el mobiliari l'antic llit amb cobricel, obra del segle XVII, blasonat amb les armes de Sureda a la capçalera

a la façana de llevant. Aquesta llotja sembla inspirada en la llotja barroca classicista del jardí de Can Vivot de Ciutat, la qual també té set arcs.

EL PALAU RURAL

Els Sureda de Sant Martí s'extingiren a començaments del segle XIX i la finca passà als Sureda, marquésos de Vivot. En el segle passat, Sant Martí es transforma en el "palau de l'antiquari" que li ha donat fama fins a temps ben recents.

En aquesta nova etapa, la casa és moblada ostentament i atapeïda de

ceràmiques, pintures, talles i peces arqueològiques. Aquest patrimoni, que ja no es pot veure a la casa (hores d'ara pràcticament desmantellada), va ésser captat per la cambra fotogràfica de Jeroni Juan Tous. Avui, a través del seu arxiu conservat en el Museu de Mallorca, podem conèixer el contingut artístic que, com hem dit, va fer destacable la casa de Sant Martí.

Hom destacaria d'entre el mobiliari l'antic llit amb cobricel, obra del segle XVII, blasonat amb les armes de Sureda a la capçalera.

En el segle XIX, pareix que a Sant Martí s'hi feren restauracions. Per exemple, la teatralitat d'alguns portalets d'arc apuntat i el bon estat de conservació de qualche part arquitectònica, ens permet suposar-ho. A la clastra hi ha el baldaquí de ferro forjat d'una cisterna central, el qual és d'estil com a neogòtic.

ART POPULAR A LA QUARTERA

Finalment s'ha d'esmentar l'existència d'uns "grafitis" i dos conjunts de dibuixos populars, molt importants, d'una paret de la quartera. S'hi representen sants, cavallers, soldats i animals, dibuixats a bon tamany a la part alta d'una de les parets. Podem

assegurar que els "grafitis" i els dibuixos tenen un impacte decoratiu força notable i que el seu estat de conservació és òptim. El seu valor històric i etnològic és indubtable, circumstància per la qual no ens ha d'estranyar que hagin estat objecte d'estudi (8). ■

NOTES

(1) Vegeu el capítol de la cavalleria de Sant Martí de "Canamunt i Canavall", d'Aina le-Senne, Editorial Moll, 1981.

(2) La classificació monumental de l'edifici ens obliga a usar la definició de palau-castell, a pesar que, popularment, sigui conegut com a "cases".

(3) La casa de Can Thomàs va ésser enderrocada als finals del segle passat; però l'arxiduc Lluís Salvador en publicà un famós gravat al Die Stadt Palma.

(4) Coneixem alguns exemples d'esglésies del gòtic primitiu (o arquitectura del Repoblament) relacionades amb una torre de defensa. El cas més expressiu hores d'ara és el de Punxuat, a Algaida.

(5) Hi ha cites documentals al respecte a l'arxiu de Can Vivot de Ciutat.

(6) A. Byne i M. Stapley. Majorcan Houses and Gardens. New York, 1928. Vegeu la làmina corresponent a So n' Amar (citada per error, com So n' Homar). La llotja de Son Creus de Bunyola no figura datada per Byne, però sembla correspondre al mateix període.

(7) Existeix un document (ACV) que detalla una àmplia reforma del final del XVII que, entre altres dependències, va afectar a l'escala.

(8) Veure el treball de Margalida Bernat i de Jaume Serra a "GRAFITI I DECORACIO POPULAR", El cas de Sant Martí d'Alanzell. MAYURQA, 21 (1985/87).

ELS IMPACTES DEL TURISME

EFFECTES DEL TURISME SOBRE L'ECONOMIA, LA SOCIETAT I EL MEDI AMBIENT DE LES BALEARS

Esteve Bardolet

Després de molts anys de manca d'informació sobre els efectes del turisme a les Balears, si bé aquesta activitat econòmica en la seva actual configuració la podem datar solament a partir del 1960, hem arribat a un moment ara en què, afortunadament, s'efectuen estudis i anàlisis sobre els efectes del turisme en l'economia, la societat i el medi ambient.

Probablement l'ordre en què aparegueren els estudis és el citat, és a dir, primer els econòmics, que tengueren una profundització important el 1980

El palau de Marivent, a Palma, residència estiuenca dels monarques d'Espanya (Foto J. Ortega).

● En no existir a les Balears sinó una economia agrícola i artesanal, el turisme va passar a ser la base d'un model de creixement únic en el Mediterrani

(1), després els sociològics en els anys següents, mentre que els ecològics, per falta de científics finançats per institucions públiques i privades, ho feren en darrer terme. L'aparició del "Llibre Blanc" del turisme a les Balears, realitzat per la UIB, ha marcat el primer in-

tent global i seriós d'analitzar les conseqüències del turisme sobre el medi ambient. També la UIB és la font de nous estudis sobre els canvis sociològics de la nostra societat, així com de nous enfocaments a temes econòmics del turisme (per exemple, donant al "marketing turístic" el grau d'assignatura del segon cicle de ciències empresarials).

En aquestes línies solament puc descriure, de manera molt genèrica i resumida, les característiques del turisme de les Balears i la seva incidència més evident en la nostra vida balear.

Començaré en primer lloc distingint els diferents graus de desenvolupament turístic de cada una de les illes: Mallor-

ca és la pionera, l'única que té turisme fins i tot a l'hivern (solament el 15% del total de l'any), i el turisme contribueix amb un 63% al seu PIB insular; Eivissa i Formentera tenen un desenrotllament posterior però molt intens, fins al punt que el 80% del seu PIB insular el genera el turisme; i Menorca, amb un desenvolupament de fa solament quatre anys, presenta una economia més equilibrada entre agricultura/ramaderia, indústria i turisme (aquest darrer amb participació del 30% en el PIB insular).

Feta aquesta observació sobre les illes, a partir d'ara em referiré a "Balears" com destí turístic, al definir el tipus de turisme que tenim actualment:

-és un turisme massiu, amb 7,3 milions de visitants/any, cosa que equival a 10 vegades la població resident.

-és un turisme d'estrangers, ja que en són el 89% i solament espanyols l'11% (característica que no supera ni tan sols Canàries).

-és un turisme que arriba per via aèria (75% del total, inclosos estrangers i nacionals), conseqüència de la insularitat.

-és un turisme dominat per dues nacionalitats: britànics 47% i alemanys 28% (entre les dues, el 75 dels estrangers).

-és un turisme de temporada o estacional (85% entre abril i octubre), especialment manifest a Menorca i Eivissa i Formentera.

-és un turisme encara allotjat majoritàriament en hotels (52%) front l'allotjament extrahoteler (48%), que és majoritari a Espanya.

-és un turisme de "forfait" o "paquet" comercialitzat pels Tours Operators (85% de les arribades, amb tendència al descens).

-és un turisme de classe mitjana i obrera, amb limitada despesa turística fora del "paquet" esmentat (que inclou avió i hotel).

-és un turisme que viu en zones litorals i en general de nova creació, és a dir, sense població autòctona anterior.

-és un turisme que requereix mà d'obra poc qualificada en la majoria dels serveis.

-és un turisme que, una vegada instal·lat en el litoral, viatja poc a l'interior de l'illa, i gens a les altres illes.

-és un turisme que, per dificultats idiomàtiques, no comunica amb els residents de Balears, salvant excepcions (ens referim a l'estranger).

Podem afegir, a més, que les Balears són la primera Comunitat Autònoma espanyola en recepció de turisme estranger, excloent els simples "excursionistes" que no pernocten a Espanya) i amb un 27% del total de la planta hotelera espanyola. Prop del 6% dels europeus de la CEE fan les seves vacances a les Balears.

Efectes sobre l'economia:

Aquest turisme que acabam de descriure va aparèixer a Balears, com una benedicció del cel que va posar fi a l'emigració i va dur la prosperitat a les illes, de manera comparable al descobriment del petroli en els països del

Golf Pèrsic. L'esforç inversor original el realitzaren els intermediaris estrangers (Tour Operators) i arrossegaren després tota una generació d'empresaris autodidactes majoritàriament illencs. Si bé a aquestes circumstàncies es produïren quasi simultàniament a la Costa Brava catalana, a la Costa Brava francesa, aquelles economies absorberen l'impacte del turisme sense canvis majors en el seu equilibri. Però, en no existir a les Balears sinó una economia agrícola i artesanal en procés de forta competència amb la Península, el turisme va passar a ser la base d'un model de creixement únic en el Mediterrani. Un model que sota la pressió d'una for-

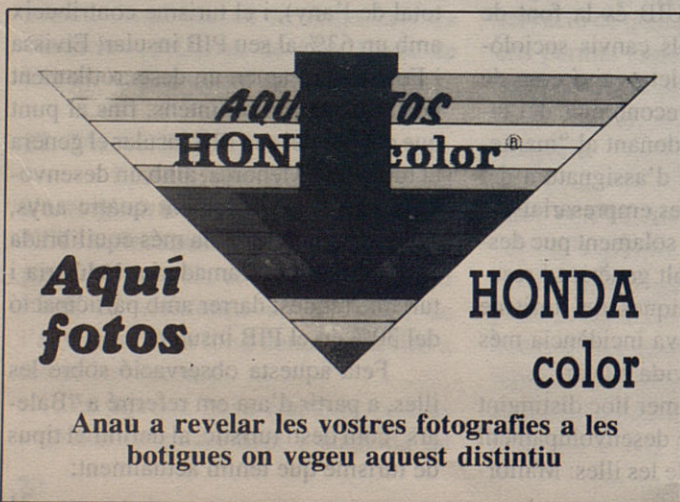
ta demanda produeix una oferta sense planificar, ni urbanísticament ni comercialment. Els beneficis del negoci turístic es reinverteixen en la dedicació de més sòl i més construccions per al turisme, no solament amb el propòsit d'una rendabilitat d'explotació sinó amb una altra d'especulació.

Aquesta situació ha generat fortes rendes per càpita fins al punt que Balears és la primera Comunitat Autònoma en aquest ranking, amb valors propers a

● Entre municipis de l'interior, en percentatges d'analfabets i de manca d'aigua corrent a les vivendes, Balears figura entre les comunitats d'Espanya pitjor dotades

la mitjana de la CEE. Però això no és indicador exclusiu de riquesa perquè no s'ha produït encara una capitalització d'aquests beneficis del turisme, sinó més bé el seu consum. Aquest desfament entre renda i riquesa o qualitat de vida és molt notable entre municipis de l'interior i del litoral. Per exemple, en percentatges d'analfabets i de manca d'aigua corrent a les vivendes, Balears figura entre les Comunitats d'Espanya pitjor dotades (2).

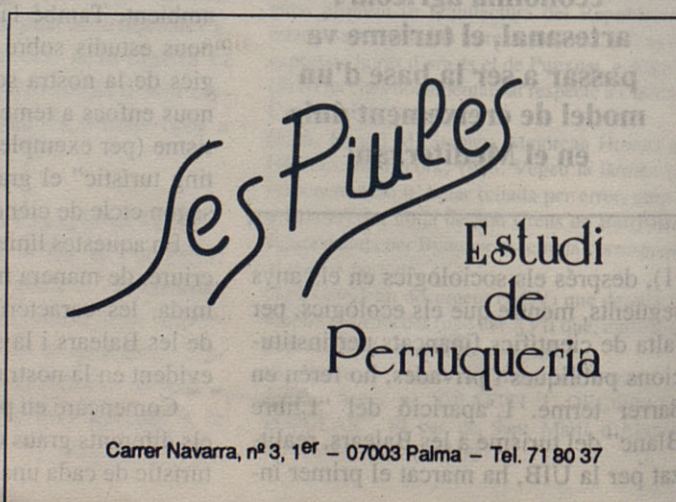
Un altre aspecte del turisme en l'economia balear, ha estat la incapacitat de potenciar sectors auxiliars del

Aquí fotos

HONDA color

Anau a revelar les vostres fotografies a les botigues on vegeu aquest distintiu

Ses Piles

Estudi de Perruqueria

Carrer Navarra, nº 3, 1er - 07003 Palma - Tel. 71 80 37

Un percentatge alt en el sector terciari com Balears (80% en termes de PIB), vol dir una economia molt sofisticada i amb un gran nivell de vida. (FotoT. Monserrat).

mateix turisme radicats a les pròpies illes. Ni tan sols l'agricultura/ramaderia locals han pogut entrar en la xarxa de comercialització de productes alimentaris que necessita el turisme. Les raons són: preu superior (i qualitat) al dels productes de la Península o d'importació des l'entrada a la CEE; manca de disponibilitat en quantitat i varietat; i manca de disponibilitat en el

● **Faltava una institució aglutinadora d'un esforç universalitzador de la cultura i la ciència: la Universitat de les Illes Balears**

temps, és a dir, en la temporada d'estiu ja que el turisme té una estacionalitat molt forta i, excepte fruites i verdures, no existeixen produccions pròpies a l'estiu.

Podríem dir el mateix de l'artesania, o semi-artesania, com el calçat de qualitat fabricat a les Balears que no és a l'abast del poder adquisitiu de molts dels nostres turistes, amb l'excepció de perles i bisuteria.

Els únics sectors que es beneficien directament i immediatament del turisme són la construcció, el comerç i els serveis complementaris (transports, banca, assegurances, immobiliàries, agències de serveis a empreses i personals, etc.).

Per tots aquests motius, l'estructura de la població activa ha variat notablement del 1955 al 1987:

- el sector primari ha passat del 46% al 14%
- el sector secundari (sense la construcció), del 22% al 24%
- el sector de la construcció, del 6% al 9%
- el sector terciari (amb turisme), del 26% al 53%.

El percentatge de participació de cada sector en el PIB de les Balears s'ha modificat paral·lelament a les ocupacions per sectors, fins el 63% del PIB a què arriben els serveis relacionats amb el turisme (inclòs part de la construcció i comerç dedicada exclusivament al turisme). Un percentatge alt en el sector terciari com Balears (80% en termes de PIB), que és la primera Comunitat Autònoma en aquest desenvolupament terciari, vol dir una economia molt sofisticada i amb un gran nivell de vida. Així, veim que els EEUU tenen el major percentatge del món (69%), seguits de Suècia (65%) i Japó (60%). El sector

terciari és el que ofereix més possibilitats de creació d'ocupació front la mecanització de l'agricultura i la robotització de la indústria. No obstant això, a les Balears el pas d'una economia basada en l'agricultura a una altra "terciaritzada" s'ha realitzat en tan poc temps (20 anys) que el model econòmic no respon a les expectatives que es dedueixen de la simple lectura d'aquests percentatges sectorials.

Efectes sobre la societat:

En part, aquests efectes ja han estat descrits al tractar dels sectors productius i la població activa ocupada en cada sector. Però hi ha altres aspectes qualitatius que no es reflecteixen en

estudis econòmics però que són importants. Així, per exemple, el turisme ha millorat la comunicació de Balears amb el món exterior, fins i tot amb el mateix territori espanyol del qual forma part. D'il·les de desterrament en l'antiguitat, per falta de comunicació, les Balears

● **Altra vegada els joves de les Balears han d'«emigrar» per aconseguir un lloc de treball, si han acabat estudis de tipus industrial**

han esdevingut una de les regions europees amb major xarxa d'enllaços aeris (l'aeroport de Palma és el primer d'Espanya en tràfic internacional) i amb major percentatge de persones de totes les nacionalitats que volen tenir una segona residència entre nosaltres. Els efectes d'aquesta comunicació sobre la societat balear han estat importants per l'adopció d'una mentalitat més oberta, més "continental", amb gestió de negocis internacionals (actualment exportam "know-how" turístic al Carib, Magreb i Indonèsia) i amb

coneixement d'idiomes europeus. Tot i això, faltava una institució aglutinadora d'aquests coneixements i continuadora d'un esforç universalitzador de la cultura i la ciència, i fa solament deu anys que es va fundar aquesta institució: la Universitat de les Illes Balears.

Però, la millora de comunicacions de Balears, gràcies al turisme, presenta dos punts negres: el primer, no haver

ves al turisme i, per tant, sense donar sortida a les noves joves generacions cap a altres disciplines professionals que no fossin les pròpies del sector terciari. Això vol dir que altra vegada els joves de les Balears han d'"emigrar" per aconseguir un lloc de treball, si han acabat estudis de tipus industrial.

Per la societat balear seria molt convenient que les plusvàlues generades

Amb insistència creixent, hom parla actualment dels costos socials del turisme massiu. D'una banda, l'empresa privada obté una rendabilitat cada vegada menor d'un turisme estranger que veu com el diferencial de preus entre el seu país i Balears és cada any més petit. I de l'altra, la creixent afluença de turisme "marginal" (en el sentit de capacitat de despesa) produeix una "despesa" d'infraestructures i recursos no renovables que no és coberta per les simples

El petit arxipèlag de Cabrera no acaba de ser el Parc Nacional que volia el Parlament Balear el 1988.

romput, encara, l'aïllament "mental" i "polític" tan fort que existeix entre Mallorca i les illes menors, ni el d'aquestes entre si. El segon, la fragilitat d'un model econòmic insular basat en transports amb la Península, d'on importam el 76% dels productes que necessitam, quan aquests transports, marítims en la seva major part malgrat que també aeris per la rapidesa de certs suministres, estan subjectes a contínues vagues i saturacions de servei en dies i hores punta. És una cosa que forma part d'allò que definim com "cost de la insularitat", i que incideix en la major carestia de la vida per als residents i la major limitació de mercats per a les empreses. Estam, doncs, davant la paradoxa que si bé la insularitat no ha impedit que les Balears assolissin un alt nivell de vida i una extensa classe social de tipus mitjà "alt", sí que ha condicionat precisament la continuació d'un model econòmic sense altres alternati-

ves pel turisme, que assoleix un nivell de desenvolupament que fa aconsellable el creixement "0", poguessin ser orientades cap a projectes d'inversió de manufactures alternatives als béns dedicats al turisme. I aquí reprenem la comparació del tresor del nostre turisme amb el del petroli dels països productors. En els països on la intel·ligència ha tengut preferència sobre la corrupció s'han construït indústries annexes a la petroquímica, s'han dedicat a millorar l'agricultura i la ramaderia, i a formar les noves generacions (escoles, universitats, estudis a l'estranger, etc.). A les Balears caldria dotar els joves fills de la "revolució turística" de noves arrels, de noves il·lusions i d'un esdevenidor al marge de la continuïtat de la construcció, de l'explotació d'immobles turístics i d'altres ofertes complementàries, perquè el creixement sense fi d'aquestes activitats no fa sinó cavar la fossa de la destrucció de la societat actual.

● Caldria dotar els joves fills de la «revolució turística» de noves arrels, de noves il·lusions i d'un esdevenidor al marge de la continuïtat turística

rendes hoteleres. Un altre cost social del turisme és el poder d'atracció que exerceix sobre les persones amb conductes o negocis que atenten contra la nostra seguretat ciutadana i la dels propis turistes.

Efectes sobre el medi ambient:

Ja fa molts anys que el professor suís Just Krippendorf va dir, en una frase que nosaltres no compreguérem: "El turisme és un devorador de paisatges". Afortunadament, avui molts illencs són conscients de la gravetat del mal que ha fet a la naturalesa i al medi ambient el desplegament turístic sense planificar, concentrat en certs punts del litoral i, per damunt de tot, poc respectuós i sensible amb el mateix paisatge. La justificació que aquesta destrucció és el preu que hem de pagar per la prosperitat actual té certa lògica, però no exonera els agents públics i privats responsables del turisme que contribuïren, i alguns encara hi continuen, a esgotar els recursos d'aquestes illes.

L'error consisteix a qualificar l'activitat turística d'allotjament com una activitat industrial més (sovint, fins i tot se la denomina "indústria turística"). L'allotjament turístic calia posar-lo en relació, des de bon començament,

amb l'ordenació del territori dels municipis i insular. Tampoc no és suficient deixar a l'arbitri del municipi la decisió d'acollir poblacions de fet que superen les possibilitats de recursos i de serveis del propi terme. El govern insular pot, des d'una millor posició, valorar les necessitats globals de recursos i evitar el seu dèficit, així com mancomunar serveis bàsics, tals com l'eliminació de residus sòlids i líquids.

Però per damunt de tot calia haver favoregut més "l'amor a la terra" que el mercantilisme, la defensa d'alguns enclaus d'especial protecció que la

Govern Balear, i cal agrair aquesta política fruit d'una època democràtica i autonòmica. Però el remei ha arribat

● **El turisme en si no és el «devorador de paisatges» sinó els qui hi negocien, emparats per la legalitat vigent**

molt tard i altres espais naturals tenen molt dubtosa la salvació sota la pressió

exercint la seva sobirania en el futur com a regió de la CEE, es podrà continuar l'activitat turística sense haver de lamentar les depredacions contra el medi ambient i, tal vegada, allò que encara avui és més greu: l'esgotament dels recursos naturals, especialment l'aigua i els boscos.

La pressió turística, en comptar al ple de l'estiu amb una massa flotant a les Balears de gairebé mig milió de persones sobre les 700 mil residents, és d'una magnitud incompresa. La mateixa situació en el continent no seria tan aclaparadora. D'altra part, aquesta massa es dirigeix quasi exclusivament al litoral de les illes i allí s'intenta fer coexistir el negoci, l'allotjament, el transport, les compres i diversions amb

D'illes de desterrament en l'antiguitat, per falta de comunicació, les Balears han esdevingut una de les regions europees amb major xerxa d'enllaços aeris.

imaginació de com convertir "pedres en pans", i ara no ens trobaríem que, essent la primera Comunitat Autònoma d'Espanya en turisme, comptam solament amb un "parc natural" (l'albufera de la badia d'Alcúdia), una illa comprada recentment pel Consell Insular de Mallorca (la Dragonera), i un altre petit arxipèlag (Cabrera) que no acaba de ser el Parc Nacional que volia el Parlament Balear el 1988 per malentesos polítics entre el Govern Balear i el Govern Central. Algunes finques de la Serra de Tramuntana han passat, de fa pocs anys, a ser "comunals" per compra del

dels interessos creats i legalment legítims d'urbanitzadores, molts d'ells estrangers. El cost de no haver tengut més béns comunals a les Balears ho pagam ara centuplicat a l'haver d'expropiar a "preus de mercat" els paratges litorals que mai havien estat objecte d'especulació turística.

El turisme en si no és el "devorador de paisatges" sinó els qui hi negocien, emparats per la legalitat vigent. Solament per mitjà d'una visió nova del nostre territori com únic actiu sobre el qual el Govern Balear a partir de 1993 (any efectiu del funcionament del Mercat Unic Europeu) podrà continuar

● **L'allotjament turístic calia posar-lo en relació, des de bon començament, amb l'ordenació del territori dels municipis i insular**

el paisatge natural, la neteja, la tranquil·litat sense renous i l'amabilitat del personal, sense aconseguir-ho, com és lògic, i en detriment del segon grup de necessitats. Confiem que en el futur sí que ens en sortirem. ■

Esteve Bardolet és president de l'Associació Balear de Periodistes i Escriptors de Turisme.

NOTES

- 1.-El turismo en Baleares. Banca March, 1980.
- 2.-El coste de la Insularidad. Cámara de Comercio de Mallorca-Ibiza, 1989.

ELS IMPACTES DEL TURISME

ELS IMPACTES DEL TURISME SOBRE L'AGRICULTURA DE LES BALEARS

Pere A. Salvà i Tomàs

El desenvolupament i la implantació del turisme a les Illes en els darrers quaranta anys han provocat un canvi prou important en les activitats econòmiques que es conformaven al voltant de l'agricultura i la ramaderia i que fins llavors foren majoritàries a les Balears. L'impacte del turisme de masses sobre l'agricultura tradicional ha estat greu i avui per avui es pot afirmar que el balanç és, per les activitats agràries, bastant negatiu.

Arribats a aquesta afirmació ens podem plantejar si el turisme ha estat negatiu globalment o sectorialment per l'agricultura. Si la resposta demostra que el desenvolupament de les activi-

de no haver existit conflictes de competències espacials entre l'agricultura i el turisme, es troba en una situació global depressiva, és a dir, negativa.

A grans trets, els principals impactes del turisme sobre l'agricultura balear es poden concretar en els següents aspectes referents a la població i el mercat de mà d'obra, l'ús del sòl rural i el mercat de consum:

1) L'impacte sobre la població rural de les Illes es pot descriure, d'una part, en el transvasament espacial de la població resident que deixa els municipis agraris per instal·lar-se en els turístics i, de l'altra, en una disminució del nombre d'actius del camp. Queda, en els darrers anys, una xifra de l'ordre de 16.000 camperols que representa un 7%

del total dels actius, percentatge prou llunyà de l'índex superior al 50% assolit el 1.940. Les conseqüències d'ambdòs fets incideixen, per una part, sobre la dinàmica demogràfica (desnatalitat primerenca en els municipis d'origen, descens de les densitats de població, envelliment) i, per l'altra, a causa de l'èxode diferencial que va

● Queden uns 16.000 camperols que representa un 7 % del total dels actius, percentatge prou llunyà de l'índex superior al 50 % assolit el 1940

tats turístiques ha estat negatiu per l'agricultura, també es podria afirmar que el sector agrari, fins i tot en el cas

● L'impacte sobre l'ús del sòl rural es pot definir per la progressiva disminució de l'espai rural, conseqüència de la transformació de superfícies agrícoles en zones urbanes

provocar la fuga d'actius joves i adults, en la població activa agrària que queda i que presenta un nivell d'envelliment

HOVER Assessors

Assessoria Laboral, Fiscal, Comptable, Financera i Jurídica.

IMMOBILIÀRIA OLIVER MAYRATA

Compra-Venda, Lloguers, Traspassos, Peritatges

TECNO-BROKER CORREDORIA D'ASSEGURANCES

Assessoria Tècnica d'Assegurances

PROMOCIONS ANFE S.A.

Construccions i Rehabilitacions, Promocions

Hover

Julià Alvarez, 7 i 7A.- 07004 Palma
Tels. 203411-203630-206120-207821

Més de la meitat de la població activa agrària és d'edats superiors als 50 anys. (Foto Jaume Pallicer).

amb més de la meitat dels seus integrants en edats superiors als 50 anys, generalment amb una baixa qualificació professional.

2) L'impacte sobre l'ús del sòl rural es pot definir per la progressiva disminució de l'espai rural, conseqüència de la transformació de superfícies agrícoles en zones urbanes; tant de caire turístic (infraestructura hotelera i d'apartaments) com d'oci en general (urbanitzacions de residències secundàries, parcs d'aigua...), factors lligats al mercat immobiliari i al procés

hectàrees. Són terres ocupades pel sistema tradicional de l'agricultura mediterrània (presència individual i/o combinada d'arbrat -ametlers, garrovers, figueres o albercoquers- i cereals i lleguminoses, i el sistema d'agricultura de subsistència -olivera i ramaderia extensiva). La seva resistència front a l'abandó i l'especulació és feble, fet pel qual part de les seves terres s'han transformat en espais d'oci emprats com a residència secundària per una població urbana de cap de setmana que practica una mena d'agricultura hobby.

3) Dins l'adequació de la producció al mercat de consum solament presenten perspectives favorables les terres de regadiu que experimenten una certa expansió, en l'actualitat unes 25.000 hectàrees. En una primera fase es beneficiaren pels cultius lligats a la producció de carn i llet i avui els que s'adapten a la producció hortícola (verdures i hortalisses) i l'agricultura ornamental (flors) que experimenten una forta revalorització. Aquesta agricultura de regadiu es veu beneficiada per l'augment del mercat de consum, d'acord amb el desenvolupament urbà i turístic. Les millors possibilitats econòmiques permeten la introducció de noves tècni-

ques i nous conreus que amb una major tendència cap a l'especialització productiva, amb incentius que s'intenten definir a través d'una política de relacions productives entre el turisme i l'agricultura, representen el pacte intersectorial entre hotelers i agricultors.

● L'agricultura de regadiu es veu beneficiada per l'augment del mercat de consum, d'acord amb el desenvolupament urbà i turístic

Front a la situació global crítica del sector agrari, s'imposa la recerca d'alternatives que passen per una reconversió de la producció que implica superar els problemes estructurals de les explotacions de dimensions insuficients, l'adequació de la producció a la demanda i una modernització tecnològica així com un rejuveniment de la població activa agrària. ■

Pere A. Salvà és catedràtic de Geografia Humana a la UIB.

● Dins l'adequació de la producció al mercat de consum solament presenten perspectives favorables les terres de regadiu

d'especulació. La situació més greu es dona a les terres conreades, especialment a les de secà. Aquestes darreres es troben en una constant pèrdua i ja en l'actualitat són solament unes 230.000

ELS IMPACTES DEL TURISME

EFECTES DERIVATS DEL TURISME SOBRE L'AGRICULTURA I LA INDÚSTRIA

Miquel Alenyar

La creixent pulsació de la demanda turística que s'ha donat a Balears, sobretot a partir de l'any 1960, ha induït un procés ampli i intens d'acumulació a l'hostaleria i a les altres branques productives de serveis destinats a no residents. Es tracta d'un procés general d'acumulació que afecta el capital, la mà d'obra, el territori i el factor empresarial.

El perfil temporal i les dimensions del procés es posen de manifest en el gràfic adjunt, en què es representa l'evolució de l'estoc net de capital de l'hostaleria valorat a preus constants de 1987.

Des d'una perspectiva genèrica cal indicar, primer de tot, que el procés d'acumulació ha anat acompanyat d'una alteració significativa de l'assignació de recursos entre agricultura, indústria i serveis. A partir de la consideració del PIB es pot veure com l'acumulació turística de Balears en els darrers trenta anys ha coincidit amb una disminució important del pes de l'agricultura i de la indústria i amb un fort augment de la participació dels sectors dels serveis, segons s'il·lustra en el quadre adjunt.

DISTRIBUCIÓ DEL PIB DE BALEARS (1960-1985)

Sectors	1960	1985
Primari	21'77	2'31
Indústria	29'11	10'49
Construcció	4'57	6'62
Serveis	44'55	80'58
	100'00	100'00

FONT: BB (RN, sèrie homogènia 1955-1975 i 1985)

No solament hi ha hagut una reas-

signació de recursos entre els diversos sectors productius, sinó que, a més, s'hi han registrat transformacions rellevants, que cal exposar amb un cert grau de detall.

TRANSFORMACIONS A L'AGRICULTURA

Els canvis més significatius que s'han produït en el sector agrari afecten principalment les següents variables: població activa, composició del producte i mètodes de producció.

El sector agrari ha perdut en trenta anys gairebé dues terceres parts de la seva població activa. Conseqüentment, la participació de la població activa agrària sobre la total s'ha reduït de manera notabilíssima. Les dades referents a la població activa agrària i al seu pes relatiu són les següents:

	Actius agraris	%
1960	70.443	37'81
1971	52.748	21'98
1981	36.336	14'72
1985	24.068	9'90

La composició del producte agrari registra canvis consistents en una certa reducció del pes relatiu de la producció agrícola i en un creixement paral·lel de la producció ramadera, per bé que aquesta en els darrers anys ha perdut

una part del pes que havia guanyat en la dècada dels anys setanta.

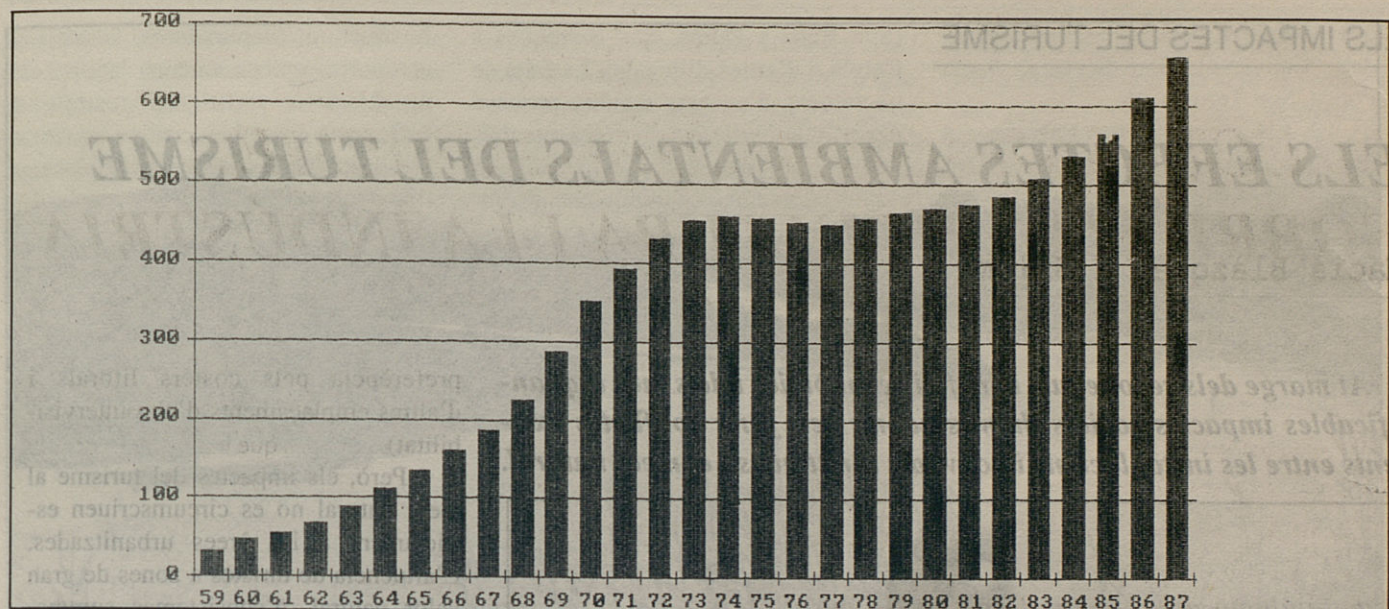
	1960	1985
Producció final agrícola:	59'21	56'81
Producció final ramadera:	40'79	43'19
TOTAL	100'00	100'00

Un altre canvi rellevant és el relacionat amb l'increment del pes relatiu de les despeses fetes per l'agricultura fora del sector. Aquest fenomen respon a transformacions en el sistema de producció i a modificacions en la composició del producte de les quals es deriven canvis en l'estructura dels inputs. El fort creixement de les compres fora del sector ha limitat considerablement els volums del VAB agrari.

Segons les dades del BB, en el període 1960-1985 l'evolució del pes de les despeses fora del sector s'ha ajustat a la següent pauta temporal:

	1960	1985
Compres fora del sector	19'86	55'11
VAB agrari	80'14	44'59
PROD. AGRÀRIA	100'00	100'00

Els canvis citats han donat lloc a dues conseqüències principals. La primera consisteix en un increment de la producció per persona activa. La segona consisteix en la reducció del temps necessari per al conreu de la terra. Això ha fet possible una gran proliferació de l'anomenada agricultura a temps parcial, que compagina la feina al camp amb treballs a altres branques de producció.

EVOLUCIÓ DE L'ESTOC DE CAPITAL A L'HOSTALERIA (1959-1987)

Dades en milions de ptes. de l'any 1987

La progressiva ampliació de la dedicació parcial a l'agricultura, els canvis en la composició del producte i les modificacions en els sistemes de producció s'han d'analitzar com a resultats dels esforços del sector agrari per tal de defensar els seus nivells de renda i d'excedent. Els factors productius dedicats a l'agricultura s'han vist atrets cap als serveis perquè en ells poden obtenir unes retribucions efectives més elevades. Els mecanismes de defensa de l'agricultura han tendit a reduir les distàncies existents entre les taxes pròpies d'excedent i de renda i les oferides per altres branques productives.

TRANSFORMACIONS A LA INDÚSTRIA

Els canvis més rellevants que s'han produït a la indústria afecten la població ocupada, la inversió, la productivitat i la composició del producte.

La població activa a la indústria augmenta entre 1960 i 1967 i comença a disminuir a partir de 1970. La població ocupada a la indústria ha disminuït entre 1973 i 1987 a una taxa mitjana anual acumulativa igual a un (-1'63 %). En termes absoluts la reducció arriba a ser de 12.668 persones. Dit altrament, la indústria ha perdut en catorze anys una quarta part (25'74 %) de la seva ocupació.

La inversió industrial presenta una evolució poc expansiva que en els darrers anys (1981-1987) s'ha traduït en una reducció del 8'32 % de l'estoc de capital industrial (Cf. "La desindustrialització avança", EL MIRALL, núm. 26). Altrament, la inversió que es fa tendeix bàsicament a desplaçar mà d'obra i a incrementar la productivitat física del treball.

Un altre canvi significatiu és el que afecta la modificació del producte industrial. Entre 1960 i 1987 han guanyat participació les branques relacionades amb els nivells interiors d'activitat (energia i aigua), amb la construcció (minerals no metàl·lics, extractives i productes metàl·lics) i amb el consum interior de residents i no residents (alimentació). Han perdut entitat les altres branques (pell, calçat, confecció, tèxtil).

Els canvis observats (reducció de l'ocupació, increment de la productivitat i modificacions del producte) responen als intents de la indústria de defensar i mantenir els seus nivells relatius de renda i d'excedent. Davant la pressió que sobre els seus factors de producció exerceixen les majors retribucions que es donen als serveis, la indústria respon alternant les seves condicions de producció per tal de reduir i, si és possible, anul·lar les diferències que separen les seves taxes de guany de les que presen-

ten altres branques productives. Les empreses que no aconsegueixen resultats significatius en aquest sentit es veuen abocades aviat a la desaparició.

A TALL DE CONCLUSIÓ

És important conèixer l'existència dels problemes que ha plantejat i seguirà plantejant a Balears la difícil convivència de les activitats turístiques amb l'agricultura i la indústria. També és important conèixer les dimensions d'aquests problemes i la seva evolució. Però és més important, encara, conèixer els mecanismes de funcionament a través dels quals han tendit a objectivar-se les progressives pèrdues de recursos productius per part de l'agricultura i la indústria en benefici dels serveis.

Davant els problemes que es deriven del deteriorament de l'agricultura i de l'estroncament de la indústria a les illes, convindria que es generalitzàs la consciència que cal passar de l'esverament al diagnòstic, de l'emoció a l'anàlisi, del derrotisme a la crítica, de l'estupefacció al coneixement de causa necessari per a l'acció. ■

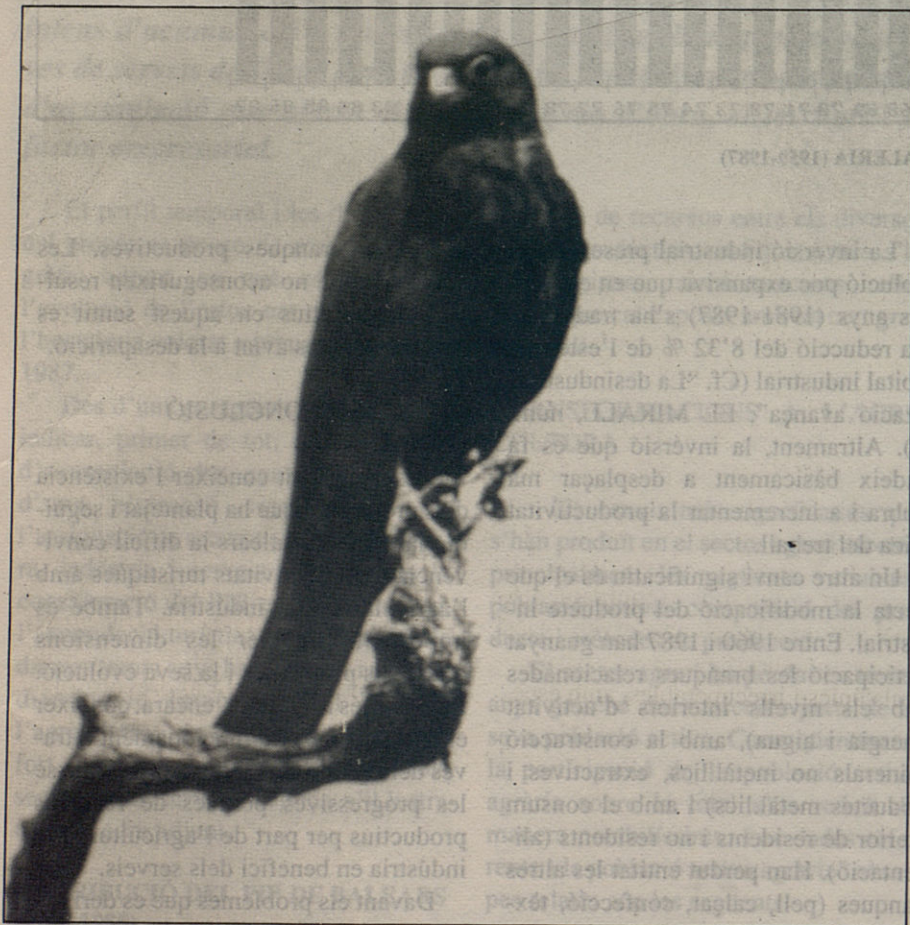
Miquel Alenyar és economista

ELS IMPACTES DEL TURISME

ELS EFECTES AMBIENTALS DEL TURISME

Macià Blàzquez i Salom

Al marge dels reconeguts beneficis econòmics i dels més inquantificables impactes socials, hom s'adona dels forts conflictes existents entre les instal·lacions i activitats turístiques i el medi natural.

Falcó d'Eleonor (foto J. Jurado)

ELS IMPACTES AMBIENTALS DELS SERVEIS I LES ACTIVITATS TURÍSTIQUES

L'ocupació intensiva del territori, que comporta la instal·lació dels serveis i equipaments turístics, desplaça del seu hàbitat fauna i vegetació, impossibilitant el normal desenvolupament dels ecosistemes naturals.

El màxim exponent d'humanització, la urbanització, suposa la desaparició

de la coberta vegetal i l'eliminació o desplaçament de la fauna silvestre. D'entre les diferents tipologies d'urbanització, les de tipus extensiu (vivendes unifamiliars aïllades) són les visualment manco impactants (el seu baix ocupament de la parcel·la) però també comporten una major extensió de la humanització, major nombre d'hectàrees ocupades i l'afectació d'àmbits paisatgístics més destacats (la

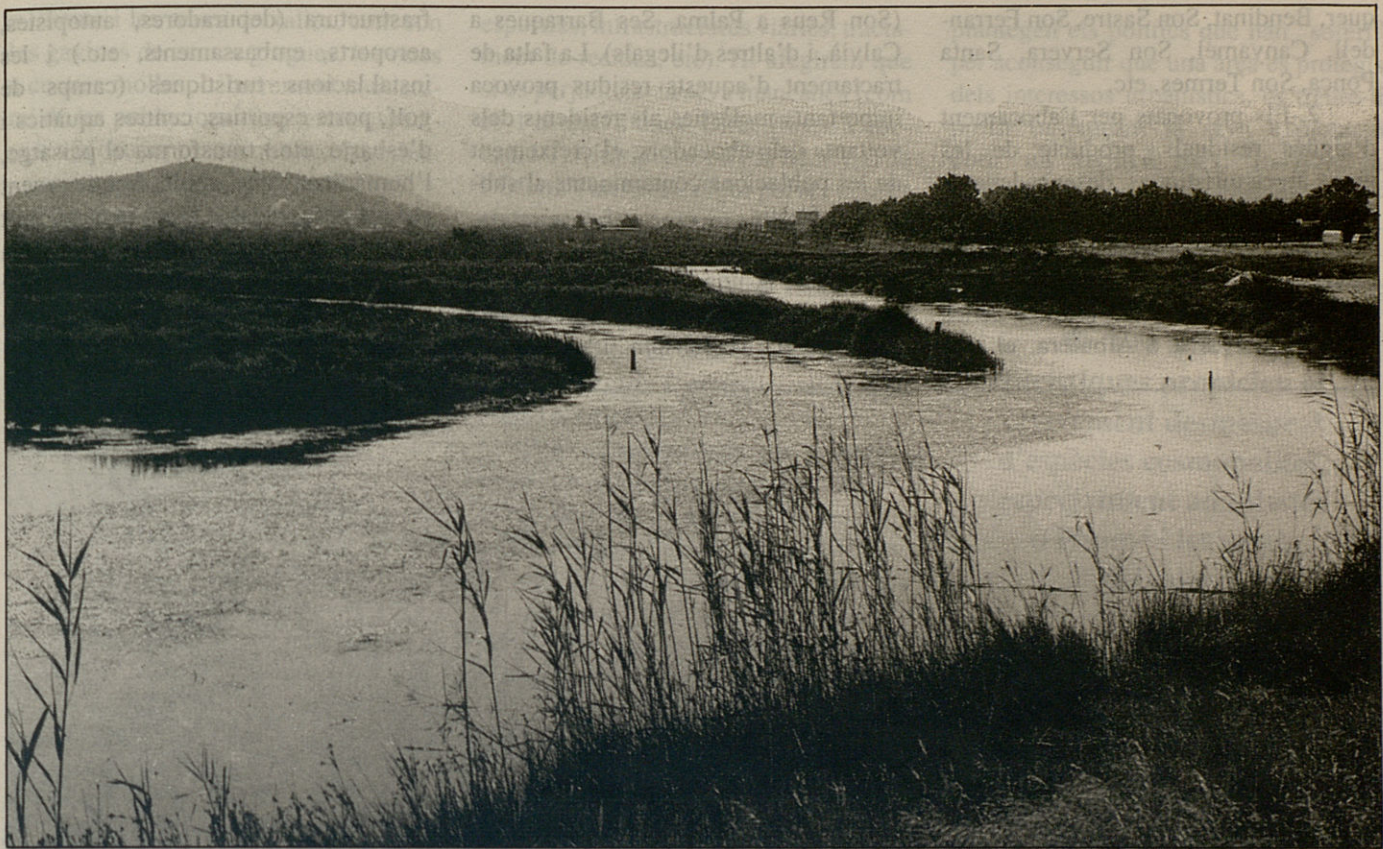
preferència pels costers litorals i d'altres emplaçaments d'alta intervisibilitat).

Però, els impactes del turisme al medi natural no es circumscriuen estrictament a les àrees urbanitzades. L'afluència de turistes a zones de gran valor natural, d'ecosistemes summament fràgils, provoca gran quantitat de conflictes que minven la riquesa específica i trenquen el seu equilibri ecològic:

● Les formacions vegetals més sensibles al procés de degradació són els alzinars, les comunitats culminars i relictuals de muntanya, els boscos de ribera

1.-El trànsit peatonal, rodat (dels malauradament populars "safari-jeep", motociclistes, etc.) i de cavalls a platges, dunes i culasses de torrents provoca el trencament dels sistemes radiculars (talment com si es llauràs) de la vegetació dunar, tan ben adaptada i necessària per al seu substrat mòvil. Hi afegim el fet que la desaparició de la cobertura que sustenta les dunes incrementa la seva erosió. Les platges i àrees dunars més afectades per aquests impactes són: Son Real, Es Trenc, Sa Mesquida, Sa Canova i Es Comú de Muro.

2.-La freqüentació de zones de vegetació natural provoca la compactació dels sòls amb la transformació de les condicions edàfiques i les variacions de la dinàmica del drenatge. Les formacions vegetals més sensibles a aquest

Les llacunes de s'Albufera (foto J. Ortega)

procés de degradació són els alzinars, les comunitats culminars i relictuals de muntanya, els boscos de ribera, etc.

3.-La irrupció de passejants als hàbitats naturals trastornen els hàbits de reproducció i depredació de la fauna existent, reduint considerablement les taxes de reproducció. Això succeix amb els voltors a la Serra, totes les espècies nidificants de les nostres zones humides (agró-roig, coll-blau, arpella, tirulil·los, abellorols, etc.), l'àguila peixetera, els corbs marins, la gavina d'Audouin, la tortuga mediterrànea, etc.

4.-A causa de la imposició climàtica d'extrema aridesa dels nostres estudis mediterranis, els nostres boscos i garrigues, eixuts i secs, són molt propensos a encendre's i propagar ràpidament el foc. Això, afegit a l'increment de l'afluència d'estiuejants, fa que simples descuits esdevinguin desastres de gran magnitud. Són les garrigues i pinars més propers a Palma i a les àrees turístiques els més afectats (Na Burguesa, Galatzó, Formentor, Sant Salvador de Felanitx, Cap des Pinar...).

D'altres importants impactes provo-

cats per instal·lacions i dotacions turístiques són:

1.-La urbanització. El principal impacte provocat pel desenvolupament de centres turístics (equipaments, instal·lacions, dotacions, serveis...) és l'ocupació indiscriminada d'espais naturals únics i irrecuperables, amb espe-

● **La construcció de ports esportius provoca ruptures en la dinàmica marina, desaparició de platges, destrucció d'àrees d'alevinatge, ocupació del domini públic...**

cial preferència a la costa, ecotonus o frontera entre la mar i terra que alberga els ecosistemes més interessants i rics de la nostra natura (malauradament els exemples són nombrosos: Alcúdia, S'Albufera, Can Picafort, Son Serra de

Marina, Cala Mesquida, Cales de Manacor, Cala D'Or, S'Arenal, Santa Ponça, Camp de Mar, Cala Llamp, Tuent, Cala Sant Vicenç, Marina de Lluçmajor, Es Guix, i tants d'altres...).

A aquest respecte, la construcció de ports esportius, indiscriminadament repartits pel nostre litoral provoca ruptures en la dinàmica marina, desaparició de platges, destrucció d'àrees d'alevinatge, ocupació del domini públic amb objectius especulatius, etc. Alguns dels ports més impactants a aquest respecte són els de: Can Pastilla, S'Arenal, S'Estanyol, Cala Longa, Port de Manacor, Cala Bona, Port de Pollença, Port d'Andratx, Santa Ponça, Punta Portals, etc.

Els efectes negatius del creixement de les àrees urbanes també afecta al potencial agrícola de la nostra ruralia, la urbanització de les terres més aptes per al conreu impossibilita per sempre el seu retorn als cicles productius. La construcció de camps de golf afecta, prioritàriament, aquests àmbits; alguns dels camps de golf, construïts a Mallorca de més impacte són els de Can Por-

quer, Bendinat, Son Sastre, Son Ferrandell, Canyamel, Son Servera, Santa Ponça, Son Termes, etc.

2.-Els provocats per l'abocament d'aigües residuals, producte de les grans àrees turístiques, desencadenants de processos de reducció de la matèria orgànica i d'eutrofització a aigües tancades o de lenta renovació: interiors (Es Llac Gran, La Gaviota i d'altres zones d'aigües lliures a S'Albufera, el que

(Son Reus a Palma, Ses Barraques a Calvià, i d'altres d'ilegals). La falta de tractament d'aquests residus provoca importants molèsties als residents dels voltants dels abocadors, el creixement de les poblacions contaminants al subsòl i el freàtic.

4.-El principal recurs finit a les illes és l'aigua. A una illa turística com la nostra, el consum d'aigua creix desmesuradament. Al consum urbà d'aigua

infraestructura (depuradores, autopistes, aeroports, embassaments, etc.) i les instal·lacions turístiques (camps de golf, ports esportius, centres aquàtics i d'esbarjo, etc.) transforma el paisatge, l'humanitza, que molt freqüentment esdevé desagradable (com ja ha succeït al Port d'Andratx, Santa Ponça, Palma Nova-Magalluf, S'Arenal, Cales de Mallorca, Cala Millor, Cala Rajada, Can Picafort, etc.).

El barró, que contribueix a la formació de dunes litorals (foto J. Ortega)

resta dels aiguamolls de Magalluf, etc.) i aigües marines del litoral (la Badia de Palma: Can Pere Antoni, la desembocadura del Torrent Gros, -La Ciudad Jardín, Torre d'En Pau-, Illetes, Port d'Andratx, Santa Ponça, Port de Manacor, Port de Pollença, etc.), que exterminen la vegetació i la fauna i les inhabiliten per als usos recreatius i turístics.

3.-L'increment de la població flotant a la temporada turística genera grans quantitats de fems i deixalles, als quals no es troba millor destí que la seva acumulació a abocadors "controlats", sense cap procés de reciclatge

(200 a 400 litres persona/dia) s'afegeix el dels camps de golf, complexos aquàtics, jardins atlàntics (gespa, etc) fora de lloc al nostre àmbit mediterrani, etc. La sobreexplotació dels nostres aquífers provoca la intrusió d'aigua marina, que salinitza l'aigua fins al punt de fer-la no apta per al consum humà. Els aquífers que més acusen la salinització per causa de la seva sobreexplotació són els d'Es Pont D'Inca, Campos, Sant Jordi, etc.).

5.-Els canvis per l'ocupació del sòl que provoquen la urbanització, la construcció de serveis complementaris, in-

El cas de les explotacions d'àrids i pedreres (en increment d'acord amb la demanda de materials d'obra que provoca el turisme) té especial significació en aquest apartat donat que la seva ubicació comporta la total destrucció del paisatge (com ja ho podem constatar a Establiments, Son Bugadelles, Puig de Maria, Son Ferragut o Monti-Sión de Porreres, etc.).

6.-D'una manera més indirecta, les activitats turístiques propicien (com a tals aglomeracions urbanes i humanes) el creixement desmesurat d'espècies cosmopolites, especialment adaptades

a l'home i les seves deixalles, com són les gavines de cames grogues, les rates o cuques molles, L'increment antinatural de les poblacions d'aquestes espècies les fa ocupar níxols que no els corres-

● **La temporada turística genera grans quantitats de fems i deixalles, als quals no es troba millor destí que la seva acumulació a abocadors «controlats», sense cap procés de reciclatge**

ponen, desplaçant d'altres espècies manco adaptatives.

7.-Amb el creixement demogràfic d'aquestes espècies cosmopolites, d'altres d'endèmiques o de més reduïda capacitat per a l'adaptació, són desplaçades i desapareixen (alguns dels exemples són els virots, les baldrixes, els corbs marins, la gavina d'Audouin, el buscaret de coallarga, els corbs, etc.

ORGANISMES I EINES PER A LA REGULACIÓ DELS IMPACTES AMBIENTALS DEL TURISME

L'Ordenació del Territori (i més específicament planejament urbanístic i de l'oferta turística) té la funció de controlar el desenvolupament de les àrees turístiques (urbanitzacions, oferta complementària interior, golfs, ports

esportius, infraestructures viàries, tractament de residus, etc). Hi afegirem que si és perjudicial la seva manca (com és l'actual d'unes Directrius d'Ordenació Territorial o d'un Pla Sectorial de l'Oferta Turística), pitjor pot ser la seva elaboració d'acord amb criteris perjudicials per a la natura i als interessos dels mallorquins, tal com s'ha vengut fent fins ara tots els instruments de planejament, cercant el benefici, únicament, dels empresaris i inversors aliats a la classe política.

Però s'ha demostrat que protegir i no deixar urbanitzar no basta. La protecció dels espais naturals ha de venir seguida de l'elaboració de plans de gestió que facin mantenir i millorar els valors naturals de l'àrea protegida. Els principals mètodes per impedir la degradació de les àrees naturals són: la restricció de l'accés, la vigilància i,

● **S'ha demostrat que protegir i no deixar urbanitzar no basta. Cal l'elaboració de plans de gestió que facin mantenir i millorar els valors naturals de l'àrea protegida**

sobretot, la informació i l'educació ambiental per tal de canviar els mals hàbits de despreci a la natura.

L'experiència actual de gestió dels espais naturals protegits és molt insatisfactòria. Els principals objectius que es

plantegen els polítics que han "soferit" per aconseguir que una àrea es protegís dels interessos urbanístics, és treure-li profit mitjançant la seva explotació com un recurs més, invitant a l'afluència massiva de residents i estrangers. Els caos d'Es Trenc, Sa Dra-

● **Les activitats turístiques propicien el creixement desmesurat d'espècies cosmopolites, especialment adaptades a l'home i les seves deixalles**

gonera, Manut, S'Albufera, Punta de N'Amer... i tantes d'altres finques públiques i Àrees naturals d'Especial Interès són, per tots, prou coneguts.

En aquest sentit, la principal via d'actuació per aconseguir que es respecti i es valori la natura és l'educació ambiental. Els mitjans a emprar són la divulgació dels principis dinàmics i elements de la nostra natura i dels principals impactes que les actuacions humanes han provocat; i com podem evitar-los, des de la pròpia conducta personal, fins a la participació en reivindicacions populars, denúncies per fer complir la legalitat, etc. ■

Macià Blàzquez Salom pertany al Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa.

C/ REINA ESCLARAMUNDA, 13
07003 PALMA - TEL. 72 64 96

**Plànols topogràfics
Fotografies aèries**

Plaça del Rosselló, 4-A, 3r.
Teléfono 72 33 56 07002 Palma de Mallorca

ELS IMPACTES DEL TURISME

ENTREVISTA A MIQUEL MOREY

Macià Blàzquez
Miquel Roig

Miquel Morey i Andreu va nèixer a Son Servera l'any 1934 al si d'una família pagesa. És llicenciat en Ciències per la Universitat de Madrid i ha treballat al Consell Superior d'Investigacions Científiques i a les Universitats de Madrid, Navarra, Oviedo, Santiago i Balears. Participà al projecte 7 de MAB-UNESCO, sobre "Ecologia d'Ills"; pertany a l'UICN i al Comité Científic Sobre Problemes Ambientals. Molt recentment ha estat guardonat amb el Premi Europa de la Fundació Goethe de Basilea (Suïssa). Les seves principals línies d'investigació són la problemàtica dels incendis forestals, les pastures, l'ecologia dels sistemes insulars i els impactes ambientals de les activitats turístiques.

-Quines són, segons el seu parer, les principals repercussions de l'activitat turística sobre el medi ambient?

-L'impacte del turisme sobre el medi ambient és conegut, i m'agrada que es conegui bé: és que, mentre hi ha altres activitats que es poden localitzar a llocs de valor ambiental relativament baix -per exemple, certes indústries es poden localitzar a zones que no tenen cap importància biològica-, resulta que

● La idea de qualitat del paisatge és molt complexa i generalment se sol limitar a la qualitat visual, però un paisatge és molt més que això

Si això implica fer ports esportius o camps de golf, jo només hi puc estar a favor en la mesura que es facin en el nombre i en el lloc que els pertoqui.

l'activitat turística, per les seves característiques, exigeix un tipus de paratges que per la seva situació a la vorera de la mar, preferentment, o a zones relativament ben conservades, coincideix amb llocs de màxim valor ambiental. M'explicaré més concretament: a la vorera de mar hi ha un ecotó entre els ecosistemes marins, els ecosistemes terrestres i els ecosistemes d'aigua dolça. Normalment, a més de les platges,

hi ha petites albuferes, estanyols, masses d'aigua dolça o salobre d'un extraordinari interès biològic. I aquests són els punts predilectes del turisme i fins i tot del turisme de masses, de tal manera que l'ús que fa el turisme, sobretot si és turisme de masses, d'aquests espais és en si destructiu.

-Quins són els ecosistemes que vostè considera més fràgils?

-Podríem distingir entre fràgils i amenaçats, perquè hi pot haver ecosistemes fràgils, que pel que sigui, no semblen amenaçats. Per exemple, els ecosistemes culminals de dalt de sa Serra, on hi ha una comunitat de plantes formada per endemismes. Es tracta d'una comunitat molt fràgil, perquè té unes condicions dependents molt fortes del sol, etc., però generalment no hi arriba ningú, llevat de qualque excursi-

Si la gent tengués una sensibilitat per l'ambient, per la flora, per la fauna, pels paisatges, pels ecosistemes,... (Foto Alain Baudry).

onista que, si hi va, sol esser respectuós amb la natura. En canvi, els ecosistemes que a més d'esser fràgils estan amenaçats per la dependència del turisme a la nostra terra són principalment les platges i les dunes litorals, sobretot la part del davant, que és formada de dunes mòbils o semimòbils. Després, tenim els estanyols, les albuferes i altres masses d'aigua de la vorera de la mar.

-El paisatge, s'ha de considerar com una oferta turística més?

-El concepte de paisatge m'ha interessat sempre. És un concepte molt valuós, perquè és integrador, és un concepte humanístic. Només es pot considerar el paisatge en funció dels receptors, de les persones que el veuen, que el senten de qualche manera. És un concepte cultural. La idea de qualitat del paisatge és molt complexa i generalment se sol limitar a la qualitat visual, però un paisatge és molt més que això. Hi ha altres qualitats sensorials: el sentiment de frescor, de pau... Després hi ha uns altres sentiments, de grandiositat, de bellesa, d'harmonia... Però

encara hi ha un concepte de paisatge útil, de paisatge encarnat dins la productivitat tradicional. La idea del paisatge és complexa, com dic. Tot l'ambient del Mediterrani té fama a tot el món de tenir un dels paisatges més espectaculars. Quan pensam en paisatge espectaculars, pensam en altes munt-

● **Estam molt acostumats a creure que la influència de l'home ha estat molt negativa sempre. Això és fals i ho hem de desterrar.**

tanyes com l'Everest, pensam en la Mediterrània, pensam en el Carib i en la Polinèsia. Una cosa lligada a illes, a la mar, a les muntanyes. Aquí, a les Balears, tenim un paisatge, en conjunt, extraordinari, un dels més extraordinaris que hi pugui haver arreu del món. Els paisatges tenen una part natural, que és formada per allò en què l'home no ha

intervengut mai, i una part humana, amb les construccions, els conreus, les modificacions, etc. Estam molt acostumats a creure que la influència de l'home ha estat molt negativa sempre. Això és fals i ho hem de desterrar. Per exemple, els paisatges que envolten Caimari, les marjades de cap a les muntanyes, són uns paisatges totalment humanitzats, d'una bellesa extraordinària. I no solament aquí: a les Canàries podríem parlar del paisatge de la vall del Gran Rey, a l'illa de la Gomera, que s'assembla relativament a l'altre. I fins i tot es pot millorar el paisatge amb construccions singulars de gran bellesa arquitectònica o de gran interès històric. Ara, és ben cert que l'onada turística que va començar a final dels anys cinquanta ens ha duit moltes desgràcies paisatgístiques i escasses satisfaccions, si n'hi ha cap. Hi ha àrees absolutament degradades, que paisatgísticament es poden posar entre les pitjors que es puguin trobar enlloc.

-Vostè va participar com a director en l'equip realitzador del catàleg d'Espais Naturals de les Balears de

l'Institut d'Estudis Ecològics. ¿Quin creu que ha d'esser el paper dels catàlegs d'espais naturals?

-Crec que tota societat ha d'elaborar unes llistes, uns catàlegs d'espais més importants. Nosaltres vàrem fer una cosa que era difícil amb el nostre catàleg, fins i tot diria que era atrevida (i no vull dir que aconseguida totalment, però consider que vàlida), que és una jerarquització. No solament dir que hi ha setanta-tres àrees, sinó que, a les

● **Consider la conservació com un ús harmònic, amb el qual es pugui mantenir el rendiment i l'equilibri de l'espai durant anys i anys**

àrees, els vàrem donar una idea de jerarquia, amb tot el perill que això té, perquè hi ha una part de subjectivitat que no hem volgut negar mai. Ara bé, hem volgut "corregir" la subjectivitat, hem volgut matisar-la, passar-la als elements: "Una comunitat vegetal d'aquestes característiques, consideram que té aquest valor ambiental determinat. Sempre que hi hagi aquest tipus de comunitat, li donarem el mateix valor." Que al començament haguéssim volgut donar un valor alt o baix a aqueixa àrea, això era on posàvem la subjectivitat. És diferent de la subjectivitat global: aquest espai contra aquest altre, tot subjectiu, sinó subjectivitat en la tria de les peces. Com es combinen aquestes peces, ja no depèn de nosaltres i és més difícil de preveure. Vàrem voler fer la jerarquia incloent-hi aspectes culturals, amb una aproximació, torn a dir-ho, una mica atrevida. Jo no he vist que s'hagi fet una cosa així mai. Quina utilització ha de tenir el catàleg? Ho diu el mateix treball. En principi, honestament, el que no podem fer és dir: "Pensem que tals zones no les podem tocar, ni hi podem fer res sota cap punt de vista". Em sembla que això seria una postura massa utòpica, massa lluny de

Si el turisme s'hagués duit bé des d'un principi...

les necessitats. L'altre dia era en un seminari a València i hi havia una gent que defensava la Llei de Costes, els famosos cent metres de costa, i fins i tot en els cent metres no pots dir que no s'hi pot fer res, perquè en un moment donat hi ha coses que són necessàries. El govern d'una comunitat ha de tenir

● **¿Quina restricció podem fer si no volem un turisme massiu? L'única restricció que hi ha és la restricció econòmica**

en compte en totes les seves actuacions aquests tipus de treball, no l'un o l'altre, sinó un conjunt de treballs que van en aquesta direcció. Els han de tenir en compte per a les seves actuacions, els han de donar la importància que pertoca, que jo crec que és molta. Quan vulguin fer alguna actuació en una àrea

d'aquestes és quan hauran de fer uns estudis previs, seriosos. I jo no som partidari d'identificar conservació amb preservació absoluta. Això és una cosa que m'ha duit disgusts de vegades, però la mantenc i la seguiré mantenint. Jo consider la conservació com un ús harmònic, amb el qual es pugui mantenir el rendiment i l'equilibri de l'espai durant anys i anys. Que en un moment donat la conservació durà preservació absoluta pot ser, però no les identificaria mai. Desgraciadament, estam en una situació en què hem d'exagerar una mica les mesures preservacionistes perquè continuament estan fent una sèrie d'atemptats bàrbars contra espais on res no els justifica.

-Quina és la seva concepció d'un turisme respectuós amb el medi ambient?

-El turisme, naturalment, no pot ésser massiu. Aquí ens trobam amb uns problemes de tipus sociològic que m'escapen, ja que això xocaria amb el dret que té tota persona a gaudir de determinats ambients. ¿Quina restricció

podem fer si no volem un turisme massiu? L'única restricció que hi ha és la restricció econòmica. Tu posa uns preus prou alts perquè només hi puguin anar certes persones. Això essencialment ens repugna una mica, però és difícil pensar en altres coses. Un turisme no pot ésser massiu, perquè aquest, fàcil el que fàcil, resultarà destructiu. De totes maneres, també hi ha la plani-

quins materials hi usarem? Si feim les coses bé, amb una organització ben feta (plantar arbres d'una determinada classe, posar fusta, persianes mallorquines) les coses resultaran millor sense haver de perjudicar ningú econòmicament. Em sembla que això és important. A Holanda, per exemple, les granges d'aquelles planures, que són més o menys equivalents a les nostres posse-

beneficia tothom. És un punt sobre el qual valdria la pena insistir-hi i que convendria valorar.

-¿Vostè participa de la idea que l'oferta turística s'ha de dirigir a un turisme de qualitat, de l'estil dels ports esportius, camps de golf, com la que es vol promoure des de la Conselleria de Turisme?

El paisatge deperta sentiments de bellesa, harmonia, grandiositat...

ficació ambiental: el turisme massiu per a les zones menys importants ecològicament i que totes les actuacions que es facin per al turisme (construccions, instal·lacions, etc.) siguin planificades abans perquè no es facin damunt la costa. Jo estic d'acord amb la Llei de Costes: hi ha una franja primera que conserva un interès des de tots els punts de vista que s'ha de deixar lliure, no solament pel punt de vista de la Llei, que diu que es tracta d'un servei de l'Estat, sinó paisatgísticament i des del punt de vista de la planificació: si posam una barrera d'hotels grossos davant de tot, tot l'espai es degrada, des de la mateixa vorera de la mar cap endins.

Si en un determinat moment, per imperatius socio-econòmics o polítics, s'ha de fer un cert desenvolupament turístic, ens trobam amb la problemàtica de demanar-nos com l'hem de fer, on l'hem de fer, quines formes feim?,

sions, tenen el seu estil propi a cada regió. Unes són de color verd, les altres de color blau amb franges de tal tipus o

● **Crec que les associacions ecològiques han de fer sovint un paper de xoc, de mobilitzacions de masses, que són sempre difícils, sempre polèmiques, sempre controvertides**

de tal altre. Jo em vaig assabentar que si vols construir una granja i està justificat que la facis, l'hauràs de fer amb un estil molt fidel a l'estil de la zona d'Holanda on edifiquis. Això no perjudica ningú i

-No solament s'ha d'anar cap a un turisme de qualitat, sinó que ha estat molt lamentable que hagin destinat l'oferta quasi completament a un turisme de baix consum. Crec fins i tot que els espais que avui dia són massius els hem de transformar en espais de millor qualitat. Crec que hi ha un punt on això s'ha fet. Així com l'Ajuntament de Calvià, i el terme de Calvià no el podem posar com a exemple de coses ben fetes en general, sinó tot el contrari, la zona de Palma Nova no hi ha dubte que darrerament ha estat millorada. Si això implica fer ports esportius o camps de golf, jo només hi puc estar a favor en la mesura que es facin en el nombre i en el lloc que els pertoqui. Amb allò que no puc estar gens ni mica a favor és que mig Mallorca es transformi en camps de golf; crec que no hi pot estar d'acord cap persona sensata. No puc estar mai a favor de ports esportius com el que es

En un règim democràtic no votàriem, o no tornàriem a votar, governants que destrossen la fauna, la flora, els ecosistemes...

projecta a Cala Galiota, per posar un exemple, amb unes mesures inadequades totalment en una zona que hem qualificat dins el nostre catàleg del més alt interès, entre es Trenc i sa Colònia de Sant Jordi, que es manté ben davant l'arxipèlag de Cabrera amb uns efectes de modificació de la vorera de la mar, de la línia de costa que encara no s'han estudiat, però que poden ésser terribles per a les platges veïnades, com pot ésser la mateixa platja d'es Trenc.

-Com valora l'actual gestió del medi ambient feta pels diferents poders públics?

-Sempre he manifestat que una actuació mal feta, serà mal feta tant si la fa un organisme com un altre. A mi em sembla que és bastant indiferent qui la faci. L'important és que estigui ben feta o mal feta. Crec que tots som conscients que des que va començar el turisme, a final dels anys cinquanta, hi ha hagut tants d'exemples d'actuacions horrorosament mal fetes, pel que fa a degradació de la natura, destrossa del paisatge, etc., que serien innombrables de comptar. Hi ha hagut una pràctica molt gene-

ralitzada de conservacionistes a casa d'altri, dels ajuntaments que manifesten que els ajuntaments veïnats ho conservin tot i mentrestant ells fan un bon negoci amb les seves platges. En fi, totes aqueixes pràctiques que coneixem... Ara, si podem parlar d'actuacions desgraciades dins la línia del turisme, no hi

● **L'educació ambiental és una de les coses més difícils que hi ha. És molt mala de fer, perquè si la institucionalitzes massa es transforma en una rutina**

ha cap dubte que hi ha un parell de punts negres, com Magaluf, s'Arenal de Palma i una part de l'àrea de Can Picafort. A Menorca, tenc notícia que s'hi comença a fer algun desastre bastant notable, quan era una illa que es mantenia bastant bé. A Eivissa, des d'una mica al nord de Santa Eulària fins a

pràcticament tota la costa oriental i la part de la badia de Sant Antoni, són exemples prou coneguts d'utilització de l'espai bastant desgraciats. Formentera crec que és la nostra esperança, el darrer paradís. Crec que encara ara, que jo sàpiga, no hi ha cap projecte d'urbanització salvatge ni cap cosa d'aquestes a punt d'ésser aprovada (que n'hi ha en pretensions, sé que n'hi ha moltes). I ens queda Cabrera, encara ara protegida més o menys, bé o malament, i amb problemes per als ocells, però relativament conservada i, des del punt de vista turístic, allà només s'ha fet el poc turisme que es pot fer: és un turisme no-destructiu o poc destructiu.

-Quin és el paper que haurien de representar els grups ecologistes dins aquesta polèmica entre turisme i medi ambient?

-Jo som del GOB, a pesar que no en som un membre actiu, ho he de reconèixer. En canvi, vaig ésser membre molt actiu d'ADENA, que va ser una de les associacions més importants del país, en el seu moment. Jo he parlat moltes de vegades amb membres del GOB

sobre aquest punt. Crec que les associacions ecologistes han de fer sovint un paper de xoc, de mobilitzacions de masses, que són sempre difícils, sempre polèmiques, sempre controvertides. I això s'ha de fer, perquè en un lloc com les Balears, on tenim tants de problemes, la gent com jo, que estam en un pla diríem més teòric, que moltes vegades no passam a l'acció, quedaríem molt contents només amb participar en l'elaboració del Llibre Blanc del Turisme, fent el llibret de les àrees, i mentre tant ho haurien destrossat tot. Els grups ecologistes han de tenir un paper de defensa activa, si cal amb mobilitzacions de masses, però jo demanaria que matisassin un poc més les seves actuacions. A vegades, pens que mobilitzen per coses que no són les més importants des del meu punt de vista. De totes maneres, hi ha unes raons d'eficàcia: pots mobilitzar la gent per una cosa concreta, però no per una cosa abstracta. La gent es mobilitza per Cabrera, però no es mobilitza per una conservació harmònica del paisatge.

-L'edició ambiental, és una bona estratègia per evitar aquí activitats turístiques que puguin entrar en conflicte amb el medi ambient?

-L'educació ambiental és una de les coses més difícils que hi ha. És molt mala de fer, perquè si la institucionalitzem massa, es transforma en una rutina. No pots dir que l'educació l'han de fer unes determinades persones, de les nou del matí a la una del migdia perquè els pagues 120.000 ptes. cada mes. Això

seria catastròfic. Però per una altra banda, tampoc es pot fer directament, l'educació ambiental s'hauria de fer quasi sense voler. Per exemple, si la gent tengués una sensibilitat per l'ambient, per la flora, per la fauna, pels paisatges, pels ecosistemes, pel que és la idea del medi ambient, no es farien una sèrie de coses que es fan, entre altres motius perquè si estam en un règim democràtic, no votaríem governants que fan desastres, o no els tornàrem a votar.

● **Hi ha tants d'exemples d'actuacions horrorosament mal fetes, que serien innombrables de comptar. Hi ha un parell de punts negres, com ara Magaluf, s'Arenal de Palma i una part de l'àrea de Can Picafort**

-En termes generals, el turisme és bo o és dolent?

-No crec que hi hagi res en el món que sigui tot bo o tot dolent. La meua infància va transcórrer a son Servera dins una família pagesa, quan son Servera era un poble terriblement pobre, on no hi havia anat cap turista mai. Més ben dit, si es poden considerar turistes,

hi anaven els alemanys que feien feina amb Antoni Maria Alcover, i que estudiaven el dialecte serverí, que és molt curiós. El paisatge era d'una tal bellesa que jo, que era un al.lot sensible, n'era conscient. Hi havia una harmonia entre l'home i la natura quasi absoluta, meravellosa. No hi havia turistes. Els problemes que hi havia, mortalitat infantil molt elevada, classes socials fortíssimes, injustícia social, també, bastant forta, ja no hi són. Beneficis del turisme: el nivell d'instrucció del meu poble ha pujat moltíssim, com el nivell de sanitat i el social... Si el turisme s'hagués duit bé des d'un principi... No som partidari que augmenti, em sembla que estam en el límit de capacitat de càrrega. De fet, quina capacitat de càrrega té aquesta illa? És molt mal de dir, però hi ha punts que la detecten, com les reserves aquàtiques. No obstant això, tenim salinitzades les terres fins a deu quilòmetres terra endins. Formentera està totalment salinitzada, ja és aigua de mar la del subsòl. I la contaminació, que potser amb doblers qualche vegada es pot arreglar... Però hi ha una contaminació que ja està per damunt de la nostra capacitat de càrrega. No s'hauria d'augmentar més el turisme, sinó que s'hauria d'intentar evitar el turisme de baixa qualitat. Fins i tot els hotelers ho reconeixen. I millorar el que tenim. A tot estirar, fer qualche petit projecte, sensat, molt ben pensat, de turisme molt selecte. ■

debat

NACIONALISTA

Cultura en català o cultura nacional?
Entrevista a Pilar Rahola

debat

NACIONALISTA

Presentació
Miquel Sellarès

Editorials
Eleccions europees 1989: Un toc d'atenció per a tothom

TV3 a la cruïlla

Plurilingüisme de l'estat espanyol: segona etapa

Un mil·lenari sense mals de cap ni maldecaps

Catalunya internacional, una de les claus de Pujol

Cròniques nacionalistes

III Jornades: "El nacionalisme català a la fi del segle XX" (Igualada)
Jornades de Debat: "Nosaltres (i) els valencians". Fundació ACTA
Conferència Nacional de la FNEC
BEN: "Volem la nostra història"

Un compromís ineludible: Comitè Olímpic de Catalunya

Entrevista

Pilar Rahola: cultura en català o cultura nacional?
Xavier Duran

Textos a Debat
La nació i la teoria de la identitat
Jaume Casajbara

Tribuna
De què serveix el poder si no se n'abusa
Imma Tubella

Les Illes Balears: realitat i perspectives del recobriment nacional
Mateu Morro

Temes a debat: cultura en català o cultura nacional
La cultura catalana i el seu desplegament
Joan Ferrer

Cultura nacional contra retòrica nacional
Jordi Font

Cultura folklòrica i cultura per a elites
Rafael Rubó

L'independentisme avui
L'independentisme, un moviment en construcció
Carles Castellanos

La Catalunya pendent
Josep Guia

Dossier internacional
Gal·les, exemple insubornable d'una nació (I)
Josep V. Garcia i Carme Manuel

ELS IMPACTES DEL TURISME

TURISME I SOCIETAT A LES ILLES BALEARS (Crònica d'un canvi accelerat)*

Climent Picornell

Citacions

"No haya miedo de que la asimilación de elementos exóticos, la comunicación con el ancho mundo, ahogue o desfigure la personalidad de nuestro pueblo, tan borrosa i emmohecida, si alguna nos queda, después de largos años de enervamiento y olvido de si misma. El molde ha de variar por fuerza, so pena de condenarnos a la inmovilidad de la muerte; porque árbol que no varía y se transforma es que está muerto. En cambio, la íntima substancia no es destruida, sino más bien vigorizada por la inundación del espíritu moderno, equivalente a un enérgico lavado que despolva, restaura y limpia de adherencias postizas los rasgos auténticos de la fisionomía de los pueblos".

Juan Alcover
(Palma, 20-VIII-1903)

Pròleg a "La Industria de los Forasteros" de Bartolomé Amengual, Palma, 1903

"Què volem?... Volem el respecte a les belleses naturals de la nostra illa, imposat si cal per la llei... I prescindixo en aquest moment del punt de vista del turisme, que no podem acceptar com a ideal únic de la vida d'un poble. Un poble deu aspirar a ésser quelcom més que un hostel de forasters, i els països de bellesa massa fàcil, com és el nostre, risquen de convertir-se'hi i perdre l'ànima en el comerç banal amb la turba cosmopolita, sense l'abrandament d'un ideal fort".

Miquel Ferrà
(Palma 3-I-1925)

Conferència "L'Ideal mallorquí", citat per Anselm Lluïl (Gregori Mir) a *El Mallorquinisme Polític*, Edicions de París, 1975.

"¡Hombres! No sucumbais a la seducción y al dinero de las extranjeras!"
El bisbe de Mallorca.
Butlletí del Bisbat, 1962, p. 333.

"Lo que es bueno para el turismo no sólo es bueno para el sector, sino que lo es para Baleares"
Proyecto de políticas turísticas a medio plazo. Conselleria adjunta a Presidencia y Turismo. Palma, 1980.

S'ha produït un canvi fonamental en la societat illenca en els últims trenta anys. El Turisme és el principal factor del canvi, tot i que altres factors -modernització, homogeneïtzació social, mitjans de comunicació, etc.- han actuat al mateix temps. Així, aquest canvi és una fita que marca la història recent de les illes Balears: abans i després del turisme.

● Coneixem com
impactes turístics les
conseqüències que
provoca el turisme sobre
el medi ambient,
l'economia i la societat
de les illes Balears

La intensitat d'aquest canvi és en relació directa al número de turistes i al nivell de desenvolupament de la societat. El denominat "Boom turístic", és a dir l'augment exorbitat de la demanda turística, que es produí durant els anys seixanta, marca la corba d'inflexió d'aquesta intensitat, així com el procés

de desenvolupament que farà que Balears es situï en els nivells més alts del ranking de renda per càpita i altres variables econòmiques de desenvolupament, també influirà en els efectes del canvi.

Aquest canvi és molt més perceptible al litoral -fenomen de litoralització- ja que els seus efectes són més directes, però indirectament totes les illes han vist canviar la majoria dels seus paràmetres i han homogeneïtzat la seva tipologia.

Sobre els anomenats "impactes" (o efectes, o conseqüències) del turisme i sobre si aquests són bons, dolents o indiferents per a l'economia, la societat i el territori de les Balears, s'hi han manifestat els científics, els professionals i els polítics. Aquestes manifestacions es poden sistematitzar en dos grans blocs: els qui troben que els efectes del turisme han estat positius i els qui troben que han estat negatius. Entre els primers: economistes, polítics de centre i dreta, empresaris turístics, constructors, etc. Entre els segons: sociòlegs, antropòlegs, naturalistes. Una altra categoria inclouria els qui troben que s'ha de replantejar el futur del turisme per aminorar els seus efectes negatius.

El concepte de "Balearització" vol resumir una via per no seguir en el procés de creixement sostingut que marca el turisme a les illes Balears.

La societat illenca, en general, no manifesta ni xenofòbies clares, ni rebutjaments obvis i globals contra el turisme (excepte alguns col·lectius d'aquesta societat). Encara que es pot intuir, per mitjans indirectes, el que en pensa -votacions electorals, assistència

Transformació del sistema de valors; impacte sobre el mode de vida tradicional.

a manifestacions, política municipal i autonòmica, etc.- i com s'adeqüen les fases de l'acceptació del turisme (que han estat catalogades per a d'altres societats): fase d'eufòria-d'adaptació-d'irritació-d'antagonisme o d'adaptació consentida. Sí que és més manifesta la problemàtica suscitada per la població immigrada, atreta pel desenvolupament turístic balear.

A l'època d'abans de la irrupció del turisme de masses se l'anomena pre-turística. Diverses variables -com l'evolució de la població activa i l'estructura de PIB- marquen punts d'inflexió clars en els anys seixanta, amb un augment gran del pes del sector de serveis, cosa que es coneix com "terciarització". Alguns autors apunten que durant aquesta època s'entra definitivament en un funcionament absolutament capitalista, per oposició a l'època

anterior que anomenen pre-capitalista.

Aquest canvi provocat pel turisme i l'evolució social general, no és altra que el pas d'una societat rural tradicional a una societat moderna urbanitzada, que, a les illes Balears, té com característiques:

- ràpid canvi social
- estructura social heterogènia
- canvi de signe migratori
- canvi en l'estructura demogràfica
- mobilitat vertical de les classes socials
- falta d'integració dels diferents grups socials
- superació definitiva de l'aïllament
- economia molt especialitzada i dependent.

La tipologia del turista de masses que viatja en vol charter cap a les platges de les Balears (i l'oferta de serveis que duu aparellada), sembla que sigui

el provocador del canvi socio-econòmic-territorial que s'ha produït a les illes. La seva quantitat, qualificació i territorialització ens forneix de dades aclaridores sobre la problemàtica dels encontres entre els anomenats "vacacionistes", els autòctons i els col·lectius immigrants.

Totes aquestes variables han modificat l'estructura territorial de les Balears, que ha respost al fenomen turístic tot generant un model territorial nou

● Les pautes de comportament de la societat illenca han patit els efectes dels milions de visitants estiuençs i de totes les conseqüències que això ha generat

que pivota entorn de la funció de la capital, Palma, i el litoral amb explotacions de tipus turístic, deixant les altres zones, com llocs marginals. Aquest desequilibri territorial es veu incrementat per haver-se d'adaptar (infraestructures, sistema de transports, demandes diverses) a un sobredimensionament de la demanda, causat pel fenomen de l'estacionalitat estiuenca del turisme.

Coneixem com impactes turístics (també anomenats efectes o incidència del turisme) les conseqüències que provoca el turisme sobre el medi ambient, l'economia i la societat de les illes Balears. S'han provat de definir "límits de tolerància" a partir dels quals es vulnera la "capacitat de càrrega" que es pot suportar i els efectes del turisme esdevenen negatius. Un pic ha succeït així -tot i que s'hauria de fer abans- es proposen plans o projectes de readaptació turística.

No ens referirem als impactes ambientals, tot i que, el seu procés i valoració social té relacions amb el conjunt i amb les opinions de la comunitat respecte del turisme.

El tema dels impactes econòmics, socials i culturals provocats pel turisme a les Balears ha estat estudiat, quasi

sempre, des d'un perspectiva excessivament econòmica o parcial. Tot i que encara està per fer aquesta aproximació global, l'estructura del canvi pot ser mesurada a partir de l'anàlisi dels diferents impactes. Els estructuram de la següent manera:

- Impacte econòmic-social
- Impacte socio-cultural
- Altres impactes
- Impacte polític
- Impacte moral
- Impacte religiós
- Altres efectes.

ta, afectar positivament les comunitats turístiques.

El turisme ha tengut conseqüències sobre l'ocupació, remodelant la població activa, augmentant fortament les ocupacions terciàries, donant accés a la feina a joves i dones. Aquests últims anys l'atur també es concentra majoritàriament en aquest sector i sofreix variacions estacionals molt considerables.

Els impactes del turisme sobre els sectors econòmics que podríem citar són:

-Sobre el sector agrari. Exode rural

bilitat d'una industrialització alternativa i l'afiançament de la idea que el turisme és tant o més sòlid que la indústria.

-Sobre el sector terciari. És aquest sector el que ha polaritzat l'augment creat pel turisme fins al punt que l'aportació del sector III al VAB de Balears és del 79,85% (1985), el més alt d'Espanya, el que dona una idea del que s'anomena "terciarització".

G. RICHEZ ens dona una visió sintètica dels efectes econòmic-socials i territorials del turisme a les Balears.

L'arribada i la creació de població marginal. (Foto Vicenç Matas)

L'impacte econòmic-social.

El turisme afecta directament o indirectament l'economia de les Balears. A aspectes qualificats de positius, com el desenvolupament econòmic general, s'hi han d'afegir altres aspectes negatius, com les pertorbacions estacionals que suposa. Els efectes econòmics del turisme a les illes Balears han estat ja estudiats i s'han definit com "terciarització" o "monoconreu turístic" per manifestar que, en gran manera, l'economia il·lenca depèn del turisme. Alguns autors han provat de quantificar aquest nivell de dependència (directa i indirecta) i "l'efecte multiplicador" del turisme sobre el conjunt de l'economia balear.

Altres efectes, com la tendència inflacionista, sobretot en l'època d'afluència turística, pot afectar la població local, tot i que l'increment dels pressupostos públics -per mor de l'activitat turística- pot, si és ben cober-

cap als centres turístics; disminució de l'espai destinat a activitats agràries; abandó progressiu del secà i dels conreus tradicionals; expansió del regadiu i de la ramaderia; augment dels agricultors a temps parcial i dels "hobby farmers"; alteracions en els preus de la terra en funció del seu ús turístic-residencial.

● L'aportació del sector III al VAB de Balears és del 79,85% (1985), el més alt d'Espanya

-Sobre el sector industrial. Alça dels subsectors connectats amb la demanda turística -principalment la construcció i auxiliars- el que ha demostrat la invia-

-Modificacions de la població

- Nova repartició territorial
- Concentració a Palma.
- Desplaçament cap al litoral
- Aturada de l'emigració i venguda de l'immigració
- Rejoeniment de la Població
- Modificacions importants de la població activa

-Modificacions socio-econòmiques

- Accentuació molt forta de les transformacions de l'agricultura i dels gèneres de vida camperols.
- Modificació de les activitats industrials.
- Enriquiment desigual de la població

-Problemes plantejats

- Estacionalitat
- Monoconreu econòmic depenent de l'estranger.
- Urbanització excessivament ràpida i mal controlada
- Aparició de problemes mediambientals.

Es perden les formes de vida tradicionals, art, música, folklore, hàbits i costums. (Foto Vicenç Matas)

L'impacte socio-cultural

El turisme provoca decisivament el canvi de la societat de les Illes Balears, i aquest canvi afecta, com hem dit, multitud de variables. Aquests es sistematitzen en: efectes sobre l'estructura poblacional; transformació de formes i tipus d'activitat; transformació del sistema de valors; impacte sobre el mode de vida tradicional; modificació dels sistemes de consum.

Ja ens hem referit a les connotacions negatives que es solen donar a aquest tipus de canvi, sobretot pels efectes estandaritzants en els valors i en detriment de la vida tradicional, que es comercialitza i es desvaloritza als ulls dels residents. Tot i que la liberalització dels costums provoca ruptures que introdueixen els elements més actius de la societat en la vida moderna de les societats urbanitzades, aquest procés no es fa sense tensions o sense desenvolupar efectes negatius com el de l'imitació exagerada dels costums dels turistes, "demonstration effect", o el de la servitud exagerada del personal de servei per obtenir beneficis de la relació amb els turistes.

Dues etapes són clares en aquest procés: una primera, en la qual la diferència de la societat de les illes Balears i els turistes que la visiten, genera

l'enveja, l'admiració, el desencís, el fet d'aprofitar-se del turista per part dels nadius; una segona, en la qual el propi desenvolupament de la societat balear -propiciat pel mateix turisme- iguala els convidats i els receptors i, fins i tot, en alguns casos, l'exemple d'aquests darrers (turistes de molt baix nivell econòmic i cultural) provoca el despreci i el pànic de les comunitats receptores.

Dins el canvi social general, podem esmentar altres canvis; la modificació de l'estructura i les relacions familiars, per l'accés dels joves i de les dones a

● **No tan sols els immigrants, sinó també la nova classe social han abandonat les pautes d'identitat cultural per adoptar-ne d'altres**

feines diferents a les tradicionals. Hi ha canvis comportamentals, principalment lligats a la moral, la religió, el sexe, que impliquen la instauració d'un nou sistema de valors: més liberal, més consumista, més "europeu i occidental".

L'impacte de grans contingents

d'immigrants, arribats bàsicament del sud d'Espanya, altera la composició tradicional, més homogènia -sobretot culturalment- de la societat balear i té repercussions a molts d'àmbits: rejuveniment de la població, comportament polític, falta d'integració social i cultural, disminució de l'ús de la llengua catalana, pròpia de les illes Balears.

L'arribada i la creació de població marginal, l'augment de la inseguretat ciutadana i dels nivells de delinqüència, existència de xarxes de tràfic de drogues, de blanquejament de diners negres, també s'han de citar per la seva correlació amb el desenvolupament turístic.

L'impacte cultural

Les pautes de comportament de la societat illenca han patit els efectes dels milions de visitants estiuencs i de tots els efectes que això ha generat, en cascada. Es perden, primerament, les formes de vida tradicionals, art, música, folklore, hàbits i costums de vida diària, sobretot aquells que el turisme no contempla com objecte d'entreteniment o comercialització.

Els processos de desvalorització de la pròpia cultura afecten tots els camps d'aquesta, fins i tot els noms tradicionals dels llocs, substituïts en gran mesura

ra per noms estrangers o exòtics.

Els principals col·lectius que actualment conformen els habitants de les Balears -els estrangers residents, els immigrants i els autòctons- tot i els poders d'integració actuals (p.e. els mitjans de comunicació de masses), pateixen de falta de connexió, la qual cosa ha sotmès a la cultura autòctona a un fort xoc. Posant com exemple, paradigmàtic, l'ús del català -com exponent de transmissió de les pautes culturals tradicionals- aquest, segons diverses estadístiques recents, mostra un fort retrocés, la qual cosa dóna una idea d'aquest fort xoc. No tan sols els immigrants -poc integrats, per manca de forces que els impliquin- sinó també la nova classe social (una "nova burgesia"?) sortida del negoci turístic que ha abandonat les pautes d'identitat cultural per adoptar-ne d'altres, principal-

El turisme reblaneix la gran influència que l'església ha tengut i té damunt la societat illenca, la qual cosa afavoreix un abandonament de la pràctica religiosa (Foto Vicenç Matas).

● S'instaura una doble moral: tolerant per a certs aspectes dels visitants i molt més rígida per als indígenes

ment les provinents de models centralitzadors i homogeneïtzadors.

Altres impactes

L'impacte polític. El règim del general Franco usà el turisme per a endolcir la imatge de la dictadura. En aquest sentit, parlava FRAGA IRIBARNE (ministre d'Informació i Turisme) de "l'alta rendibilitat política del turisme". Curiosament l'Administració central deixà molt de banda el turisme, en el que es referesc a inversions.

Els efectes socials i polítics del turisme tenen un bon reflex en el comportament diferenciats dels municipis o comunitats que han tengut desenvolupament turístic, la qual cosa es pot resseguir en les diferents votacions electo-

rals, i en la substitució de les classes que, tradicionalment, es dedicaven a la política activa.

L'impacte moral. El turisme té efectes sobre el comportament dels membres de la societat receptora, les illes, ja que provoca una liberalització dels costums, entre aquests, les relacions familiars es fan més laxes i apareixen les possibilitats de relacions amb turistes, la tipologia de l'anomenat "picador" (indígena que cerca contactes amb estrangeres) simbolitza la categoria sociològica que envolta l'anomenat "beach-boy syndrome".

L'impacte religiós. El turisme reblaneix la gran influència que l'església ha tengut i té damunt la societat illenca, els capellans deixen d'actuar com uns dels "cacics" de la comunitat. A la vegada, la pròpia església se'n tem dels efectes que considera perniciosos (debilitament dels vincles familiars, evasió fora de l'ambient propi, la qual cosa afavoreix l'aventura, la despersonalització i l'egoisme...) tot el que implica un abandonament de la pràctica religiosa.

S'instaura una doble moral: tolerant

per a certs aspectes dels visitants i molt més rígida per als indígenes.

El fenomen turístic dels anys seixanta ençà i amb la característica de turisme de masses ha trastocat de dalt fins baix les estructures, mentalitats, paisatges i altres essències de les que "gaudien" les illes Balears abans de l'arribada massiva dels avions "charters" carregats de turistes provinents de l'Europa Central i Nòrdica". Bartomeu Bennàsser, molt més taxatiu, que afirma -bona conclusió- "quinze anys (1960-1975) de turisme massiu han trastocat Mallorca més que diversos segles". ■

** Aquest article és un resum del capítol «La incidència del turisme a la societat balear», del treball IMPACTES SOCIALS I SOBRE EL MEDI DEL TURISME I DESECONOMIES EXTERNES SOBRE LA RESTA DELS SECTORS, que fou dirigit per Eugeni Aguiló i que va ser comenat per la Conselleria de Turisme del Govern Balear la Universitat de les Illes Balears a començament de l'any 1989. Hi participaren professors dels departaments d'Economia i Empresa i de Geografia i Ciències de la Terra.*

ELS IMPACTES DEL TURISME

PRESENT, PASSAT I FUTUR DE L'IMPACTE TURÍSTIC

Antoni Tarabini

El turisme és un fenomen social que, per la seva magnitud, afecta d'una manera important les estructures econòmiques, culturals, medi-ambientals i un llarg etcètera, de la col·lectivitat que el soporta. En el nostre cas, pel seu caràcter massiu i per la nostra realitat insular, l'impacte del turisme és encara superior. Precisament, ara -en ple estiu i amb una sensació molt generalitzada de crisi- pot ser un moment òptim per assentar les bases d'un ampli debat sobre l'esmentat impacte turístic. Analitzar els pros i els contres i, especialment, corregir les possibles desviacions. Correccions -mesures que cal prendre a curt, mig i llarg termini- que, potser per primera i única vegada, poden ser coincidents per garantir simultàniament el benestar de la nostra col·lectivitat i la millora del nostre producte turístic.

Cal saber on vivim, on i com estam, i cap on volem anar.

Aquesta possible coincidència de les correccions és de màxima importància. La millora del nostre producte turístic passa, inevitablement, per les noves exigències de la demanda les quals tendeixen a exigir millors nivells de qualitat, no solament en els serveis hotelers

pròpiament dits, sinó també en la conservació del medi ambient i recursos naturals. Garantir el nostre benestar no vol dir solament mantenir la nostra quantitat de nivell de vida, sinó també -i principalment- la qualitat de vida. I la qualitat, entre altres factors, la propor-

ciona el respecte a l'entorn, l'equilibri intersectorial, la reconquesta de les nostres arrels culturals.

● La qualitat de vida, entre altres factors, la proporciona el respecte a l'entorn, l'equilibri intersectorial, la reconquesta de les nostres arrels culturals

PASSAT

La recerca coherent de solucions possibles requereix saber on vivim, on i com estam, i cap on volem anar. Una primera afirmació l'hem de fer reconeixent que, a causa de les circumstàncies, gairebé resulta impossible que el turisme hagi crescut entre nosaltres d'una manera distinta de com ho ha fet. Ha estat la "gallina dels ous d'or" en una societat poc desenvolupada.

La presència massiva de turistes -no oblidem que aquest fenomen al començament no es va produir per iniciativa

dels mallorquins- va provocar la improvisació d'una classe empresarial, autotitolada hotelera, que va aprofitar les circumstàncies. El negoci, era allí. I, lògicament (?), va ser un negoci sense contemplacions, sense excessives preocupacions de futur. Sorgiren milers de noves places hoteleres. El més important eren les xifres. Va aparèixer el fenomen de la immigració. Es perpetraren autèntics atemptats urbanístics, especialment a la costa i a la badia de

● **Pautes d'acció i de valors poc assimilats es concretaren en una nova classe que tenia molt a veure amb els paradigmes dels nous rics**

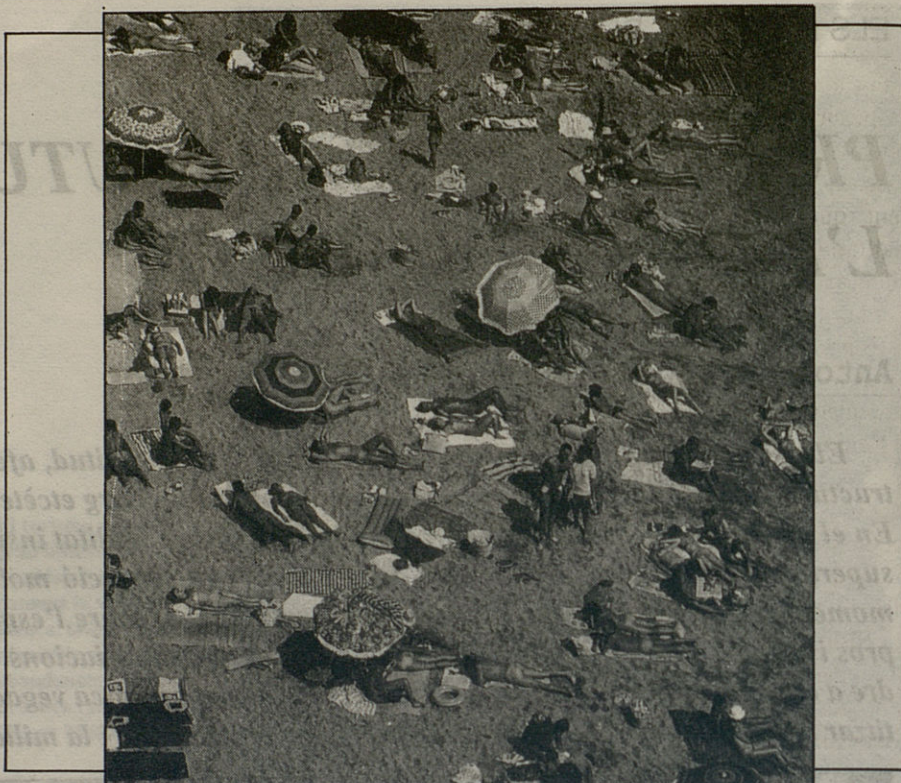
Palma. Guanyar doblers era una tasca relativament fàcil.

A més dels hotelers, el conjunt de la societat mallorquina, econòmicament, en el seu conjunt de nivell quantitatiu de vida, en va sortir beneficiada, malgrat que en proporcions molt desiguals. Llavors no existien llibertats polítiques ni sindicals. L'explotació de la classe treballadora, en particular la immigrada, va ser important.

Encara més, però. La sensibilitat col·lectiva cap a aquest medi ambient, l'entorn i fins i tot la qualitat turística, era escassa. Unicament començaven a sorgir petits grups que demanaven mesures proteccionistes. Alhora, les activitats econòmiques no lligades directament al turisme varen sofrir una forta recessió. Pensem en la nostra agricultura. Finalment, els models de comportament dels turistes prengueren carta de naturalesa entre nosaltres. Pautes d'acció i de valors poc assimilats es concretaren en una nova classe que tenia molt a veure amb els paradigmes dels nous rics. Sense història, sense arrels.

EL PRESENT

Les coses anaren bé, mentre hi anaren. Això que sembla un doi, en el nos-

Sol i platges a preus barats.

tre cas és una realitat. Continuem creixent pel simple fet de créixer. Tota iniciativa que intenti cridar l'atenció sobre els perills d'un creixement incontrolat i anàrquic, és considerada com enemiga del turisme. I d'aquestes noces, aquests bescuits.

L'oferta hotelera creix desmesuradament. Apareix la nova moda dels

● **El producte turístic és molt més que el simple hotel o apartament. És l'adequada estructura i l'equipament. És l'entorn, el medi ambient, la naturalesa**

apartaments turístics. L'atenció a les infraestructures i equipaments esdevé una cosa secundària. Continua la depredació dels espais naturals. Mentre, les coses canvien de mercat. El nostre producte turístic ja no resulta tan fàcilment vendible. M'estic referint a "SOL I

PLATGES A PREUS BARATS". El sol, encara hi és; però les platges -llegiu l'entorn- i els preus, ja no són competitius. Apareixen altres destinataris. I comença a sorgir el pànic entre determinats sectors, especialment els hotelers. Es parla de crisis. Però, de quina crisi? Aquí hi ha la mare dels ous.

EL FUTUR

Per a alguns, fins i tot per a la Conselleria de Turisme, es tracta únicament d'una oferta excessiva. Per a altres, d'una determinada recessió conjuntural de la demanda a causa de problemes interns dels països emissors. Per als més pocs, és una determinada obsolescència del nostre producte turístic, combinada amb les anteriors con-causes.

Si únicament es tractàs d'un excés d'oferta, el que caldria fer és frenar-la. Si es tracta solament d'una crisi conjuntural de demanda, cal esperar que desaparegui. Però, solament són aquestes les causes de la tan escainada crisi? Sense subterfugis, cal dir que no. Viatar, fer vacances, és un dret arrelat en les classes mitjanes dels països desenvolupats. El sector turístic ha demostrat de fet que és un dels més resistents a

qualsevol crisi macro-econòmica. L'oferta, la nostra oferta, ha crescut amb desmesura, evidentment. Però pot resultar, i els fets ens ho comencen a mostrar, que el problema no és solament quantitatiu sinó principalment qualitatiu. La crisi és bàsicament de producte turístic en funció de la demanda.

El producte turístic és molt més que el simple hotel o apartament. És l'adequada estructura i l'equipament. És l'entorn, el medi ambient, la naturalesa. La demanda, especialment perquè els preus han augmentat, exigeix millors nivells de qualitat. I, precisament, són aquests nivells que han entrat en crisi.

Si això és així, les conseqüències són clares. Si volem actuar adequadament per millorar el nostre producte turístic, no ens podem limitar a actuar sobre l'oferta hotelera. És imprescindible actuar sobre l'Ordenació i Planificació del nostre Territori, cosa que, desgraciadament, no es fa. Facem, primer, una adequada anàlisi de la deman-

da turística a mitjà i llarg termini. Segon, en funció de les dades anteriors i del model socio-econòmic que desitgem, facem el disseny del nostre territori. Tercer, en funció de tot això, ordenem l'oferta.

L'ordenació del nostre territori caldrà fer-la a partir d'un axioma que, per evident, és freqüentment oblidat. Pos-

● **Facem, primer, una adequada anàlisi de la demanda turística; segon, facem el disseny del nostre territori; tercer, en funció de tot això, ordenem l'oferta**

seïm un territori limitat i el fenomen turístic -especialment el que s'està configurant com a turisme residencial- tendeix a consumir precisament territori. I no solament de la costa sinó també de

l'interior.

L'ordenació del nostre territori caldrà que contempli la protecció i la conservació del medi ambient i de determinades àrees naturals. Però, no tan sols per simples motius econòmico-turístics sinó també per mantenir la qualitat de vida dels mallorquins i de tots els illencs.

A MANERA DE CONCLUSIÓ

El gran debat pendent segueix essent l'Ordenació i Planificació del Territori, debat a partir del qual podríem i caldria definir quin es el model socio-econòmic que desitjam els mallorquins. I podríem i hauríem de definir el nostre futur turístic.

Però, molt me tem que les coses no aniran per aquest camí. Els interessos, especialment els especulatius, continuen presents de manera super-activa. És massa el que ens hi jugam perquè continuem mantenint-nos en silenci. ■

Antoni Tarabini és sociòleg.

International House

Activitats socials i culturals
Viatges d'estudi

Centre oficial dels exàmens per a professors
de la Universitat de Cambridge i del Royal
Society of Arts.

Cursos d'Anglès
Cursos d'idioma i metodologia per a
professors

Centre oficial d'exàmens de la Universitat
d'Oxford.

Pg. Mallorca, 36 - Telèfon 72 64 08 PALMA DE MALLORCA
Barcelona - Girona - Mataró - Palma de Mallorca - Reus
Sabadell - Tarragona - Terrassa - València

ELS IMPACTES DEL TURISME

TURISME I MORAL

Bartomeu Bennàssar

(Foto Melba Levick).

L'aproximació a la qüestió, ben suggeridora, consistirà en unes senzilles pistes a resseguir. És tema per a altres i altes investigacions. Més que demostrar els efectes de l'impacte del turisme o els senyals que deixa el xoc de la penetració turística proposaré algunes arrels de tal impacte. És clar que no escatiré amb prou exactitud el xoc del turisme sobre la moral o els costums ni sobre l'ètica o els criteris i les valoracions de la vida.

Sens subte acceptam tots que ha provocat una conducta distinta. Els valors o els aspectes positius que propicia el turisme queden en un pla segon o tercer... ¿No figuren en aquest lloc també en la realitat? De totes maneres

comptam amb altres estudis que ens aporten allò que aquí queda presuposat o insuficientment explicat (*).

1.-L'home ètic es rompi i es corromp per la butxaca.

Som temptat -algú considererà que

no hauria de caure en la temptació- a referir-me a l'economia, com a primer impacte del fet turístic sobre la vida dels mallorquins. L'economia incideix radicalment sobre les valoracions i els comportaments, sobre l'ètica i la moral. Quan parlàvem de turisme, d'això fa anys, ens venien al cap les imatges de sueques prenent el sol i es desitjava sortir de la fam i dels estretors morals; ara, quan parlem de turisme, ens sorprenem pensant en xifres, dades, números, ocupació hotelera, problemes, crisis... Ja no ens ballen els ulls amb joves rossos ni amb sueques. Ineloc en la

● **Els mallorquins, uns amb idees i doblers i uns altres com a homes de palla, ensumaren tot d'una el nou contraban fet a la llum del sol i del govern**

qüestió econòmica tot el món socio-laboral i de la immigració, que en són un element significatiu i configurador.

El turisme ha duit més riquesa, més doblers, més possibilitats, perquè amb diners poden aconseguir-se altres béns. El turisme ens ha atorgat un alt grau de feina i un lloc alt al ranking de renda. El turisme ha estat tractat per les Administracions com una oportunitat de propaganda política, primer; i, de seguida, com un fenomen només econòmic. Els "ous" de la gallina. I poca cosa més. I els mallorquins promotors, uns amb idees i soblers a la butxaca i uns altres com a homes de palla simplement, ensumaren tot d'una el nou contraban fet a la llum del sol i del govern. L'home mallorquí, d'arrels fenícies, amb el desenvolupament econòmic industrial d'Europa montà el taller de reparació de la mà d'obra eruropea a la Mallorca hostalera.

El preu pagat pel plat de llentilles ha estat i és excessiu. L'especulació a curt termini, la temptació d'enriquiment en dos dies, el benefici ràpid, l'ocupació

turística colonial, és a dir, places, empreses, agències, medis de transport, terrenys... en mans de capital estranger i al seu servei, la "facilitat" de fer-se ric amb un hotel, el monocultiu, la discriminació més gran entre els directament beneficiaris i els qui no han pogut superar la crisi, la visió mercantilista de la vida, els monstres de formigó sense infraestructura urbanística, social ni ecològica, l'impacte demogràfic per la immigració massiva, una mà d'obra barata, vertader comerç sense control ni mesures socials, etc.

● Turistes i autòctons receptors del turisme ens hem convertit -ens han convertit- en objectes de planificació econòmica i política, d'especulació, d'exploació cultural

La "balearització" de la vida -no només de la natura- consisteix en la destrucció dels models de l'existència personal i col·lectiva i dels valors que la sostenien, posant-los a la venda per un guany fàcil i ràpid. No hi ha altre déu que la moneda. Les persones, i les estructures quasi totes, es configuren i desfiguren a partir del turisme considerat com a fenomen primàriament i quasi exclusivament econòmic.

Fer i considerar el turisme com a fenomen econòmic és la manera de sostreure'l a qualsevol consideració èti-

ca. Així s'ha pretès. I s'ha aconseguit. No s'ha permès el bisturi ètic en la seves entreteles sota la pretensió de ser una realitat autònoma i neutral. I sabem ben bé que qualsevol activitat econòmica excedeix l'economia. S'ha romput esquizofrènicament l'home. No es pot dissociar cap tros de l'home, ni cap realitat, ni cap fenomen de l'ètica. Consti que aquesta afirmació no nega la racionalitat científica ni tècnica de l'economia. Però dissociar, separar o eliminar la reflexió ètica del camp de les preocupacions, dels projectes i de les activitats turístiques és ja una decisió ètica, immoral afirmam, importantíssima. No cal repetir ni demostrar que l'home ètic es romp bàsicament per la butxaca, punt neuràlgic en tota decisió ètica o moral. El mateix podem dir de les societats. El cor ètic es fa malbé pel rovell dels diners i de la riquesa. Qualsevol discurs (planificació, estudi, etc.) sobre el turisme que no canviï aquest punt de partida (i d'arribada) com a primer, no podrà donar fruits saborosos ni, fins i tot, sans. Tot neix tarat d'origen.

2.-Subjecte "ligh" i societat buida.

Sembla clar el pas que s'ha produït o accentuat amb el turisme, tal com s'ha desenvolupat, turistes i autòctons receptors del turisme ens hem convertit -ens han convertit- en objectes. Crec que aquesta és també una de les característiques més imptomàtiques en una valoració ètica: som objectes de planificació econòmica i política, d'especulació, d'exploació cultural.

Aquest ser objectes ens dona una manera degradada i immoral de ser "sub-

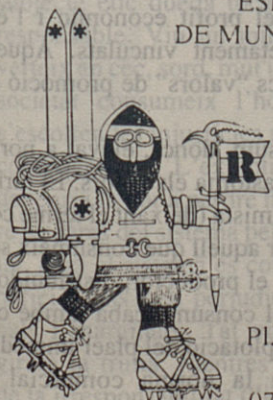
jectes": sotmesos a programacions, interessos, contingències i necessitats alienes; súbdits, doncs, i dependents de decisions forànies a l'home i a la mateixa comunitat. Cal confessar que el turisme, en la mesura que ha alçat el nivell econòmic, ens ha enfonsat a l'abisme de "subjectats" i no ens ha enlairat en la

● Afirmam el dret personal a una participació responsable i el dret col·lectiu a l'autodeterminació cultural i política. Subjectes -no objectes- de la planificació territorial, de la producció econòmica, de l'organització i gestió educativa...

consideració i en el reconeixement de les possibilitats, també crescudes, com a subjectes, això és, com aquells que tenen consciència de si mateixos, que es fan responsables de la societat i dels seus problemes i projectes, i que es doten de les institucions pertinents.

En aquest punt hi ha una deixadesa i un atropell ben immorals. Tots tenim dret -i deure- de participar en les decisions que afecten les nostres vides i el futur nostre. Els humans som subjectes individualment i col·lectiva. Afirmam

ESPECIALISTES EN ARTICLES
DE MUNTANYA, CAMPING I ESQUÍ

ES REFUGI

Pl. Palou i Coll, 10 (Banc de s'Oli)

Telèfon 71 67 31

07002 CIUTAT DE MALLORCA

Embat

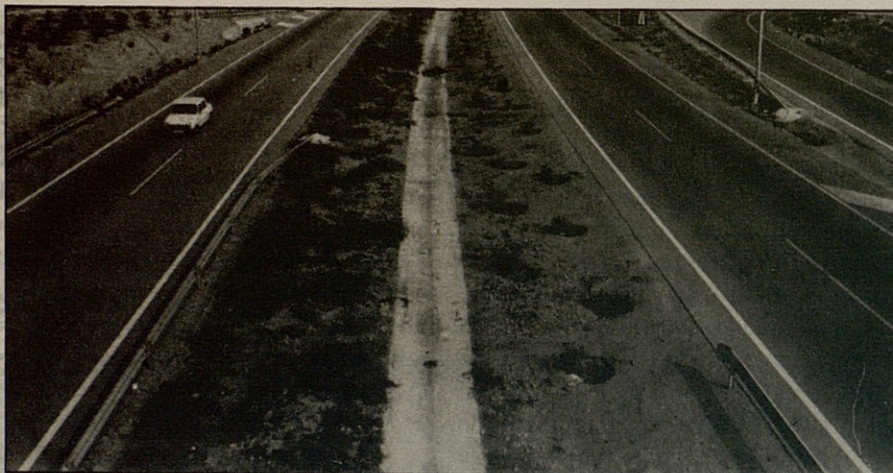
llibres

Passatge Joan XXIII, 5-E

Geranis Centre

07002 Palma de Mallorca

Tel. 71 33 50

Subjectes -no objectes- de la planificació territorial, de la producció econòmica, de l'organització i gestió cultural...

el dret personal a una participació responsable i el dret col·lectiu a l'autodeterminació cultural i política. Subjectes -no objectes- de la planificació territorial, de la producció econòmica, de l'organització i gestió cultural, etc.

Mentre no es recuperi la participació clara de tota la societat en aquest capítol de l'existència, personal i col·lectiva, mitjançant els grups implicats, els sindicats, les associacions de veïns, les organitzacions sensibilitzades i militants, els partits polítics verds i nacionalistes, l'ètica i la moral no podran fer altra cosa que certificar la mort, lenta o ràpida, del subjecte ètic conscient, creatiu i responsable, i del dret bàsic de sobirania popular; i alhora l'ètica i la moral podran certificar l'engreixament també mortal dels aparells administratius -d'obediència centralista o estrangera- que produeixen en el poble passivitat, submissió i frustració.

Els anys de turisme massiu han traslladat Mallorca, l'han trastornada moralment i socialment. El resultat és:

-una societat indefinida, sense rostre clar, barrejada, despersonalitzada, expropiada, alienada, desvalorada, sense ànima i que ni el cos té sa, sense eix ni meta, venal i venuda... Una societat dèbil, buida, "ligh".

-una societat passada o postmoderna sense modernitat ni il·lustració assumida (llibertat, cultura, persona, justícia...) una societat amb "nous rics i nous pobres", amb marginació absurda. Una

societat indiferent, insolidària.

-una societat amb més coses (amb més noses), però no més culta ni sensible.

Certament, s'han de considerar els aspectes positius, les possibilitats crescentes. Persones i grups s'han sensibilitzat enfront de terra, país, cultura, natura, etc. en el xoc amb la negativitat di-buixada.

Cal pendre consciència del fet i de les conseqüències (no tot ni de molt és color de rosa) i de les possibilitats, encara (no tot està perdut del tot).

L'alt nivell de vida no ens dona una vida de qualitat major. Ans bé podríem

● Ho tenim tot, però no ens tenim a nosaltres mateixos. Aleshores, què tenim? Què, com, qui omplirà aquest gran buit en el «post-turisme» actual?

parlar, en el camp cultural per exemple, i excepcions a part, d'un nivell de vida de qualitat menor, d'una vida pitjor.

L'alt standing de vida ha conreat una major confusió mental, depressió i stressament relacional, pèrdua de límits, de definició, d'identitat. Ho tenim tot, però no ens tenim a nosaltres mateixos. Aleshores, què tenim? Què, com, qui omplirà aquest gran buit en el "post-

turisme" actual?

3.-Consumisme total i espiral d'irresponsabilitat.

Un altre dels elements significatius, en una anàlisi del comportament trasllatat pel turisme, afecta a l'impacte del consumisme. S'entra en una societat de consum de tot del tot. La indústria turística és una indústria consumista d'alt grau, que ofereix béns i serveis, viatges i hotels, menjar i beure per a consumir. Béns i serveis que no són elementals ni bàsics per a la supervivència o per cobrir les necessitats primàries... És un moment de consum global i total. És l'esperit mateix del consumisme. Així ho viu el turista, però també l'autòcton, el servidor del turista.

La disponibilitat de béns de consum, superflus o de segona necessitat, i una

● Resten els pseudo-valors: el profit econòmic i l'èxit social estretament vinculats. Aquests són els «únics» valors de promoció social

gran hipersensibilitat consumista es donen la mà. S'ajunta el pa i la gana fent augmentar un rosari d'interessos materials. El sistema socio-econòmic basat en el mecanisme de producció-consum il·limitats absorbeix totes les capacitats d'atenció de la societat convertida al consumisme, arraconant els altres valors socials: justícia, treball ben fet, honestat... Resten els pseudo-valors: el profit econòmic i l'èxit social estretament vinculats. Aquests són els únics "valors" de promoció social.

El consum, doncs, elevat a norma suprema, trastorna els valors. El turista és un consumista (deixant el terme consumidor per aquell que consumeix sensatament) i el productor, distribuïdor o servidor del consum acaba també corcat per l'explotació del plaer immediat. S'entra en la norma comercial de l'aparença, ja que la societat de consum

no es fixa tant en la compra o en el consum en si com en fer-ho davant els altres. Èxit, utilitat, rendibilitat. Només es funciona; no es viu. "Això no és vida!" Tot es redueix a que la màquina funcioni. Les relacions són solament funcionals. La relació és central en el fenomen turístic. Les relacions humanes només funcionals no són humanes, no són bones.

El consum, intensificat en el clima d'oci que es respira, és una invitació

● **El sentit del negoci -tot es ven i tot es compra- deshumanitza qualsevol relació humana, puix que col·loca l'home per davall dels doblers**

constant a una vida ociosa (no dic a una cultura ociosa o d'oci actiu i enriquidor). Ens movem entre dos focs, èticament perillosos: l'atracció de l'oci i la força del negoci (del benefici màxim, amb el mínim esforç i en el temps més curt). El sentit del negoci -tot es ven i tot es compra, cosa impensable fa uns anys- deshumanitza qualsevol relació humana, puix que col·loca l'home per davall dels doblers. El clima d'oci i de vida ociosa trabuca també les valoracions i les metes: la diversió com a fi, i tota la resta (incloent-hi una somada d'hores de feina), com a eina. Uns, ben cert, enganxats per l'atur i uns altres, massa alegres, per la disbauxa.

En aquesta terra es comprèn que fruiti l'espiral de la irresponsabilitat. El subjecte ètic queda tocat com a actor responsable. Viu un miratge. Es converteix en cec, sord, mut i coix. Aquesta societat consumeix l'home ètic. No s'escolten les injustícies ni es veuen les conseqüències. L'explotació del desig de tenir i la por a perdre no permet veure les tares del sistema pel qual es treballa. Així el sistema es consolida en benefici d'uns i en perjudici dels marginals i marginats. Tal volta un dia es girarà la truita. Mentre tant, l'espiral de la irresponsabilitat ("jo no en tenc la

La «balearització» de la vida -no només de la natura- consisteix en la destrucció dels models de l'existència personal i col·lectiva.

culpa", "no hi ha res a fer", "és el sistema", "això és el turisme") ens enfonsa a la fossa de l'home socialment insolidari.

Als primers anys -anys 60- del turisme massiu vaig fer la tesi i vaig escriure articles on l'acollida i l'hospitalitat eren presentades com les "virtuts" turís-

● **Crec en el turisme com a factor de comunicació, de relació, de pau; però s'ha de voler de veres**

tiques. Temps, és cert, de visió i valoració romàntiques. Pocs anys més tard ja pensava en els emperors: El turista es presenta com a conquistador i colonista. El receptor, en "servil" i no servidor. Queda subvertit el valor de l'"hospitalitat" pel negoci. Així, hospitalitat ("hospes", hospital...) es converteix en hostilitat ("hostis", hostel, hotel...). "Hostes vengueren que de casa ens tragueren".

Crec en el turisme com a factor de

comunicació, de relació, de pau; però s'ha de voler de veres. S'han de corregir molt defectes. S'ha de canviar de cap a peus.

4.-*Estètica ecològica i ètica mínima i radical.*

Pel turisme l'home té la possibilitat, física i moral, de sortir de la gàbia de l'espai reduït. Es torna un gran nòmada de l'espai. Va i ve, camina, corr, vola. Té por d'ofegar-se dins la geografia habitual. El turista també té la possibilitat de rompre la cadena dels temps, del temps del rellotge, del treball diari, de la roda quotidiana. Però... El temps que troba és sovint més apressat i ofegador (¿Com oferir-li una altra cosa si el receptor turístic viu un ritme accelerat i amb por d'arribar tard sempre?) i l'espai en el qual aterra és un lloc degradat, una natura malmenada, destrossada. El turisme aquí ja no ofereix el contacte amb la natura "al natural". El món artificial que es presenta al turista té poc d'art moltíssimes vegades. L'explotació ecològica, per una economia tal com l'hem descrita, ens ha donat una "casa", un hàbitat, un ambient, un clima talment anti-estètic que mortifica l'home ètic des de la mateixa

rel. No insistesc en el tema; d'altra banda ben conegut i tractat en altres indrets.

El turisme pot revolucionar les "geoestratègies" de guerra en "geoestratègies" de pau, una "pax universalis", desitjable i possible. Ara bé, la pau ha de sorgir d'uns cors ètics i de les coses estètiques. Si no aprenim -¿és possible encara?- un mode nou de mirar

● **L'explotació ecològica ens ha donat una «casa», un hàbitat, un ambient, un clima talment anti-estètic que mortifica l'home ètic des de la mateixa rel**

els dos pams de terra que som i no entenem la lliçó de l'experiència trista que ens ve donada ja per les xifres i les crisis, l'esperit lul·lià de tractar les coses amb pobresa, pau i llibertat, l'actitud d'emmeravellament davant la natura... només habitarà aquesta illa, per desgràcia, un home sota mínims ètics. Esperem que així no sigui. Amèn. ■

Bartomeu Bennàssar és professor de teologia moral.

(*) Nota bibliogràfica d'alguns escrits meus sobre turisme:

-*Turisme y pastoral. Síntesis de teología de las vacaciones.* Ed. Estela, Barcelona 1966 (tesi defensada el 1964).

Persones i grups s'han sensibilitzat enfront de terra, país, cultura, natura...

-*Contrallums als valors del turisme i Perspectives de treball i compromís davant el submón del turisme.* "Lluc" 607 (oct. 1971) 17-19 i 35-36.

-*Turisme sí, pero...* Nuevos folletos PPC, n. 25, Madrid 1972.

-*Boom turístico ¿Por qué? ¿Para qué?* "Vida Nueva" (12 de febrero 1972) 22-30.

-*Turistas-trabajadores-empresarios: perspectivas pastorales,* "Incunable" 285 (agosto 1973) 13-22.

-*Guía del trabajador de hostelería,* Departamento de Pastoral y Turismo de la Comisión Episcopal de Pastoral. Palma de Mallorca 1974 (en col.laboració amb C. Bonnín).

-*Un grupo de iglesia promueve y organiza el movimiento obrero en el sector de hostelería.* Acolliments (centros de acogida y concientización obrera). Breve historia del pensamiento de los obispos españoles sobre turismo. "Pastoral misionera" 5 (junio-julio 1977) 34-41, 30-33, 67-71.

-*El desafío ecológico. Una cuestión*

teológica. Una posibilidad pastoral, a "Viure a la intemperie", Ed. Claret, Barcelona 1985, 57-95.

-*Turismo y futuro humano.* Luces y sombras del turismo como promotor de desarrollo, "Informa" 23 (1987) 5-16.

-*Impacte social del turisme de masses a Mallorca els anys 60.* Mallorca, ara, Fundació Emili Darder, Ciutat de Mallorca, 1987, 63-73.

-*Cultura nacional i immigració. Aproximació a una qüestió pendent.* XXV aniversari Obra Cultural Balear. Palma, 1987 (2a ed. 1988).

-*Las relaciones laborales en el sector turístico y su valoración ética,* en *Ética y Turismo*, Col. Monografías de Pastoral de Turismo y Tiempo Libre, n. 1. Madrid 1988, 62-80.

-*Condicionaments de la persona en la societat mallorquina actual,* "Lluc" 746 (Set.-oct. 1988) 23-31.

Pelajería Española S.L.

FUNDADA EL 1885

Colon, 12

Tels. 72 15 63 - 72 43 44

PALMA

Pl. Sant Antoni, 28

Tel. 71 43 69

ELS IMPACTES DEL TURISME

LA QÜESTIÓ TURÍSTICA BALEAR: PRIMERS APUNTS CAP A UNA PERSPECTIVA ANTROPOLÒGICA

Alexandre Miquel Novajra

El problema central de l'antropologia i per extensió de qualsevol reflexió sociològica, ha estat sempre el fet de "l'altreïtat" (1). L'existència de "l'altre" davant el "nosaltres", el jo col·lectiu. I el més característic és que sempre ho ha estat des d'un punt de vista etno(ego)/cèntric.

Conreus difícils, durs, amb terra sovint magra i poc agraïda a les curoses mans camperoles (Foto P. Coll).

I, fins i tot, el problema pot ser, si es vol, encara més vell: en la mesura que no existeixi l'absolut i només sigui possible el relatiu. La nostra veritat, és a dir, el món així com es palesa per a nosaltres, no necessàriament es mostra de la mateixa manera envers d'altra gent, d'altres pobles, d'altres sistemes culturals.

Emperò, resulta menys freqüent trobar-se amb una situació exactament invertida: entendre el món dels altres, assolir, controlar, manejar les pautes i elements propis de concepcions culturals que -en principi- ens són alienes i, a

la vegada, desconèixer, o almenys, perdre fins a un cert punt les nostres pròpies pautes. Aquest és, en més d'un sentit, el marc dins el qual es mou la realitat cultural balear.

Doncs, ¿això que planteig és l'existència d'un procés de dissolució dels continguts culturals illencs dintre d'un altre sistema de concepcions i relacions culturals? O, àdhuc, ¿és que mai no ha existit l'esmentat sistema cultural mínimament diferenciat i propi de les illes? O, al contrari, sí que ha existit, però malauradament, ja no hi és? Cap d'aquestes preguntes té com a resposta

una afirmació, però tampoc no es poden negar taxativament.

La qüestió turística.

En parlar del turisme a les illes, es parla necessàriament d'un fenomen que, donades les seves específiques característiques, ha encunyat un terme sinonímic relacionat amb l'espai geogràfic que el conté: *balearització*. Si el mot es va referir en un primer moment

● A Mallorca, on Es Pla i zones del Raiguer o del Llevant podrien ser considerades com a no-turístiques, es pot dir que la vida quotidiana es regeix per les pautes pròpies del turisme

al fet urbanístic que suposava la invasió absoluta i desordenada i, potser, no planificada de l'espai costaner, hom no pot negar que actualment el seu abast semàntic és molt més ample. El turisme, i més específicament el "boom" turístic a les Balears, es defineix per dues constants més o manco intensives segons facem esment d'una o altra illa, d'una o altra comarca:

1.-La rapidesa amb la qual s'han estès els seus continguts, des de la seva arribada els anys 60, fins a l'actualitat.

2.-La generalitat d'aquesta extensió. I, àdhuc, en dos sentits: l'assoliment de la influència central en gairebé tots els

Profitós vol dir produir el màxim de beneficis al més curt termini possible. (Foto J. Pallicer).

camp de l'existència illenca, en primer lloc; i abastar-ne tot el territori, en segon i no menys important.

Tant un com l'altre aspectes han estat possibles, sense cap mena de dubte, encara que entre d'altres coses, pel fet illenc en si mateix d'una manera particularment fonamental: l'illa té unes condicions físiques adients per construir tota casta d'endemismes. Però aquest efecte marcador del propi, és a la vegada la via de la invasió. Invasió en el sentit quasi etimològic de la paraula: entrar per la força. De fet, l'illa impedeix la possibilitat de la fuga cap a dins pròpia dels altres espais costaners d'ús centralment turístic. Fins i tot a Mallorca, on Es Pla i zones del Raiguer o del Llevant podrien ser considerades com a no-turístiques, es pot dir que d'una o altra manera la vida quotidiana es regeix per les pautes pròpies del turisme: dependència econòmica, en consum i producció; mitjans de comunicació; modes; parla (potser, més pels conceptes que no pas per l'estructura); divisió i organització del treball...

Ara bé, sovint es parla del turisme des d'una perspectiva econòmica, socio-econòmica si es vol, però quasi mai no se'n parla amb la intenció d'endinsament en el més profund del fet cultural.

El món turístic balear: el positiu, el negatiu, l'equilibri.

La presentació periòdica cada cop més completa de les taules econòmiques (macro i micro), imput-output, i d'altres tipologies d'indicadors del fun-

● Sovint es parla del turisme des d'una perspectiva socio-econòmica, però quasi mai no se'n parla amb la intenció d'endinsament en el més profund del fet cultural.

cionament crematístic illenc, intenten convèncer-nos (una altra cosa és que ho aconsegueixin (2)) de l'èxit indubtable del negoci de lleure, i fonamentalment del dels estrangers.

Els estudis sobre el canvi de nivell i qualitat de la vida arreu de l'arxipèlag des de l'arribada del boom ençà, demostren amb el mateix grau de seguretat que les millores no s'han produït ni ho poden fer més que amb una progressió gairebé geomètrica inaturable.

L'esclavitud d'uns conreus difícils,

durs, amb terra sovint magra i poc agraïda a les curoses mans camperoles, ha estat substituïda per la seguretat i la minva dels riscos d'un lloc de feina en una empresa de la qual el succés és palès i l'esdevenidor gloriós. No entraré, ja ho vaig dir, dins la veritabilitat d'aquesta ni d'altres afirmacions: ni és l'objectiu d'aquest article, ni la hipotètica recerca de l'objectivitat precisament la seva motivació. Emperò, cal ressaltar les relacions descrites i proposades i el llenguatge: ambdós són els propis d'una manera d'entendre un estat de coses, i no pas la situació en si mateixa, encara que se'ns presenti exactament com aquesta darrera proposició. Sobre això, hi tornarem de seguida.

El turisme i tots els seus correlats fenomenològics, ens diuen amb insistència, han tret el mal de l'emigració definitivament dels nostres territoris; la sagnia familiar i, per extensió, social i cultural, es pot considerar eliminada de rel. També aquest és un tema que hauríem de reprendre una mica més endavant.

A hores d'ara no roman cap persona, mínimament implicada en el tema -fins i tot els implicats-, que pugui mantenir la presentació que hem proposat, en els seus trets essencials, sense reconèixer

l'existència de contrapartides. I, alhora, el trencament del suposat equilibri -presentat fins ara amb una inclinació més aviat vers l'altre sentit- cap a un cert grau de negativitat o, almanco, de problematització creixent. Efectivament, hom no nega la dificultat de mantenir d'una manera indefinida un plantejament econòmic basat només en una demanda que, a més, es presenta força inestable en les motivacions i els ritmes.

● Per fi, la destrucció paisatgística i ecològica és cada vegada més denunciada, assumida i, per tant, menys justificable/justificada

Per fi, la destrucció paisatgística i ecològica és cada vegada més denunciada, assumida i, per tant, menys justificable/justificada. El medi ambient, sembla, és gairebé irrecuperable almanco pel que es refereix a la situació pre-turística; només cal intentar el manteniment de l'actual i reduir al màxim les ulteriors destrosses.

Pel que fa a la cultura, esdevé el mateix? Es troba sota un cert grau d'ensopiment? O, per ventura es dilueix, ja a hores d'ara, dins una altra conformació d'idees, activitats i relacions més ampla? Si fos d'aquesta manera, es podria recuperar, o cal només evitar més fortes sacsejades?

La "modernitat", el progrés i la inevitabilitat.

Aquesta realitat, aquesta específica ordenació dels seus components, les relacions que se'n deriven, se'ns presenta com l'única manera possible i per tant plausible, d'existència. El progrés, la modernitat, hom assegura, són inevitables, doncs, històricament necessaris.

Però, a més, aquesta modernitat i aquest progrés no es limiten ni es reduïen, ni molt manco, a la vessant, a l'aspecte econòmic; ni tan sols a l'econòmic-social: són fenòmens, mo-

viments històricament holístics, abastadors de la totalitat de les relacions existents al si dels grups humans que se'n veuen afectats. I, recordem, en el cas d'una illa, és justament tota. És a dir: es tracta d'un sistema cultural comprensiu. Ara bé, i és aquí on hi ha el quid de la qüestió, si el món i la visió que n'hem d'acceptar com a inevitablement (amb un caire historicista) únics, no només no inclou sinó que tampoc no parteix de cap ni un dels trets que podem -encara que mínimament- reconèixer com a nostres (pel naixement i el marc d'ús) i com a pre-turístics (per l'època del funcionament ple), vol dir que "el nostre" ja no hi és? Potser el que ens feia diferenciar -i diferenciar no és un terme ni exclusivista ni negatiu, només és ordenatiu d'un estat de coses- la nostra existència d'altres, ja no serveix? (3). És que fins i tot el que ens feia riure ja no té gràcia? I no és pas cap exageració, car els sentiments mateixos se'n veuen afectats, i essent al centre de la constatació de la persona i, per tant, de la persona social i cultural, tendeixen a correspondre's amb el marc socio-econòmic i cultural que els envolta.

● Els sentiments mateixos s'hi veuen afectats, i essent al centre de la constatació de la persona, tendeixen a correspondre's amb el marc socio-econòmic i cultural que els envolta

Llavors, el que se'n deriva és que tot el que no és coherent amb aquesta situació, s'ha de treure. Res no es pot derivar d'una concepció que es proposi com a trencadora -i aquí en el sentit d'"avant la lettre"- d'allò que és general i, fonamentalment, d'allò que és útil.

Aquesta darrera és justament la paraula clau: la utilitat. El "no útil" és el contrari del que pertoca ser: profitós, còmode, no creador de cap mena de conflictes en cap casta de situació.

Però, vigilem: profitós vol dir econòmicament profitós, és a dir susceptible de produir el màxim de beneficis al més curt termini possible i amb el mínim de riscos. Còmode vol dir que no ens produeixi cap tipus de situació -encara que només com a possibilitat- dins la qual no ens puguem moure balderament (4);

● La llengua, dintre de qualsevol cultura, no només és el vehicle màxim de comunicació i per tant de transmissió de pautes, pensaments, sinó que és l'eix vertebrador, l'estructura primera

però, una vegada més, amb quins criteris?. No creador de conflictes, lògicament, amb la situació d'estada, donat que la definició d'allò que és conflicte depèn de l'àmbit d'enteniment: tot el que no sigui mantenir l'estat de coses, és conflictiu.

Tot el que no es correspon amb aquests fins és, per tant, in-útil, o en el millor dels casos, accessori.

Però, encara hi ha més. Aquestes relacions, concepcions, manera de construir, constituir i ordenar les idees, les persones i les coses, és universal, i la seva validesa és per tot i per a tots. L'anterior, el que li preexistia no és altra cosa que la font, el bressol del reaccionari (sensu stricto), de l'endarreriment a tots els nivells, de la misèria, i va contra la història. Una concepció històrica curiosament basada en la seva negació cap al futur: el que hi ha ara és producte del desenvolupament històric, ho és de manera necessària i és l'anul·lació del precedent; el que ve després no pot variar de cap de les maneres l'estat de coses vigent perquè aquest estat és immanent històricament (tautologia negativa; contradicció en els termes i en els continguts). Les alternatives es presenten bé com a utòpiques, bé com a tornades enrere i, doncs, encara un pic més, antihistòriques.

Els avenços que hem aconseguit, les millores en la vida, les relacions, la cirfiera de les llibertats que és el nostre món en el sentit més ample de la paraula i no ni principalment només polític, mai no podia haver estat assolit si s'hagués partit de les concepcions que hi havia abans.

A la vegada que es presenta a si mateixa com una unitat històrica (un

tiques d'aquesta situació de negació, més que d'una cultura, de la seva operativitat, de la seva capacitat de servir per a qualche cosa més que mantenir les festes i d'altres tradicions locals (d'altra banda, potser, profitoses però en el sentit abans esmentat)? Podem mencionar-ne una com a exemple: la llengua. El català (de parla mallorquina, menorquina, eivissenca, si es vol)

principi. No és, clar, que es prohibeixi parlar-hi, però fins i tot amb els (tímids? inconseqüents? oportunístics? termes d'altra banda tots pertanyents al descrit sistema imperant de relacions i concepcions) suports institucionals, aquesta utilitat versus inutilitat (caldrà més aviat insistir en la fórmula no-utilitat, car fa referència al no-recolzament d'un determinat sistema),

Qualsevol manifestació de la cultura illenca s'ha vist -i s'ha fet veure- com a folklòrica, en el sentit només formalista (i potser més pejoratiu) del terme. (Foto P. Coll).

sistema holístic abastador de tots els nivells de realitat), la situació descrita fa el mateix amb aquella que critica i de la qual nega la supervivència; doncs, en palésar-la com a compacta i no diferenciable en els seus trets, no n'hi treu cap. Això es tradueix en que qualsevol manifestació de la cultura illenca hagi estat pensada -i s'hagi fet pensar- com a folklòrica, en el sentit només formalista (i potser més pejoratiu) del terme. Si de cas, com a "cosa de vells", el que, d'altra banda i dins el sistema ordenatiu de la realitat social que "ens defineix necessàriament", és un sinònim de reaccionari, antimodern (5). I encara una connotació més -ideològica (6) com totes, posat que es tracta de pautes culturals: són casolanes, és a dir, poden perviure dins el marc de la casa, que és el propi d'un món que ja no existeix (7).

Quines són les conseqüències pràc-

no és pas una llengua útil. El català a les illes, àdhuc, per anys i anys no ha tengut expressió escrita a l'abast del gros dels seus habitants, mantenint-se com a llengua oral; una altra raó

● El bilingüisme és políticament real; socialment, creïble; culturalment, impossible. Davant d'uns àmbits d'ús i aplicació, només es pot competir, no pas compartir

es manté i actua com una llarga filera de corcs incansables que roseguen de mica en mica, tira-tira, la consciència (és a dir, auto-reconeixement) dels qui es veuen (o es creuen veure) davant la tessitura d'haver de triar, encara que només sigui, el moment i l'ús discriminat d'una o l'altra llengua.

L'exemple de la llengua no és un tret per un cas. La llengua, dintre de qualsevol cultura, no només és el vehicle màxim de comunicació i per tant de transmissió de pautes, pensaments, sinó que és l'eix vertebrador, l'estructura primera. La llengua, al cap i a la fi, és el contingut mateix d'una cultura: l'expressió cultural per antonomàsia és el símbol, i la parla és el vehicle i la font que més clarament l'assorteix.

No vull entrar dins el debat lingüístic perquè no cal allunyar-nos del tema central i, per ventura, perquè tampoc no

La llengua és el contingut mateix d'una cultura: l'expressió cultural per antonomàsia. (Obres Completes de Francesc Eiximenis, editades pel Col·legi Universitari i la Diputació de Girona).

bar? Vull que quedi ben clar que l'objectiu d'aquestes reflexions no és reivindicar un passat idíl·lic, ni proposar-ne el retorn, sinó deixar constància de la no unitat de la realitat, per un costat; i de l'altre, la constatació de la no generació interna de la visió que pretén ser del conjunt de les nostres illes.

El món que hem denominat "pre-turístic" és un món molt centralment agrícola pel que fa a la major part del territori que ens ocupa: agrícola per l'economia, fonamentalment agrària, per la distribució i divisió social del treball, per les construccions relacionals i simbòliques; i, és clar, no era ni és -el que roman encara, que segons per quins criteris, no és poc- un món idíl·lic.

Crec que es fa evident per tothom que tampoc no ha estat mai un món sense contradiccions; n'hi ha hagudes, n'hi ha com en qualsevol altre, però són internament generades a

partir de relacions pròpies (o de funcions). -Cfr. U.Eco, 1968- si parlem a nivells comunicatius), i no pas imbuïdes des del seu exterior. I són contradiccions que (ho sabem) més d'una vegada s'han resolt conflictivament.

No es tracta, doncs, d'una concepció, d'unes relacions, ni més bones ni més dolentes d'aquelles que ara pretenen substituir; són, simplement, diferents, però, i en primer lloc, són les seves. Que amb tota la nova estructura que sistematitza i acompanya el turisme s'hagin resolt greus problemes, potser, és bastant discutible, i, insisteixo, no hi entraré; però encara que fins i tot fos així, no s'ha dit que amb els sistemes analítics, relacionals, racionals interns, allò no solament podia ser assolit, sinó força millorat.

D'altra banda, tampoc no es planteja que cap cultura, quant més la illenca històricament i literàriament de tan anomenada riquesa basada en la barreja, existeixi al marge d'altres (8). Ni molt manco; en particular el sistema

gües (i per tant dues concepcions) que pretenen ocupar un espai indivisible, a constituir-se. I la diglòssia, tenguem-ho

● **El problema és que la intensitat de la novetat turística i, més que res, el fet, hagin esdevingut gairebé de sobte: una proposta que capgira radicalment els plantejaments anteriors en el decurs de quatre lustres**

ben en compte, mai no pot ser "demo-cràtica": o és una o l'altra llengua la que prendrà carta social de domini; doncs, serà l'un o l'altre sistema cultural el que tendeixi a imperar.

L'alternativa: substitució o una altra visió.

Però, amb tot això, on volem arri-

és l'espai adient el d'un article introductiu. Tot i amb això, mantinguem l'exemple lingüístic no només per la seva importància, sinó principalment per la seva claretat.

El problema de la intraduïbilitat, és, potser, el problema cabdal de "l'altreïtat"; no es tracta tant d'una qüestió semàntica (lingüística) com d'una significació cultural: els sèmemes d'una llengua no són altra cosa que els valors i concepcions pròpies del món de la cultura que ajuda a vertebrar.

D'això se'n deriva, doncs, que el bilingüisme és políticament -tal vegada- real; socialment, si de cas, creïble; culturalment, impossible. Davant d'uns àmbits d'ús i aplicació, només es pot competir, no pas compartir; i és així perquè l'àmbit, i més precisament la seva estructuració, és el producte central de la llengua mateixa i a la vegada, el mantenidor i regenerador. La diglòssia no pot ésser mai evitada; encara que no fos volitivament estructurada, arribaria per la sola existència de dues llen-

relacional cultural illenc ja feia estona que es trobava en relacions de certa inferioritat d'acció respecte d'allò oficialment imposat quan arribà el nostre "boom" (doncs, les vies d'entrada estaven prou enllestides); emperò, ni per la intenció ni pels mitjans, s'havia introduït amb la força i la capacitat d'endinsament que tractem ara.

El problema és, com havíem ja indicat ben al començament, que la intensi-

los; emperò ignora els principis, el procés de desenvolupament. El que succeïx, al cap i a la fi, no és ni més ni manco que la "societat de l'oci" ha desembarcat dins una cultura de la feina (9).

La falsedat de la dicotomia: progrés vs. tradició.

"El terme cultura, així com jo l'utilitzo, no és aquella categoria que ho abasta tot i que

d'una cultura determinada i la seva producció són fets tan importants. La cultura, per un costat, reflecteix els canvis més endinsats però, a la vegada, és la base de la identitat grupal. A causa d'aquesta segona característica, és el nivell de realitat més resistent als canvis, siguin internament nodrits pel grup humà de referència, siguin provinents de l'exterior.

I és justament en aquesta aparent contradicció on radica la seva importància. En primer lloc, és fonamental que un grup sigui capaç de reconèixer-se en si mateix (és a dir: com a grup), i essencialment que ho faci en oposició (dialèctica, no necessàriament conflictiva) a d'altres grups; és allò que és la identitat (10). Si no fos d'aquesta manera, no podria dominar ni controlar, ni tan sols mínimament, la seva existència; no es trobaria en condicions de fer-ho ni al nivell pràctic, ni al psicològic, ni al filosòfic. No posseeiria la seva pròpia visió del món (que és gairebé l'equivalent a tenir-ne un en exclusiva) i, en conseqüència, mancaria d'un model d'ordenació de tota la seva realitat.

He parlat una mica més amunt d'aparent contradicció, i ho aclariré. Sembla prou lògic

creure que la cultura, encara que definida d'aquesta manera en la qual ho hem fet, o fins i tot justament per això, posseeixi un alt grau de concordància, o tendència a tenir-ne, amb els sistemes econòmics i socio-econòmics dins els quals es mou. De fet, els posicionaments i les relacions culturals il·lencs (repeteix: amb moltes i importants diferències inter-il·lencs que no cal ressaltar aquí) es derivaven, en una mesura important, de les relacions de la formació socio-econòmica agrària específica que pre-existí a l'actual; les construccions "materials i immaterials" han de provenir de qualque indret, i aquests són, sens dubte, els més propers i adients. No vol dir això que la cultura sigui una pre-determinació, ni molt manco.

Tant el tipus d'exploració de la

El món «preturístic» és molt centralment agrícola pel que fa a l'economia, la distribució i divisió social del treball, les construccions relacionals i simbòliques. (Foto d'A. Baudry).

tat de la novetat i, més que res, el fet, hagin esdevingut gairebé de sobte: una proposta que capgira radicalment els plantejaments anteriors en el decurs de quatre lustres, i que de més a més en controla -perquè li són propis- els mitjans adients per escampar-s'hi: estructuració i finalitat de les feines més lucratives (per a uns pocs) i que promouen la major demanda de mà d'obra (per a alguns més); concepte de temps lliure, de consum i la seva direccionalitat.

I per últim, tot el sistema, a tots els seus nivells, és, sí, un producte històric, però d'un esdevenir històric exterior pel que fa a les arrels. Les implicacions d'això són culturalment molt importants: l'illenc coneix els resultats, fins i tot a cert nivell es veu obligat assumir-

constitueix l'objecte de l'antropologia americana (...) Per mi, els conceptes de SOCIETAT i CULTURA, són absolutament diferents. Si s'accepta la SOCIETAT com un agregat de relacions socials, llavors la CULTURA n'és el contingut (és el contingut de les dites relacions). El terme SOCIETAT insisteix en el factor humà, en l'agregat d'individus i en les relacions entre ells; el terme CULTURA (ho fa) en el component dels recursos acumulats, sien materials, sien immaterials que les persones retenen, utilitzen, augmenten i transmeten." I caldria afegir-hi "encara que no en siguin absolutament conscients".

Aquesta definició d'Edmund Leach (1970) ens serveix per aclarir el contingut que hem donat des del principi d'aquests apunts a la paraula "cultura". Però, a més, ens ajuda per si mateixa a explicar la raó per la qual l'existència

La Festa
del Llibre.
(Foto
Vivenc
Matas).

terra, d'organització del treball i distribució de la propietat i les tretes, com l'organització social que hi eren coherents i donava cos i capacitat reproductiva a aquest estat de coses, actualment han desaparegut o, almanco, no són ni de molt dominants. ¿Vol dir això que la forma d'entendre i organitzar la vida quotidiana i, fins i tot, la pròpia cosmogonia (idò, de sentir-hi, partir-hi, gaudir-hi, estimar-hi, odiar-hi) tampoc ja no hi són? O, amb un grau més alt de generalització, no hi poden esser? De cap de les maneres: una organització cultural determinada pot subsistir i fins adaptar-se perfectament en una estructura socio-econòmica que, en principi, caldria considerar incompatible. Aquí és on trobam la resolució d'aquella "contradicció aparent": la forma d'entendre, de crear relacions, nascuda al si d'un determinat sistema, pot, i de fet és així, significar i assumir com a propis els trets fonamentals d'un altre. Però, hom dirà, la contradicció existeix, i és ben palesa; doncs, d'on ve l'afegit "aparent"? La resposta, una vegada més, no és altra que la consciència de la seva existència, afavorida pel fet que -com veim en la cita introductòria- el contingut -la cultura- no coincideix

amb el continent -el sistema social-. No obstant això, el comportament dels relacionants culturals és precisament l'invers, justament per tal d'ésser-hi i no desaparèixer. Actua com un sistema sintàctic els referents del qual no són necessàriament sempre els mateixos,

● **La cultura reflecteix els canvis més endinsats però, a la vegada, és la base de la identitat grupal. És el nivell de realitat més resistent als canvis**

sinó que no ha menester de cap referent per a subsistir. Amb concepcions, pautes, diacrítics propis de l'univers illenc pre (o a)turístic, s'analitzen, expliquen i entenen relacions socio-econòmiques produïdes en l'actualitat. I més encara, s'absorbeixen continguts culturals (morals, estètics, ètics, comportamentals) propis d'aquesta "cultura del turisme", sota la forma dels d'"abans"; un "abans" que cal entendre més en un sentit estructural que no pas temporal.

Per reprendre el fil d'un discurs que havíem deixat una mica de banda, efectivament la cultura illenca (les cultures, si de cas seria més exacte) ha estat molt sovint en contacte estret amb d'altres, bé que en part en sigui producte. Dèiem al respecte, que la diferència en el cas que ens ocupa es basa en el fet de la intensitat, la rapidesa i la desigualtat de mitjans "d'atac i defensa". Però no només és això; fins ara les cultures ho havien estat en un sentit ple: corresponents a grups humans concrets que eren a la vegada el suport i el resultat. Ara, al contrari, ens trobam amb un sistema de relacions que, justament pel fet de contenir-ne de moltes castes, no es correspon amb cap en concret. La cultura turística (és a dir, aquella que acompanya el fenomen global i general que es caracteritza per basar-se econòmicament en el turisme), es converteix d'aquesta manera en METACULTURA, és a dir, que no es pot posar en comparança amb d'altres perquè no té espai, ni temps, ni àmbit social concret de pertinença. Ben altra cosa serà que, al llarg dels anys, ho aconsegueixi (el fet de tenir-ne) desplaçant aquella que trobi en l'espai on s'escampi.

Això, que no és innegable com a

possibilitat, dependrà entre d'altres factors, que ho assumeixin els detentadors de la identitat -l'objectiu darrer i potser universal de cada cultura concreta és la preservació- "amençada", allò que Antonio Gramsci denominava "il colonialismo interno". El revolucionari i pensador italià parlava de les relacions

rien tan allunyats com els culturalment nadius), és a dir, els més subordinats, emigrants provinents de províncies d'escàs desenvolupament relatiu arreu de la península. Aquells, els denominats "forasters" (els altres o bé són externs, o bé estrangers; encara que és ben certa l'"existència" de catalans, valen-

vigència i pels posicionaments sovint no gaire científics), o, abans, millor que recordem -mutatis mutandi- l'il·lustrativa cita de Marx parlant de la lluita de classes a l'Anglaterra del XIX, sobre el cas irlandès:

"A tots els grans centres industrials anglesos és vigent un profund antagonisme entre

nord-sud al seu país, però, des d'una perspectiva que incloïa en un rol molt central el fet cultural i, més que res, la qüestió de la identitat; aquí haurien de ser vistes en un cert sentit, des de la perspectiva oposada: si allà el colonialisme era a la vegada econòmic (i ho és, malahuradament, a hores d'ara), social i cultural, ocupant els meridionals els espais més allunyats del seu control, romanent per tant al marge de les decisions enfortidores o trencadores de la situació, aquí es tractaria -i en part ha estat d'aquesta manera- de baratar aquesta (presentada com a minça) identitat cultural per un -ja ho hem vist- presuposat progrés i alça dels nivells de vida. Passarien a ocupar els espais de més poc control socio-econòmic (llocs que, pel que fa al control cultural, esta-

cians, per no parlar dels de les altres illes, pertanyents a categories ad hoc...), dins les categoritzacions grupals illenques, emperò, són membres de cultures concretes i diferenciades, amb una identitat específica i no pas la d'aquesta metacultura de capacitat identificativa -volítivament- esvaïda.

Aquells nous grups tendeixen, com qualsevol grup humà, a estendre o almanco conservar els seus relacionants (en la mesura que l'allunyament espacial, sovint definitiu, ho permet), dintre del nou marc relacional. Es pot entrar, doncs, en competència, amb l'avantatge, solament sota determinades circumstàncies, d'un cert grau d'homogeneïtat lingüística per part dels vinguts de l'exterior. Romanguem a l'aguait en aquesta qüestió (delicada per la

el proletariat irlandès i l'anglès. El simple obrer anglès, odia l'irlandès perquè hi veu un competidor que produeix la minva dels salaris i del nivell de vida. Davant l'obrer irlandès se sent com a membre d'una nació dominant i es transforma en un instrument dels aristòcrates i dels capitalistes del seu país en contra d'Irlanda, enfortint d'aquesta manera el domini del país sobre ell mateix. Ell congria cap el treballador irlandès antipaties nacionals històriques i religioses. El considera, més o manco, de la mateixa manera com els "poor whites" dels estats meridionals de l'Amèrica del Nord consideraven els esclaus negres. L'irlandès el paga amb la mateixa moneda, més els interessos, i veu en l'obrer anglès un còmplice i alhora un instrument cec de la dominació anglesa sobre Irlanda (...) Aquest antagonisme entre proletaris és mantingut i atiat per obra i gràcia de la burgesia dins l'Anglaterra mateixa. Ella és conscient del

fet que aquesta divisió és el secret autèntic per mantenir el seu poder”

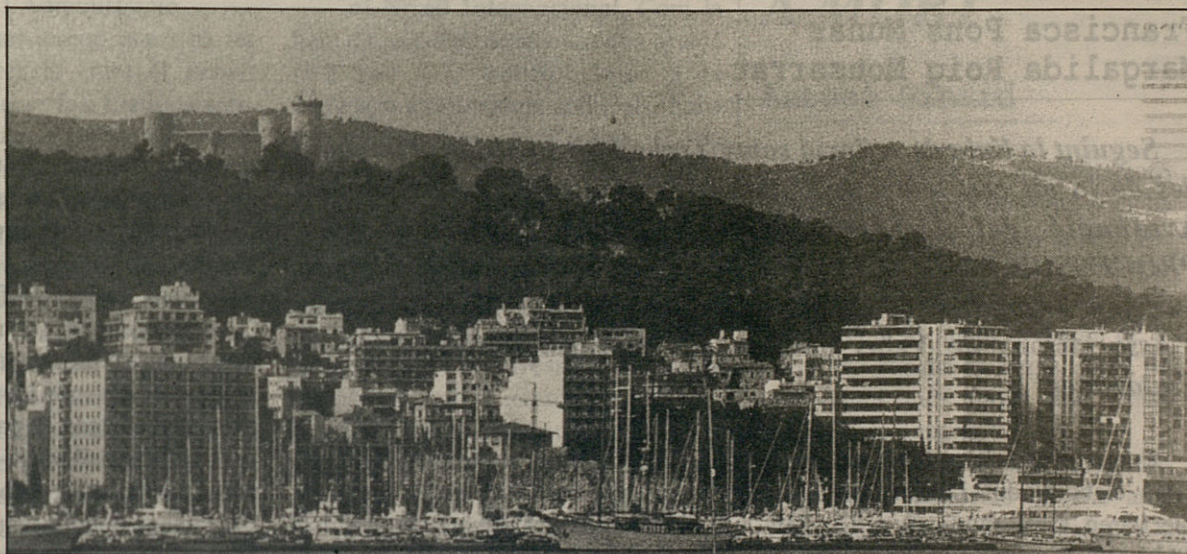
Perquè, ens agradi o no, allò que trobam sempre és l'adjectivació i mai no trobam el substantiu tot sol: és a dir, en paraules de Joseph de Maistre (i per-

donau la forma política, encara una vegada):

“Al meu temps he vist francesos, italians i russos; fins i tot sé, gràcies a Montesquieu, que es pot ésser persa; però, pel que fa a l'home, declar que mai no me l'he trobat en

tota la meua vida; si de cas existís, és enfora de la meua consciència” (11).

Alexandre Miquel Novajra és antropòleg (Universitat Autònoma de Madrid).

Les millores que s'han produït no ho podien fer més que en una progressió geomètrica inaturable. (Foto Vicenç Matas).

NOTES:

1.- Aquest terme té aquí el significat que li confereix Beatty (1975) i més específicament Barth F. (1969), o sigui: una constitució d'altre però de la qual l'existència és reconeguda.

2.- Però aquesta és una perspectiva que no cal prendre en el present article; d'altra banda, és assumida amb molta més professionalitat i coneixement per altres companys dins d'aquesta mateixa publicació.

3.- Aquesta necessitat d'un element -de la mateixa o d'altra naturalesa- oposat per definir-se com a qualsevol item diferenciat, és una concepció que segueix, encara que no pas fil per randa, les argumentacions de Lévi-Strauss (i, per tant, dels lingüistes en què es basa: Saussure, Jakobson), Leach, Barth -com es veu amb un cert grau d'heterogeneïtat-, per una banda; però que no oblidem gens els socio-lingüistes actuals o semiòlegs dels quals Umberto Eco és, per ventura, el més innovador. Cal no oblidar els elements aportats per un Mira, o en un sentit molt diferent, un Lisón, un Sanmartín, etc.

4.- Seria prou interessant en aquest punt recordar Mary Douglas o Víctor Turner, entre d'altres, per tal d'entendre les pautes culturals en acció constitutiva del propi marc.

5.- La coincidència amb el concepte “persona gran” i “cultura preturística”, no és pas casual. Recordem el rol dels “padrins” dins l'enculturació preturística illenca, si-

gui la pràctica, sigui la cognitiva.

6.- Mot que no s'ha de prendre aquí en el sentit leninista de “falsa visió de la realitat”. No es tracta d'enfrontar una realitat objectiva amb una concepció de la mateixa realitat que afavoreixi només una part social mentre que s'estén per tot arreu. Justament el que tractem són aquestes realitats internes, la realitat de cadascú. Doncs, ideològic va entès com: que fa referència al (considerat com a) més profund del sistema de construcció de relacionants i significants que produeixen les esmentades connotacions. I, a més, que és assumit pel gros dels seus membres. Potser qualche cosa d'això sigui ja en Chomsky (1960) (1987).

7.- No vull endinsar-me en el tema, però m'agradaria apuntar el fet que l'espai del món pre-turístic és, a diferència del d'aquest, relacional.

8.- Realment, sí que n'hi ha, o almanco històricament tenim notícia de la seva existència. Les conegudes cultures amazòniques -tupis, africanes -ndembu que va estudiar de manera tan interessant Turner- o els misteriosos -en el seu moment- ¡kun-s... No és el cas ni de lluny, però encara que tractéssim alguna d'aquestes, hauríem de tenir en compte que ho feim en un moment històric determinat de la seva història interna, i de la història externa més immediata. El contacte pot haver esdevingut en un altre moment. I, quedí clar, no parl de difusionisme...

9.- La concepció del treball arreu de les illes abans del canvi que, d'altra banda, no ha aconseguit ni de lluny eliminar el pre-existent, és una concepció globalitzadora. El dia i la feina es regien pel mateix temps i la mateixa espacialització cíclica. El concepte de lleure separat i fins i tot negació del treball, és impensable. A més, el treball no és ni central ni exclusivament la manera de guanyar-se la vida, és la manera de saber quin espai hi ocupam, ocuparem o hi podem ocupar. El treball dins la concepció cultural illenca pre-turística inclou molt centralment l'aprenentatge entès com a enculturació, i a la vegada, auto-reconeixement.

10.- Realment el procés identificatiu és força més complex i diversificat, però, en línia general, pot ser acceptada la definició. La construcció identificativa pot arribar a ser, a un cert nivell, fins i tot al marge de la presència i de l'existència de “l'altre”. Seria la IDENTITAT EN SI, mentre l'altra ho seria DAVANT L'ALTRE.

11.- Sobre la relació intimíssima entre els conceptes de nacionalitat, (que no s'ha de confondre amb la pseudo-terminologia eufemística diversificadora de nacionalitats vs. nacions. És, lògicament, la qualitat de tenir nació.) identitat, cultura, grup ètnic. Veure, Mira, M. Hechter, A. Melucci, i M. Dianni. Particularment d'aquells dos darrers “Nazioni senza Stato”. Loescher Editore. Torino. 1983.

AVALUACIÓ DEL I SIMPOSI SOBRE PROCESSOS SÒCIO-CULTURALS I PARTICIPACIÓ

Francisca Pons Munar
Margalida Roig Monserrat

Seguint la línia de reflexió sobre Treball Sòcio-cultural iniciada des de fa un cert temps a EL MIRALL, creim necessari fer una Avaluació del I SIMPOSI INTERNACIONAL SOBRE PROCESSOS SÒCIO-CULTURALS I PARTICIPACIÓ. Simposi que fou organitzat per l'Ajuntament de Palma i la Federació d'Associacions de Veïns amb la col·laboració d'altres Entitats Ciutadanes.

Com a conclusions del Simposi, es varen elaborar dos Documents finals que varen esser publicats a EL MIRALL-29. Per tant, partint del vostre coneixement dels Documents, intentarem reflectir el que creim que significarà el simposi i també avaluar-ne el procés de desenvolupament.

En principi, per avaluar el Simposi, sembla essencial definir-lo com un lloc on diferents persones exposen la seva experiència (en aquest cas l'experiència i reflexions de les entitats ciutadanes en qüestió) i que, per la seva mateixa definició, va dirigit a un públic nombrós, per la qual cosa no hi ha gaire temps per al debat i si per a l'aportació d'informació i perspectives noves de treball que permetin l'organització de posteriors discussions i confrontacions.

Un cop clarificat això, cal dir quins eren els objectius inicials del Simposi:

a) *Contrastar el model de política sòcio-cultural de Palma amb experiències d'altres indrets.*

b) *Valorar en la mesura justa el treball sòcio-cultural.*

c) *Fer un esforç de síntesi interdisciplinària entre el major nombre d'agents sòcio-culturals actius, per tal d'elaborar propostes alternatives.*

d) *Que el Simposi sigui un moment del procés d'intervenció sòcio-cultural posat en marxa i una ocasió per mobilitzar noves energies.*

Creim que tots aquests objectius es varen dur a bon terme, si bé no es va extreure tot el suc possible a l'experiència de Palma.

Per altra part, consideram que per si

mateix ja és prou enriquidor l'encontre de 500 persones de diferents indrets de l'Estat espanyol, d'Europa i d'Amèrica Llatina.

A més, creim que fou encoratjador el fet que durant quatre bons dies de maig, amb un programa de treball prou intens es registràs constantment una presència elevada de participants.

Per al treball sòcio-cultural de Palma el Simposi, ha suposat la sortida de l'aïllament que fins ara havia viscut, interessants contactes amb gent d'altres indrets del món, i amb institucions com la UNESCO, CONSELL D'EUROPA, OEI, etc... Això ha obert nous horitzons i possibilitats de relació, intercanvi, contrastos i compromisos de difusió dels documents finals; creant en aquest sentit uns efectes multiplicadors.

Creim que hi ha hagut una elevada qualitat en la majoria d'informació generada i són nombrosos els compromisos contrets pels participants en el Simposi de cara a la difusió de les conclusions.

Quant a les noves perspectives dins la situació actual, apareix com a necessari en el document final un diàleg

FEINA DE QUALITAT

Xisco
ARTS GRÀFIQUES

C. del Baix Riera, 1-B
Telèfon 24 03 86
07008 Palma

AMB EL SUPORT DE

Fundació congrés de cultura catalana

madur entre la societat civil i les Institucions democràtiques. Els moviments socials ja no estan perseguits per la dictadura franquista i és per això que es fan necessàries la combinació d'actituds de col·laboració amb actituds de crítica de cara a l'Administració.

Per altra part, creim que s'ha fet present la diferència entre el treball socio-cultural que es fa a Llatinoamèrica i el que es duu a terme a Europa; aquesta diferència és evident a causa de les realitats tant diferents que viuen aquests continents.

Creim que en certa manera és palès un retorn a l'humanisme. L'home, la persona esdevé l'eix social. Estam aprofundint en l'era del desenvolupament de l'esser humà com esser social.

Per completar aquesta avaluació cal que tinguem present els tres nivells de treball que hi eren presents:

a) **Nivell Local.** A aquest nivell creim que s'ha fet més que evident la necessitat de tenir polítiques culturals ben definides.

b) **Nivell Estatal.** És urgent la derogació de la llei del 24 de desembre de 1984 perquè hi hagi permisos d'estudis retribuïts per utilitzar en les activitats educatives i culturals i en la participació de la vida associativa.

c) **Nivell Internacional.** Com ja hem dit, el Simposi ha ofert una ocasió rica per a la confrontació. S'ha començat a reflexionar sobre els límits dels mites ambigus de "l'animació" i de la "participació", en les seves versions francesa o llatinoamericanes.

Per acabar, creim que el Simposi és el punt de partida per un nou camí a recórrer, camí que es farà reflexionat en el "Seminari de Palma", creat en el Simposi com a fòrum estable de discussió per mantenir l'intercanvi necessari d'aportacions enriquidores. ■

F. Pons Munar i M. Roig Monserrat són Treballadores Sòcio-culturals.

LA MOGUDA PLANETÀRIA

CONDEMNES A MORT

Antoni Ginard

La repressió de les manifestacions dels ciutadans de la llunyana Xina ha acabat amb alguns caps tallats. Per altres motius, també han aplicat penes de mort a Cuba. El que s'ha considerat com el major escàndol de la revolució cubana ha donat lloc a les condemnes més fortes dels trenta anys revolucionaris.

L'argumentació era el descobriment de la connexió cubana amb l'anomenat cartel de Medellín. De fet, el règim cubà s'ha vist relacionat amb la xarxa del tràfic -i del negoci- internacional de les drogues. Ben mirat, l'illa té una situació estratègica, de pont, immillorable.

Els implicats coneguts eren militars d'alta graduació. Un tribunal d'honor els foté fora de la milícia, i un tribunal militar especial dictà quatre penes de mort per corrupció i alta traïció. El Consell d'Estat, presidit per Fidel Castro, ratificà les sentències. Sembla que l'única alternativa era un càstig exemplar.

La paradoxa tràgica dels fets és que succeïen els mateixos dies que es retia homenatge a la Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà. Tanmateix, per inútil que sigui la mort, la pena de la vida és vigent a d'altres estats.

A Cuba, les execucions dels reus hauran servit, automàticament i en teoria, per exculpar a tota l'estructura de l'estat. Políticament, més enllà de les consideracions ètiques, seran útils a l'estat cubà per quedar bé davant els Estats Units. Hom podria pensar que, indirectament, serà una mesura pràctica de suavitzar l'aplicació i els efectes del bloqueig nord-americà.

Podeu adquirir EL MIRALL a les següents llibreries:

Barcelona	Ona	Palma	Byblos
Barcelona	Signe	Palma	Embat
Campos	Colom	Palma	Fondevila
Ciutadella	Roser Seguí	Palma	Jaume de Montsó
Eivissa	Vara de Rei	Palma	Llibres Mallorca
Formentera	Tur Ferrer	Palma	Manera
Inca	Casa Pedrós	Palma	México
Inca	Espirafocs	Palma	Papereria Mallorca
Inca	Vilanova	Palma	Quars
Felanitx	Ramon Lull	Palma	Quart Creixent
Felanitx	Còndor	Palma	Selecta
Manacor	Xaloc	Palma	Tòtem
Maó	Catalana	Sant Joan	Ca na Blanch
Maó	Catòlica	Sóller	Calabruix
Palma	Alcaide	Son Cladera	Arbós
Palma	Balmes	Son Ferriol	Verd en Blau
Palma	Baron	València	Tres i Quatre

I als principals quioscos de Palma i de Mallorca.

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Sr./a. _____
 Adreça: C/ _____
 Núm. _____ Pis _____ Tel. _____
 Codi Postal _____ Població _____
 Em subscric a la revista EL MIRALL, al preu de 2.800 ptes. de quota anual. Podeu presentar els rebuts a l'entitat bancària / d'estalvi que indic a continuació, a la qual deman que els accepti i els carregui al meu compte:
 Banc/Caixa _____
 Agència/Oficina _____
 Cte./Llta. núm. _____
 Signatura _____

ELS CLÀSSICS

ENEIDA-VI

INICI DE LA BAIXADA A L'AVERN

Joan A. Homar

En el començament parla Virgili de l'arribada de les naus a la costa i, després del desembarc, els preparatius per a la visita a l'Avern, que constitueix el centre d'interès de tot el llibre VI.

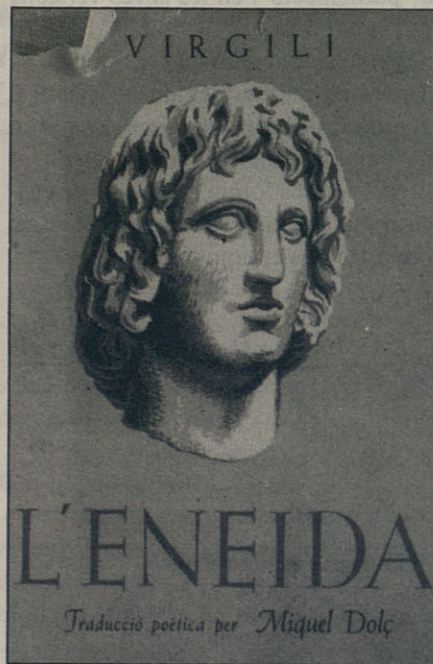
L'empresa solament es podia dur a terme sota la protecció dels déus: Apol·lo, el déu dels expedicionaris, i Hècate, la deessa de l'Avern. Per això, ben aviat la religiositat amb què han d'actuar Enees i els seus acompanyants és recreada pels elements indispensables: la sacralitat dels manaments, el temor de gelosia que infon la divinitat, els "numina" propis als llocs i als rites, la consagració dels dies i naturalment la pregària d'uns cors braus i uns pits profunds. La tasca requereix audàcia i és necessari atreure el poder de la divinitat. La sibil·la serà la que farà d'intermediària, però l'augur tendrà al seu càrrec la previsió de la benevolença divina.

En general, la grandesa i la força són atributs reiteradament aplicats en aquests començaments del poema.

Obvi, lector benivolgut, els noms dels personatges mitològics o històrics, i noms de déus i llocs, la introducció dels quals seria massa prolixa. Tampoc m'atur a comentar les metàfores i altres particularitats que donen la talla de l'autor.

La idea precisa que salta en la narració té la plasmació en la pregària d'Enees i comitiva, camí d'una terra tenebrosa.

El panorama que se'ns presenta és predominantment d'acció sobre la realitat objectual: el desembarcament, quan comença pròpiament la narració. L'autor conta, com un precedent de

l'estil èpic, la llegenda de Dèdalus. Ja intervé amb insistència l'atmosfera d'irrealitat del propòsit a realitzar per mitjà de l'advocació a la divinitat, d'acord amb el destí. La intenció queda clara: penetrar als llocs infernals. Tot això expressat pausadament, gairebé de manera estàtica.

Es comença aleshores un ritual amb manifestacions de la divinitat del lloc per a obtenir el consell més avinent i el favor diví. El caràcter ritual ve donat per la funció de la sacerdotessa profètica, la sibil·la, qui destacada del grup cerca mitjançant la paraula la comunicació amb la presència sensible del déu del lloc. Encara no hi ha gaire moviment ni cap mena de confusió ni al·lull. Tot sembla impressionar el moment. I tota l'eficàcia del rite s'haurà de produir amb la pregària del rei, que consta de: 1) Invocació, 2) Record de favors passats, 3) Objecte de la pregà-

ria, 4) Vots o promeses per després de l'obtenció del favor, 5) comiat. En un altre ordre de circumstàncies, en el text fins ara no hi ha referències visuals de manera que difícilment es podria pintar, no hi ha colors, el passatge és monocromàtic i s'insisteix en la immanència, inveterada en la creença dels romans, de la divinitat en el seu món. A la divinitat ni tan sols la sacerdotessa podia veure, menys mirar-la al rostre. En general, la quietud domina per a ressaltar la solemnitat, emperò lluny d'un passivisme inactiu, destaca la tensió de les forces entre la voluntat i la capacitat, basada en la superioritat física i la distància moral entre Enees i Apol·lo, a través de la sacerdotessa.

UN LLOC ENLLOC

I, al llarg del relat i de la primera panoràmica inicial, els fets avancen sense entrebancs per la força dels esdeveniments, amb clares al·lusions a la història de Roma i a l'Octavi Emperador, cap a la vessant de l'optimisme i la confiança en el nou estat de coses a Itàlia, que s'enlaira per damunt de pobles rivals i situacions calamitoses, i a fora de la península, tant d'Orient com d'Occident.

S'origina un clima que romp amb el que fins al llibre VI s'havia creat. I així l'anímic humà i el físic de la natura i de la ciutat se cerquen per avençar cap al destí que Apol·lo profèticament els anuncia. En l'ordre del relat, ara entraran Enees i els seus en un espai absolutament nou, sense temps i solament amb ombres, per això la fredor física de la natura com element per ambientar el que va esdevenint, traduït en l'estremi-

ment corporal fins als ossos.

L'escenari on es desenvolupa tota la narració èpica és la pròpia natura física. Els elements del medi físic són totalment naturals; hi ha una absència plena de construccions, si exceptuam els altars d'ofrena de sacrificis en els recintes sagrats d'un clar de bosc amb entrades i seients, a més d'un sepulcre, amb els passos d'accés i curiosament, encara que manquen tota mena d'animals, es troben uns estables.

La natura física es representa amb una llacuna del mar rodejada de boscos sota el cel d'aire i una baixada en un recolze; els boscos cobreixen muntanyes amb valls per on corren ventajols que oregen la terra i escampen el flaïre dels arbres, on ni s'hi posen colomes.

Els arbres són a balquena: vimetres, roures, freixes, freixes de flor. Serveixen també per als rams i branques rituals.

Emperò s'és lluny del bucolisme, com així ho demostra que juntament amb les armes de llançament i manipulació, s'hi troba un instrument musical forani, com és la cítara, i cànctics litúrgics, sense que manqui el bastó d'augur (Lituus). Estam assistint a un ritual. Nogensmenys, hi ha present l'atxa. Hi ha combat en la doble vessant de concurs poètic-musical i d'armes.

De la jornada, el dia clar va seguit de nits espesses amb fogueteres per il·luminar i escalfar, perquè el clima és fredolenc.

I amb les atxes, les vadelles sacrificials.

En aquests paratges es mouen l'heroi, l'augur, l'esposa i el fill que

donarà la descendència pròpia de Caius Iulius Caesar Octavius. Destaquen de les parts dels seus cossos la cara amb les mirades i llur boca. Els dos extrems de l'existència humana en la vida i la mort es reuneixen en l'acte ritual. Els manaments dels déus són observats amb fets i la representació penosa està marcada pels furors i amenaces animoses.

OBJECTIUS

I en tot aquest escenari, què esdevé? Doncs, fonamentalment els personatges es mouen i parlen.

Conten, invoquen, criden, competeixen en cànctics, pregunten, ensenyen, demanen i aconsellen. També miren.

Dels moviments que afecten a tots en conjunt hi sobresurten les arribades, les tornades, les presses i els trasllats. Però entre elles, Enees s'avença, demana penetrar els llindars. L'augur no es mou, està hieràtic; dirigint-se a Enees, qui ha de fer trasllat d'ofrenes amb el ramegall distintiu. Les seves paraules són un tant obscures, apropiades a una forma religiosa, nogensmenys el sentit no resta perdut. És curiós el vers 185, on el verb dóna clara referència a l'esfera del sentiment.

Tristor, desamor, compassió i fremit són els sentiments enunciats en l'activitat dels personatges.

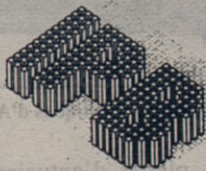
Sorprenentment, en l'intercanvi de paraules Enees-Augur-Enees, predominen les situacions establertes: la manca de l'ocult ramegall que està penjat. El so continuat percebut pels personatges precedeix el manat d'Enees, els mots del qual són interromputs per al prodigi de les colomes.

OPACITAT

La majoria d'adjectius descriuen una gamma ampla on hi entren l'humitat, el fluent calitjós i bromós, l'obscuritat, les dimensions grosses, temperatura tèbia, vestimentes roges, la buidor inana, vacuïtat, estridència, mort, lletgesa. Fins ací, el desplegament i propietat en l'adjectivació és on més es mostra, perquè la narració queda aturada i el plomí del poeta es bolca en la representació del quadre imaginat amb una mesura de gust que no produeix rebuig de lectura o audició, sinó plaer serè davant d'altres llocs, amb tot el que comporta d'interès humà pel destí final de l'existència. Endemés de la visió que se'ls ofereix als personatges, fins i tot la sensació física de la fetor del lloc i els sorolls trepidants i roncs és d'irritació mesclada amb espant, producte del caràcter apotropaic de la descripció.

La vegetació és on es troba el necessari ramegall. Els arbres dels boscos són diversos en altària i frondositat: hi ha el modest vesc, l'esponera de les rames remoreja amb l'oratjol i vent que passa a través de l'alzina on hi ha el religiós ramegall d'or. Entre el verd, l'or ressalta per la llur pròpia que ajuda a la trobada per part del personatge i l'augur el porta a la sibilla.

Tal és el principi de la baixada d'Enees, el pietós, als Inferns. Tot el llibre és d'una immensa bellesa, i compta amb importants antecedents. Anima't a llegir els autors clàssics. No en sortiràs decebut. ■

INFORMÀTICA PROFESSIONAL DE BALEARS, S.L.

- * Instal·lació i manteniment d'ordinadors i programació
- * Centre de dades
- * Comptabilitat
- * Material informàtic
- * Sistemes d'alimentació ininterrompuda

DISTRIBUÏDOR AUTORITZAT

ARC American Research Corporation

Arxiduc Ll. Salvador, 90
Tel. 75 98 39 Fax. 75 98 00
07004 Palma

ART

PANORAMA DE LA PLÀSTICA MALLORQUINA DELS ANYS 70

CRIADA 74

Jaume Torres i Estradé

A la Mallorca del segle XX l'art predominant ha estat un paisatgisme postimpressionista, hereu de Rusiñol, Mir i Anglada Camarasa. Si en un principi fou una renovació, amb el temps esdevengué una pintura obsoleta i reiterativa. L'avantguarda ha tengut dificultats per arrelar a l'illa. Hi ha hagut, al meu parer, tres moments en què s'ha intentat una ruptura. El primer, estudiat per Damià Ferrà-Ponç, tímid i sense conseqüències posteriors, en els anys vint. El segon, a finals dels cinquanta, 'es representat pel Grup Tago. Reuní tots aquells artistes que s'allunyaren del paisatgisme imperant, com Xam, Miquel Morell, Miquel Rivera Bagur, Miquel Brunet, Fraver, Vélez. Sols hi hagué dues absències importants: Juli Ramis i Jaume Mercant. L'impulsor i ànima del grup fou el crític i poeta Rafael Jaume. Joan Miró i Camilo José Cela els donaren suport. Molts d'ells conreenen, encara que sols momentàniament, l'abstracció. Eren els anys en què avantguarda era sinònim d'abstracció informal, gestual, matèrica o lírica. A l'estat espanyol s'obrien camí el grup El Paso i també un Tàpies. Tago fou el reflex a Mallorca d'aquesta revifalla avantguardista.

El tercer moment es dona en els anys setanta després del gran canvi produït a l'illa per l'arribada del turisme. La nova situació econòmica i la possibilitat de conèixer algunes de les novetats que sortien a l'estranger, permeten que aquesta generació intentàs la ruptura, introduís els diferents moviments avantguardistes del segle. De sobte, es pogueren veure obres properes

Figures del muntatge presentat al Ier. Cicle de Recerques Plàstiques d'Aleúdia (1975).

a l'abstracció gestual, al cinètic, al pop, al conceptual. Tot un esforç de recuperar el temps perdut. Eren obres immadures potser, però representaven una alenada d'aire fresc dins l'ambient tancat de l'illa. Els promocionà sobretot la galeria Quatre Gats. S'ajuntaren en grups com Neon de Suro, Criada 74 i Taller Llunàtic. Empreses col·lectives

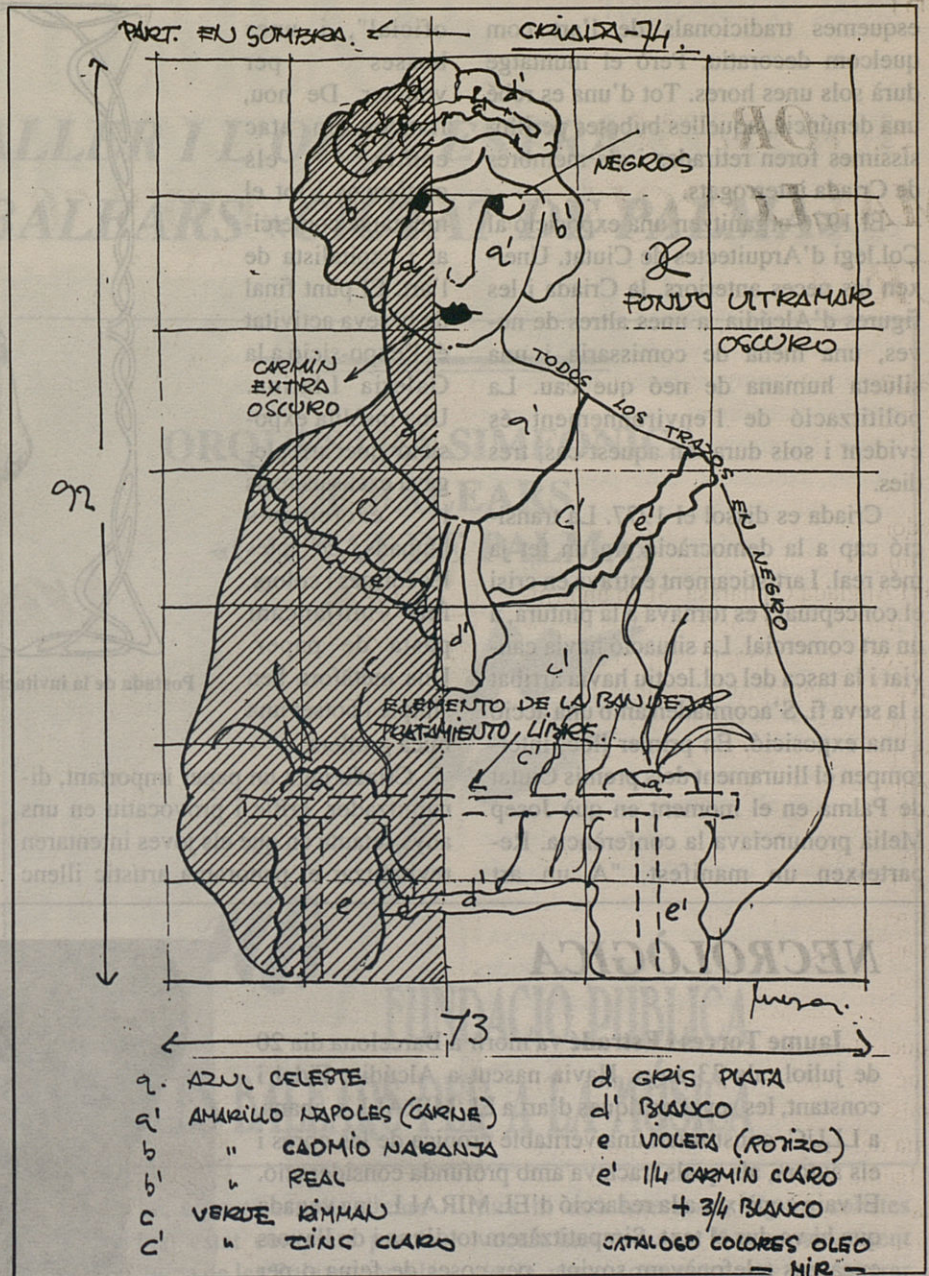
plenes d'entusiasme, potser una mica ingènues, si les contemplam amb els ulls desencisats d'avui.

Em limitaré en aquest escrit al grup Criada 74 que té unes característiques especials i que en uns vuitanta on triomfa l'art-comerç sembla oblidat del tot. Criada apareix el 74, a les darreries del franquisme, i desapareix el 77 en plena

transició. Es tracta d'un col·lectiu amb connotacions neodadaïstes i fortament polititzat. Es lògic, per tant, que la seva vida fos breu i acabàs quan la situació política i artística empenia nous camins.

Surten a escena amb una obra, Criada, que fou exposada a la llibreria Tous. El nucli inicial del grup el formaven Caty Bonnin, Tomeu Cabot, Pep Canyelles, Tinus Castanyer, Miquel Angel Femenies, Angel Muerza, Lleonard Muntaner, Carme Roig, Vicenç Torres i Miquel Trias. Cadascun dels membres acolorí amb tons idèntics la imatge estereotipada d'una criada. Era un intent de trencar amb l'art establert i competitiu dels concursos i premis. Amb aquell muntatge es presentaren a diversos certàmens, com els de Felanitx i Andratx, on foren rebutjats.

L'obra següent es polititza i el grup es redueix a Miquel Àngel Femenias, Àngel Muerza, Carme Roig, Pep Canyelles, Vicenç Torres i Ramon Valentí. El 75 es presenten al Ier. Cicle de Recerques Plàstiques d'Alcúdia, una mostra renovadora i no competitiva. Proposen cent figures amb connotacions de grisos i homes de Força Nova que reparteixen per tots els racons i carrers del poble. En realitat es tractava, per una banda, d'una imatge d'un soldat nazi alterada (el cap s'havia canviat per un altre, d'un dels components del grup, i a més s'havia afegit un casc de motorista) i, per una altra, del retrat de l'emperador del Vietnam. Era una obra innovadora en molts de sentits, per les suggerències polítiques, per haver ocupat un espai inusual, per trencar amb els

Proposta per a l'obra CRIADA 74.

**Llibreria
Jaume de Montsó**

Passatge Joan XXIII, 1-B Geranis Centre Telèfon 72 19 31 07002 Palma (Mallorca)

esquemes tradicionals de l'art com quelcom decoratiu. Però el muntatge durà sols unes hores. Tot d'una es rebé una denúncia, aquelles bubotes perillosíssimes foren retirades i els membres de Criada interrogats.

El 1976 organitzen una exposició al Col·legi d'Arquitectes de Ciutat. Uneixen les peces anteriors, la Criada i les figures d'Alcúdia, a unes altres de noves, una mena de comissaria i una silueta humana de neó que cau. La politització de l'entorn és evident i sols dura, en aquest cas, tres dies.

Criada es dissol el 1977. La transició cap a la democràcia era un fet ja més real. I artísticament entrava en crisi el conceptual i es tornava a la pintura, a un art comercial. La situació havia canviat i la tasca del col·lectiu havia arribat a la seva fi. S'acomienen amb una acció i una exposició. En primer lloc, interrompen el lliurament dels premis Ciutat de Palma en el moment en què Josep Melià pronunciava la conferència. Reparteixen un manifest, "A un art

oficial", i unes bosses per vomitar. De nou, llancen un atac contra els certàmens i tot el muntatge comercial i capitalista de l'art. El punt final de la seva activitat és l'exposició a la Galeria Llatina. Una insòlita exposició que arreplegava excusats reals i excrements humans, de totes les formes i colors, fets mitjançant pasta de paper. Una metàfora ben simple i potser una mica grollera.

Criada juga un paper important, dinamitzador, crític i provocatiu en uns anys setanta en què els joves intentaren revitalitzar el panorama artístic illenc

Portada de la invitació per a l'exposició de la Galeria Llatina (1977).

amb propostes de tot tipus. Ells representen el vessant més polititzat enfront d'un Neon de Suro amb realitzacions més individuals i lúdiques. ■
Barcelona, 23 maig 1989.

NECROLÒGICA

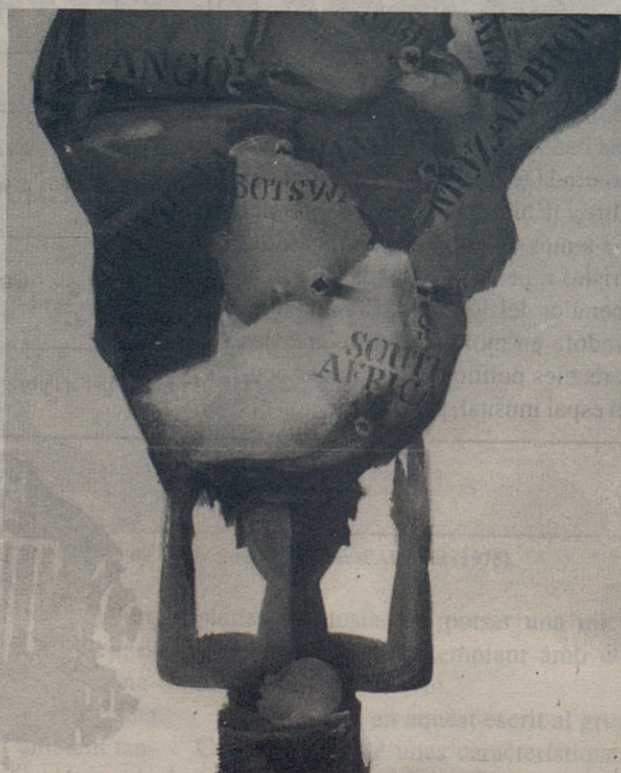
Jaume Torres i Estradé va morir a Barcelona dia 20 de juliol, als 33 anys. Havia nascut a Alcúdia. Fidel i constant, les seves crítiques d'art a EL MIRALL i, abans, a LLUC, constituïen una veritable crònica de les obres i els autors, als quals tractava amb profunda consideració. El vaig conèixer a la redacció d'EL MIRALL una vegada que hi va dur el text. Simpatitzàrem tot d'una i de llavors ençà ens telefonàvem sovint, per coses de feina o per qualsevol trivialitat, ell a Barcelona, jo a la redacció. Així vaig saber que havia passat un període llarg de tractament al Clínic, que la seva mare l'acompanyava i que per això, darrerament, ningú no contestava el telèfon.

-M'han fet unes sessions de quimioteràpia per unes coses de pell, i ja estic millor. Som a casa, però he d'anar al Clínic sovint. Ens veurem aquest estiu a Palma -em va dir.

I m'anunciava la feina que ens enviava i alguns detalls del text i de les il·lustracions. L'article que publicam en aquesta mateixa pàgina és el darrer que hem rebut. Tan vital, tan treballador, tan afectuós... en Jaume ja no ens n'envià d'altre!

Descansi en pau l'estimat amic, el desinteressat col·laborador de la nostra revista.

J.M. Magrinyà Brull

Nils Burwitz, «Els refugiats al sud d'Àfrica». Pòster que Jaume Torres ens envià per il·lustrar l'article sobre el pintor publicat a EL MIRALL 26. El pes que suporta la figura del cartell serveix per expressar la pertorbadora mort del nostre jove amic.

MÚSICA

ELS ESTUDIS MALLER I L'ORQUESTRA SIMFÒNICA DE BALEARS «CIUTAT DE PALMA»

P.E.i M.

Avui hi ha un floriment de les empreses enregistradores de discos. L'interès per les més rars versions discogràfiques ha sorgit no fa més de cinc anys. Ara no és estrany veure com se cerquen determinats enregistraments històrics, aquella novena simfonia concreta amb Furtwangler o aquell "Cavaller de la Rosa" de Karajan, o la Cantata 140 de Harnoncourt ... Els afeccionats són molts i més exigents.

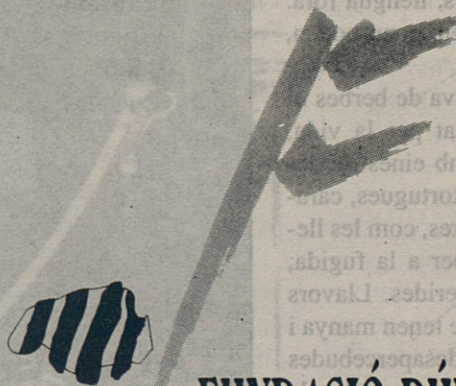
Tot això, coincidint amb la comercialització del "Compact disc", ha fet possible la sortida de nous segells discogràfics, amb noves tecnologies.

A Mallorca, avui, podem trobar uns quants segells que enregistren, editen i distribueixen discos més enllà del nostre mercat.

Però fa vint anys, aquest esplendor no hi era i parlar d'enregistrar un disc era cosa poc comú. MALLER S.A. sorgí fa vint anys a Mallorca amb la idea d'iniciar un mercat, d'obrir les portes a un futur tecnològic i comercial per difondre la música d'aquí.

Primer en una casa del centre de ciutat i més tard als estudis del carrer Rosselló Ribes, el segell MALLER ha estat capdavanter del món discogràfic mallorquí. Per MALLER han passat tots els grups de música popular sorgits a Mallorca (Els Valldemossa, S'Estol des Gericó, Música Nostra ...), corals (Coral de Bunyola, Capella Mallorquina ...) i fins i tot solistes venguts d'altres indrets (cal citar un dels primers discos de "La Pantoja").

ORQUESTRA SIMFÒNICA DE BALEARS «CIUTAT DE PALMA»

FUNDACIÓ PÚBLICA DE LES BALEARS PER A LA MÚSICA

Doncs bé, aquests estudis d'enregistrament han estat comprats per la Fundació Pública de les Balears per a la Música, per instal·lar-hi la seu de l'Orquestra Simfònica.

A partir d'ara, el local MALLER serà el lloc d'assaigs del conjunt simfònic. Tota una reconversió, sense deixar de banda el caire musical.

Amb aquesta compra es tanca un cicle de la història de la música enregistrada a Mallorca a la vegada que s'obri un nou camí.

Hem de dir que es tracta d'una de les poques orquestres que té un local d'enregistraments propi. La qual cosa ha despertat un cert interès en diverses institucions per venir a enregistrar aquí: "El Centro para la difusión de la Música Contemporánea" del Ministeri de Cul-

tura hi està interessat, alguns solistes vocals han demanat l'acompanyament de la nostra orquestra per enregistrar discos de promoció, fins i tot alguns responsables de bandes sonores de films volen venir a enregistrar aquí...

Com veim, doncs, la inversió per part de la Fundació Pública de les Balears per a la Música, és bona i donarà ocasió per a tot un moviment musical més ample que el dels concerts tradicionals.

També, els directors que ho desitgin, podran enregistrar els assaigs per tal de treure'n conseqüències.

Les aplicacions didàctiques són immenses: enregistraments destinats a les escoles, als mitjans de comunicació... ■

GUAL PERMANENT

FRIEDRICH NIETZSCHE

Pere Font

Fan miau, miau. Sí, els moixets. I tenen ungles esmolades. Els cans, en canvi, no rapinyen, però estrenyen fort ams les mandíbules, amb dents punxegudes. Mirau que esvelts, els cavalls. També, tanmateix, amb potes enèrgiques, pel repartiment contundent de coces i quitzes. Les serps ja sabem que s'enrosquen de les mil meravelles i, sovint, ofeguen víctimes, llengua fora. Les abelles sí que piquen, quan poden, qualche pic.

Vaja, que l'estol no va de berbes ni de pacifismes. Va armat per la vida, amb eines d'atac. O amb eines de defensa, com els eriçons, tortugues, caragols o escórpores. D'altres, com les llebres, tenen l'habilitat per a la fugida, són ràpides i àgils, eixerides. Llavors vénen les bestioletes que tenen molta i es dissimulen, passant desapercubudes com certes papallones, desfressades de fulletes.

De mil maneres se'n desfan. Fent l'ull viu, com marietes i centelles. Espavilant-se ben, però que ben de veres.

Clar que per sobreviure també s'ha d'ésser flexible. S'ha de ser elàstic, per acomodar-se caires i fisiologies a situacions i contextos, per encaixar a medis i canvis.

I l'home què, què té l'home? Doncs dents. I potes. I ungles, la dona. I ambdós s'enrosquen i es piquen i ofeguen. La gran arma, el gran recurs, de l'home, però, està en l'enginy, l'astúcia. Enginy per a l'atac, la fugida, el dissimul, la màscara, la burla, l'engany, l'acomodament al medi. Enginy per a la victòria sobre la bèstia, gran i petita, sobre l'insecte i mosca vironera.

Així l'home, descendent de micos, ha ascendit, al grau del gran poder. Ha ascendit arbres i gratacels. Ha multiplicat l'espècie. Evident, doncs, l'èxit: la superpoblació n'és, la conseqüència. Ha guanyat i vençut. S'ha erigit en ex-

Friedrich Nietzsche

cepció, norma i regla de mesura, ètica i estètica.

Massa èxit, però. Ho ha infectat tot. Ho infecta tot. S'empassola, en combat, coses i criatures.

I sí, l'home occidental n'és l'últim grau, etapa i exponent culminant d'aquest combat i domini. Combat i domini, al capdavant, de misèria. Perquè, amb l'astúcia, l'home ja se n'adona. Ja entreveu la seva pròpia solitud, la del dia més pelat que el jonc, sense víctimes, desert d'absències.

Per això Nietzsche ens sorprèn. Nietzsche era viu i força agut d'intel·ligència i, en canvi, badocà. Badocà sobre el procés de la història occidental, procés acumulatiu d'explotació general i generalitzada. Nietzsche va viure massa prest. Avui és quan hauria d'haver viscut. Ben segur que no encoratjaria "l'acumulació de poder" ni

l'home "despietat", "sense compassió perquè tota compassió és malaltia que conserva el que està madur per a morir". Nietzsche, afuant el fort vers el domini, demanava aigua i pluja sobre banyat. I tingué -o tinguérem- temporalada.

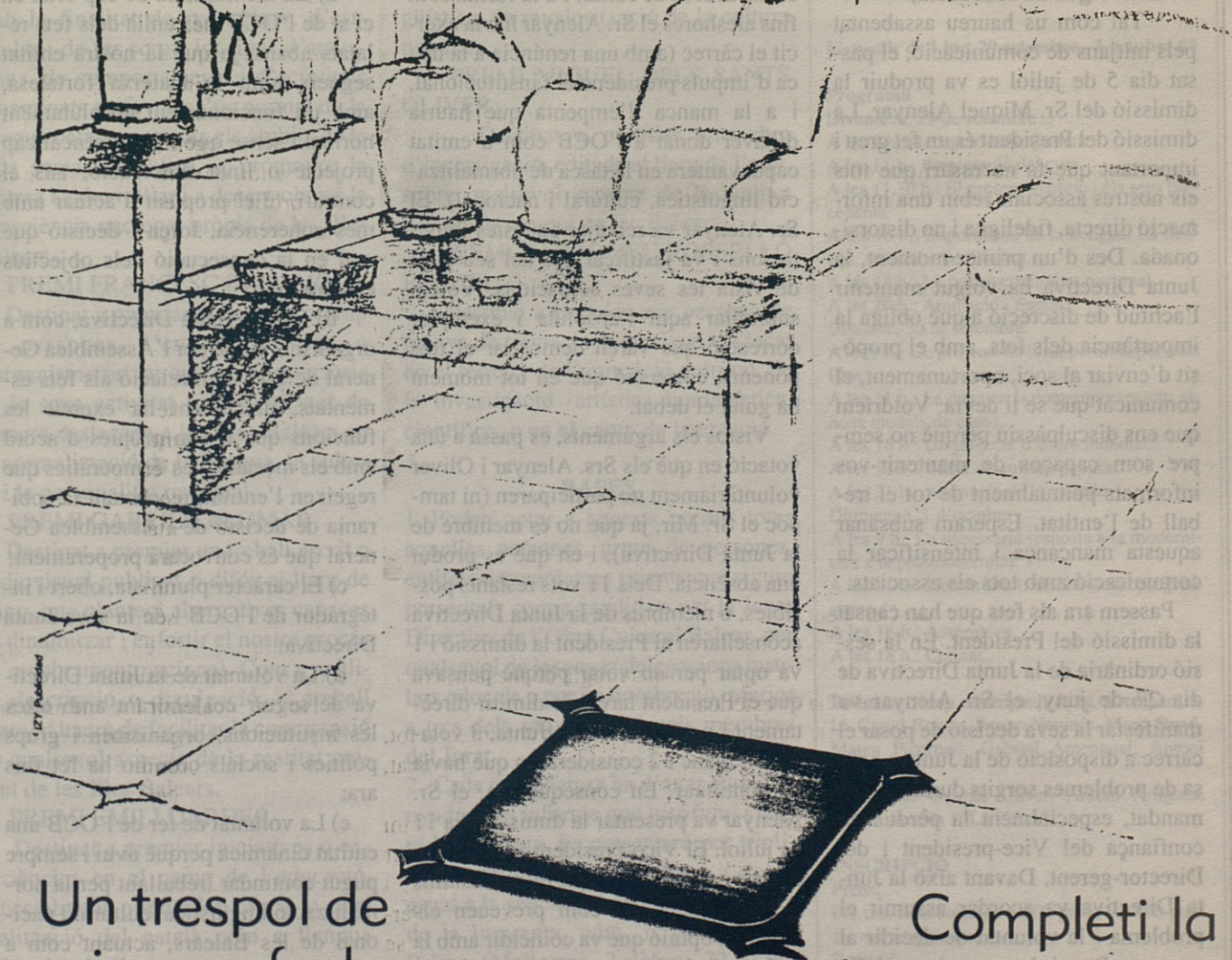
A més, vegem, quan és que l'home n'ha sentit, de compassions? De cara al seu profit ha exterminat: animals, sel·ves, boscos, garrigues, germans d'espècie. Sense pietat. I si de vegades n'ha tingut, de pietat, vers els propis homes, no ha estat, precisament, per pressions repressives cristianes o religioses. Ha estat per l'instint. Per l'instint social d'auto-protecció en grup i companyia. L'occident cristià ha estat el menys "cristià" d'entre tots els pobles. El cristianisme no ha atenuat gaire la golafreria occidental.

El lament i la queixa de Friedrich Nietzsche contra un cristianisme desnaturalitzador dels sentiments espontanis de domini i poder ens semblen desen-certats. Per innecessaris.

No cal encalenticir l'home amb ànsies de poder. Més aviat caldria refredar-lo, calmar-lo amb bromur budista, taoista o de cristianisme genuí, originari. Caldria, també, retornar-li les fonts de l'astúcia per abastar el seny de la mesura. Per abastar la intel·ligència. La intel·ligència que, àdhuc, governa exemplarment timó de paràsits, que procuren sàviament no destruir els organismes dels quals s'alimenten.

Llàstima que Friedrich Nietzsche no hagués estudiat tanta biologia com estudià psicologia. Hauria d'haver viscut els temps de les ecologies i dels estructuradors d'interrelacions sistemàtiques. Ben segur que, havent-lo viscut, a l'home de sempre, el depredador, no li hauria recomanat descàrregues d'adrenalina, sinó tisanes. Tisanes beneïdes de til·la, i flor de taronger. ■

ELEMENTS DECORATIS FACTORS DECISIS

Un trespol de
primera fa la
personalitat de la llar

Completi la
seva decoració amb
PREFAMA
el factor decisiu

PALMA DE MALLORCA:

Exposició:
Anòdoc Lluís Salvador 84 - Tels. 75 16 31 - 75 54 45. Fax: 75 81 32

Magatzem:
Poligon Són Castelló - Gran Via Asima. Tels. 29 40 04. Fax: 75 95 27

Magatzem:

Poligon Can Valero - 4 de novbre. 11 - Tels. 20 66 66. Fax: 75 81 30

Magatzem:
Socrates 8 (Ca'n Blau) - Tels. 27 01 61 - 27 79 95. Fax: 24 93 09

LLUCMAJOR

Oficines, fabrica i exposició:
Bisbe P. Roig 29 - Tels. 66 01 50 - 66 01 54. Fax: 66 05 98

S'ARENAL

Exposició i magatzem:
Carretera militar, 522 - Tel. 26 22 38. Fax: 49 27 67

CALA D'OR

Exposició:
Avda. de Bèlgica, 14

Magatzem:

Carret. Calonge-Cala d'Or. km. 1.500 - Tels. 65 82 28 - 65 82 10
Fax: 64 34 25

PORRERES

Magatzem:
Carret. de Campos, s.n. - Tel. 64 71 05. Fax: 64 79 61

NOTA DE LA JUNTA DIRECTIVA DE L'OBRA CULTURAL BALEAR SOBRE LA PRESIDÈNCIA DE L'ENTITAT

Benvolgut/da soci/sòcia,

Tal com us haureu assabentat pels mitjans de comunicació, el passat dia 5 de juliol es va produir la dimissió del Sr. Miquel Alenyar. La dimissió del President és un fet greu i important que fa necessari que tots els nostres associats rebin una informació directa, fideligna i no distorsionada. Des d'un primer moment, la Junta Directiva ha volgut mantenir l'actitud de discreció a què obliga la importància dels fets, amb el propòsit d'enviar al soci, oportunament, el comunicat que se li devia. Voldríem que ens disculpàssiu perquè no sempre som capaços de mantenir-vos informats puntualment de tot el treball de l'entitat. Esperam subsanar aquesta mancança i intensificar la comunicació amb tots els associats.

Passem ara als fets que han causat la dimissió del President. En la sessió ordinària de la Junta Directiva de dia 27 de juny, el Sr. Alenyar va manifestar la seva decisió de posar el càrrec a disposició de la Junta a causa de problemes sorgits durant el seu mandat, especialment la pèrdua de confiança del Vice-president i del Director-gerent. Davant això la Junta Directiva va acordar assumir el problema i la voluntat de decidir al respecte. Per això va reunir-se el dia 5 de juliol en sessió extraordinària. En aquesta reunió el Vice-president, Sr. Maties Oliver, i el Director-gerent, Sr. Antoni Mir, manifestaren que la seva pèrdua de confiança cap al President era deguda a la discrepància en la visió de la funció de la presidència (creim que el Sr. Alenyar veia el seu càrrec com el d'un President executiu i no com a "primus inter pares" que ha de subjectar-

se als acords de Junta) i a la forma com fins aleshores el Sr. Alenyar havia exercit el càrrec (amb una renúncia a la tasca d'impuls presidencial i institucional, i a la manca d'empenta que hauria d'haver donat a l'OCB com a entitat capdavantera en la tasca de normalització lingüística, cultural i nacional). El Sr. Alenyar va rebutjar aquestes imputacions i va justificar des del seu punt de vista les seves actuacions. Volem subratllar aquí l'absoluta i exemplar correcció que varen demostrar el tresponents, correcció que en tot moment ha guiat el debat.

Vistos els arguments, es passà a una votació en què els Srs. Alenyar i Oliver voluntàriament no participaren (ni tampoc el Sr. Mir, ja que no és membre de la Junta Directiva), i en què es produí una absència. Dels 11 vots restants possibles, 6 membres de la Junta Directiva aconsellaren al President la dimissió i 1 va optar per no votar perquè pensava que el President havia de dimitir directament i no involucrar la Junta, 3 votaren en blanc i 2 consideraren que havia de continuar. En conseqüència, el Sr. Alenyar va presentar la dimissió dia 11 de juliol. El Vice-president va considerar que era preferible que ell no assumís la presidència, tal com preveuen els Estatuts, opinió que va coincidir amb la de la majoria dels membres de la Junta. Per això es va arribar a la decisió de nomenar una presidència col·legiada, almenys fins a la propera Assemblea General de Socis. Aquesta presidència col·legiada està formada pels vocals Srs. Bartomeu Colom, Ferran Gomila i Caterina Ortega, que es repartiran les feines del càrrec.

Davant els fets i les informacions que s'han difós, la Junta Directiva vol subratllar:

a) La inexistència de cap crisi en el si de l'OCB més enllà dels fets relatats abans, ja que la nostra entitat segueix amb la mateixa fortalesa, amb un funcionament absolutament normal i sense que s'hagi trencat cap projecte o línia d'actuació; ans al contrari, té el propòsit d'actuar amb més coherència, força i decisió que mai en la consecució dels objectius estatutaris;

b) Que la Junta Directiva, com a organisme elegit per l'Assemblea General de Socis, en relació als fets esmentats, únicament ha exercit les funcions que li són pròpies d'acord amb els mecanismes democràtics que regeixen l'entitat, respectant la sobirania de decisió de l'Assemblea General que es convocarà properament;

c) El caràcter pluralista, obert i integrador de l'OCB i de la seva Junta Directiva;

d) La voluntat de la Junta Directiva de seguir col·laborant amb totes les institucions, organismes i grups polítics i socials com ho ha fet fins ara;

e) La voluntat de fer de l'OCB una entitat dinàmica perquè avui i sempre pugui continuar treballant per la normalització lingüística, cultural i nacional de les Balears, actuant com a capdavantera en el procés de redreçament del nostre país.

Aprofitam l'avinentsa per donar-vos les gràcies pel vostre suport a l'entitat i recordar-vos una vegada més que estam a la vostra disposició.

Palma, 27 de juliol de 1989.
LA JUNTA DIRECTIVA

PREMIS 31 DE DESEMBRE DE L'OBRA CULTURAL BALEAR CONVOCATÒRIA 1989

L'Obra Cultural Balear convoca els PREMIS 31 DE DESEMBRE DE 1989 amb la finalitat de reconèixer, d'estimular i de fer sorgir tot tipus d'actuacions, de comportaments i d'activitats encaminats a afavorir l'ús normal de la llengua catalana en tots els àmbits de la vida social i pública, a promoure la cultura i a desvetllar i a desenvolupar la consciència nacional pròpia de les Illes Balears.

PREMI FRANCESC DE B. MOLL

Destinat a premiar la persona o grup de persones, l'entitat jurídica o l'organisme privat que en la trajectòria de la seva activitat hagi participat de manera destacada a les Illes Balears en la normalització de la llengua, la cultura i la personalitat nacional.

PREMI GABRIEL ALOMAR

Destinat a premiar un treball escrit o audiovisual publicat o difós al llarg de l'any, que plantegi alternatives capaces de dinamitzar i enfortir el nostre procés de recobrament nacional. Com a anàlisi, descripció o divulgació, el treball premiat haurà de facilitar la comprensió de qualsevol aspecte de la realitat present de les Illes Balears.

PREMI EMILI DARDER

Destinat a premiar iniciatives o experiències en el camp de l'educació, especialment orientades cap a la normalització del català com a llengua vehicular de l'aprenentatge, la renovació pedagògica o l'educació medioambiental.

PREMI BARTOMEU OLIVER

Dedicat a premiar una tasca desenvolupada dins l'àmbit concret d'un poble, d'una barriada ciutadana, d'un sector professional o social. També es podrà prendre en consideració una tasca de recerca sobre l'àmbit en qüestió... històrica, sociològica, etimològica, sociolingüística, geogràfica, econòmica...

com la realització d'accions de dinamització cultural, de recuperació lingüística, de revalorització de la cultura popular.

PREMI MIQUEL DELS SANTS OLIVER

Destinat a premiar una obra d'investigació, editada al llarg de l'any, sobre qualsevol aspecte de la realitat passada o present de les Balears.

PREMI BARTOMEU ROSSELLÓ PORCEL

Destinat a premiar una persona de menys de trenta anys que hagi destacat en el terreny de l'animació cultural, de la investigació -artística humanística, científica, o en el camp de la creació.

BASES

1.-Poden optar a aquests premis totes aquelles persones, grups de persones, entitats o organismes privats que siguin presentats com a candidats per la Junta Directiva de l'Obra Cultural Balear, per qualsevol de les seves delegacions insulars o locals o per un nombre no inferior a tres dels seus socis, i pels membres del Jurat.

2.-Cada candidatura ha d'anar acompanyada d'un informe que justifiqui i raoni la proposta. Es presentarà per triplomat a màquina o ordinador i a doble espai a la seu social de l'O.C.B., carrer de la Imprenta, núm. 1, pral., 07001 Palma (Mallorca). Telèfon: 72.32.99. Fax: (971) 71.93.855.

3.-Qualsevol persona, particularment, també podrà suggerir per escrit o per telèfon, candidats a la Junta Directiva, la qual estudiarà el suggeriment i decidirà en darrer terme si ha de ser pres en consideració pel Jurat. En el cas que s'accepti, la Junta directiva podrà elaborar o encarregar l'informe.

4.-El termini de la presentació de candidatures acabarà el 15/11/89, a les 20 h.

GRUP BLANQUERNA V SEMINARI D'INFORMACIÓ I ESTUDI

LA NOSTRA COMUNITAT NACIONAL EN LA MODERNITAT

Monestir de Lluc, 29 setembre - 1 octubre 89

Programa

Divendres, 29 de setembre
A les 9 h.: Recepció i allotjament.
A les 11 h.: Presentació del curs.
A les 11,30 h.: El present històric i els seus precedents.
A les 16 h.: Importància de la llengua. La llengua, emblema de llibertat.
A les 18 h.: La nostra comunitat nacional.
A les 20 h.: Animació i Esplai.
Dissabte, 30 de setembre
A les 9 h.: Un projecte de futur possible per a les Illes.
A les 11 h.: La dona en la contemporaneïtat; els nous models de canvi.
A les 16 h.: Un projecte d'ordre mundial.
A les 18 h.: Taller de cultura popular.
A les 21 h.: Animació de la vetllada.
Diumenge, 1 d'octubre
A les 9 h.: La necessària resposta a la modernitat i a la postmodernitat.
A les 11 h.: Ramon Llull, emblema del progressisme.
A les 16 h.: Assemblea
A les 18 h.: Comiat.

Ponents: Josep Amengual, J. M. Llompart, J. Ll. Carod-Rovira, Ferran Navinés, Maria Buxó, Mateu Picornell, Gabriel Amengual, Antoni Oliver.

Animació: Gabriel Oliver, Antoni Artigues, Jaume Arnella i "La Fosca".

INSCRIPCIÓ

Preus:
Els tres dies costaran 5.500 ptes., i 3.000 ptes. als qui tinguin beca.
Beques:
Se'n donaran 100, per ordre d'inscripció, als escriptors o joves que encara no tinguin feina remunerada.

Inscripcions i Informació:
Obra Cultural Balear, Tel. 72 32 99 (Paquita Bosch i Josep M. Magrinyà), i no serà possible sobrepassar el nombre de 140. Caldrà abonar 1.000 ptes. en el moment de formalitzar-les.
Data límit d'inscripció: dia 22 de setembre.

NOTA: Els joves han de dur sac de dormir.

PAÍS VALENCIÀ: EDUCACIÓ

I ARA QUÈ?

BALANÇ I FUTUR DE L'ESCOLA VALENCIANA

Josep V. Garcia i Raffi/Carme Manuel i Cuenca

A hores d'ara, al final d'un altre curs acadèmic, molts valencians pensem que l'ensenyament al nostre País es troba en un atzucac. Voldríem ací aportar propostes, que si bé algunes no són inèdites caldria recordar-les perquè resten ignorades. La nostra intenció és reflexionar sobre la situació de l'escola valenciana pel que fa a l'ús de l'idioma. És ben cert que asumim els símptomes del "cas valencià": el conflicte lingüístic i el procés de substitució del català en la nostra societat. Sense oblidar aquests conceptes desitgem cercar-hi solucions ràpides, senzilles i pragmàtiques per al nostre ensenyament. Necessitem trencar la inèrcia reaccionària del pessimisme. Cal que ens deslliurem d'una càrrega obsessiva que ens llança a les espatlles una societat que renuncia diàriament a ser valenciana.

La introducció del valencià a l'escola de manera majoritària des de fa més de sis anys fa palès diversos fets:

a) el perill de l'assignaturització (a diversos estaments escolars el síndrome de llatinització s'alena en les aules. En molts casos el català és una matèria

constrenyida exclusivament a l'horari escolar setmanal).

b) El coneixement del català ha augmentat, tanmateix l'ús que se'n fa no avança i de vegades sembla retrocedir (som conscients que la normalització a l'escola no s'aconsegueix si no hi ha

una normalització lingüística també en la vida política, econòmica, social i cultural).

c) Aquesta normalització no pot ser bastida sobre el voluntarisme d'uns quants -especialment dels professors- com fins ara.

● **Al rerafons de qualsevol solució hi ha d'haver una decidida voluntat de govern, un desig de realitzar una política lingüística**

Si l'objectiu final és que el català siga una llengua "normal" al nostre país i a la nostra escola haurem de rebutjar mesures que l'arraconen en ghettos lingüístics de qualsevol tipus. Sabem, però, que al rerafons de qualsevol solució, idea, debat o proposta hi ha d'haver una decidida voluntat de govern, un desig de realitzar una política lingüística. En aquest escrit voldríem contribuir a aquesta necessària planificació, eina imprescindible per a la veritable escola valenciana.

UN MUNT DE PROPOSTES

Els xiquets valencians s'incorporen a l'escola bressol i a l'ensenyament obligatori en condicions diferents. Uns nens ho fan coneixent dues llengües (català i castellà) i d'altres només en saben una (castellà). L'escola exerceix com a factor d'acció compensadora entre les dues realitats lingüístico-culturals.

En aquest context l'escola bressol és el primer esglaó en establir hàbits lingüístics amb la figura de l'ensenyant i entre els propis nens. L'ensenyament pre-escolar -majoritàriament centrat a les populars guarderies-, molt poc present encara en l'ensenyament públic, usa normalment el castellà com a llen-

català, amb un bon fons de materials didàctics que serien llogats pel professorat, moltes voltes desatés, de les àrees rurals més comunicades. També l'usarien simplement com a biblioteca de préstecs els nens que complementarien així (o coneixerien en altres casos) les biblioteques escolars o de poble. Tam-

la urgent necessitat de l'augment de l'ús de la nostra llengua. Quant a la televisió, la TVV, projecte amb un gran previsible impacte al País Valencià, és imprescindible que faça ús del català com a llengua única. Respecte a la ràdio, és necessària la cooperació de la Generalitat Valenciana amb emissores privades del nostre territori, per a l'augment de l'ús del valencià i per crear un curs de llengua i literatura multimèdia. A més a més, caldria inserir en

gua vehicular de l'aula o del temps d'esbarjo. Així, xiquets de famílies valencianoparlants són ensenyats cada dia més joves en llengua castellana. En baixar l'edat d'inici de la vida escolar del nen, la seua castellanització esdevé cada dia més temprana. Això, llegat a què poquíssims centres d'aquest sector educatiu tenen projectes d'immersió lingüística en català, va fer exclamar a un escriptor valencià, fa uns anys: "les guarderies són un invent del dimoni!". Realment, tal i com estan plantejades a hores d'ara, són un seriós entrebanc per la normalització del país. Estan perdent-se els primers anys de la vida d'un xiquet molt valuosos. A més a més, els inicis del català a les escoles bressol assegura l'exigència per part dels pares d'una escola en valencià a l'EGB i també al BUP. La creació o subvenció d'unes **escoles bressol** en català seria una bona notícia i una aposta pel futur.

Pel que fa als recursos a emprar per mestres i alumnes, es podrien crear **biblioteques ambulants comarcals** en

bé s'hauria de facilitar l'adquisició de materials dels Centres de Recursos amb un sistema de correus, o amb un bon nombre de còpies a l'abast de tothom, perquè hi ha voltes que entitats privades no lucratives, com Acció Cultural del País Valencià, han de suplir les deficiències (quan no inexistències) de materials imprescindibles per a la classe en català o de català.

Les **activitats culturals extraescolars** organitzades per organismes oficials haurien de donar suport a la nostra llengua. Això significarà la programació d'actes i espectacles en català de forma majoritària que mostren veritablement el prestigi de l'idioma i la "utilitat" del seu aprenentatge. L'augment d'espectacles en català per als escolars és una necessitat i una activitat complementària imprescindible per a les classes de valencià i per a l'enriquiment cultural de l'alumne. Pel que fa als **mitjans de comunicació**, de gran impacte en la societat actual, consumits en la seua majoria pels joves, ens adonem de

● Un escriptor valencià, fa uns anys, va exclamar: «les guarderies són un invent del dimoni!». Relament, tal i com estan plantejades les coses ara, són un seriós entrebanc per la normalització del país

els mitjans de comunicació la presència de l'escola, perquè el xiquet/alumne tinga el seu protagonisme. És molt important acostar el treball diari de l'aula als mitjans de comunicació social. Seria fer que els joves valencians se sentiren protagonistes del fet comunicatiu a través de l'ús de la nostra llengua.

En aquesta línia, seria molt convenient un suport major a la premsa escrita en català. Podríem incloure ací la creació d'una **revista juvenívola** per a l'estudiant de BUP i COU (seguint les passes de la revista valenciana infantil CAMACUC, on se sentiren els estudiants protagonistes de l'escriptura, la informació que els interessa, en llengua catalana. Seria com establir contacte entre les revistes que es fan als diferents centres educatius i que queden normalment tancades en la comunitat escolar.

Un altre aspecte ressenyable ve lligat a un desig i idea assenyalada repetidament per diversos sòcio-lingüistes i estudiosos en general: la creació d'una **Direcció General de Política Lingüística** en la Generalitat Valenciana. És des d'aquest organisme d'on és possible

encetar campanyes per fomentar i augmentar l'ús constant del català com una llengua possible i factible. Pensem que, malgrat tenir els exemples ben a prop de les diferents campanyes dutes a terme per la Generalitat de Catalunya, i els exemples que ofereixen països amb llengües minoritzades de la resta d'Europa, és ben possible un treball original valencià en aquest terreny, sense mimetismes aliens.

Tampoc no podem deixar d'assenyalar-hi la **necessitat urgent que tenen els governs autònoms de llengua catalana de col·laborar i cooperar en diferents temes culturals i educatius**. Els valencians, enfront de la manipulació o la mentida lingüística, han de sentir-se normals entre la resta de "familiars" que parlen dialectes diferents de la llengua comuna. És evident

● La inter-comunicació entre estudiants que parlen diferents dialectes és la millor prova i afirmació de la unitat d'una llengua i una cultura

que la millor peça que construeix aquesta normalitat la poden oferir els diferents mitjans de comunicació.

A açò podria contribuir una xarxa d'intercanvis escolars entre diferents centres de la nostra comunitat lingüística. La intercomunicació entre estudiants que parlen diferents dialectes és la millor prova i afirmació de la unitat d'una llengua i una cultura.

Com a punt final ens agradaria plantejar-hi la necessitat d'un tractament especial de l'ensenyament del català a les zones històricament castellanoparlants del País Valencià. Això suposaria l'adopció d'una sèrie de mesures com:

1.- Una **major dotació** als centres en els seus presupostos per la creació d'un Seminari de Valencià amb prou elements per a treballar-hi (hem de recordar que el primer material en català que ha entrat als instituts no té més de

quatre anys).

2.- És urgent el **reciclatge del professorat** que treballa a aquestes àrees, tant per als que estan definitius com per als que són provisionals. Seria molt convenient l'estudi de tècniques especials per a l'aprenentatge de segones llengües. El professorat de valencià, que és destinat de la mateixa manera i amb la mateixa preparació a Alzira, Alcoi, Requena, Sagor o Oriola, necessita un entrenament metodològic distint ja que cada zona requereix un tractament especial i una preparació didàctica diferent.

3.- Seria adient també la implantació immediata als CEPS i Centres de Recursos situats d'aquestes comarques castellanoparlants, d'un **assessor lingüístic de català** amb tot un gabinet d'assessoria didàctica, connectat amb els diferents gabinets comarcals i amb el Gabinet d'Us i Ensenyament del Valencià. A més a més seria utilíssima la creació d'Assessories Lingüístiques comarcals o supracomarcals de català que coordinen i promocionen les diferents activitats per la normalització lingüística de l'idioma.

4.- S'haurien de convocar periòdicament unes **Jornades de Didàctica del Català**, amb subseccions de primera i segona llengua (zones castellanoparlants i catalanoparlants), i amb curssets sobre les innovacions en la didàctica de les llengües.

5.- L'establiment, amb l'ajut de les Diputacions dels diferents ajuntaments de les comarques castellanoparlants, de **centres d'esplai**, on els xiquets puguen celebrar-hi activitats i gaudir del seu oci en català. Seria una tasca imprescindible per a complementar "l'assignaturització" constant a la qual es veu sotmés el valencià en el currículum escolar. Fins ara la Conselleria ha plantejat dins les activitats del Gabinet d'Us i Ensenyament del Valencià una sèrie d'acampades de joves valencians en les vacances de Pasqua. Això, amb tot el seguit d'activitats permanents que s'hi celebren converteix aquesta acampada en una mena de "projecte d'immersió lingüística" en vacances. Caldria augmentar-ho també a Nadal i juliol-agost. Serien torns de vuit dies

d'acampada on el català fóra l'única llengua vehicular de la concentració. El fet d'organitzar-ho en període no lectiu serviria per aprofitar tota una sèrie d'edificis i centres (escolars o no) que queden buits en període vacacional i que constituïren una fàcil infraestructura en la qual ajudar-se. Si l'edifici ocupat fos un col·legi, residència o internat, es podrien aprofitar i fer servir totes les

● Establiment de centres d'esplai, on els xiquets puguen celebrar-hi activitats i gaudir del seu oci en català

instal·lacions i materials adients al curs (sala de vídeo, audiovisuals, gimnàs, etc.). Econòmicament, la Conselleria podria ser ajudada per les diputacions valencianes o bé per l'ajuntament(s) del(s) poble(s) de majoritària procedència de l'alumnat.

6.- És possible també l'establiment d'un **centre permanent d'activitats per castellanoparlants** (tant de comarques valencianes com dels xiquets castellans provinents de fora del nostre País). El centre se situaria en un edifici construït en un àrea catalanoparlant. Açò és molt important, perquè el xiquet en el període d'estada al centre viuria d'una manera natural la nostra llengua. Serien catalanoparlants, no ja el professorat, sinó monitors, personal no docent, així com totes les persones que tinguessen contacte amb el jovent. Les estades podrien ser també d'una setmana o dues, i es podrien pagar mitjançant unes beques "tripartites" (entre conselleria, diputacions i/o ajuntaments, i el propi interessat). A aquest grup d'alumnes el podria acompanyar un monitor/professor provinent del seu centre d'estudi.

En definitiva, aquestes són totes les propostes de futur per obrir el País Valencià a la intercomunicació de la dualitat històrica que el constitueix i que, de vegades, el constrenyeix i l'entrebanca. ■

PAÍS VALENCIÀ

POLÍTICS I FILÒLEGS

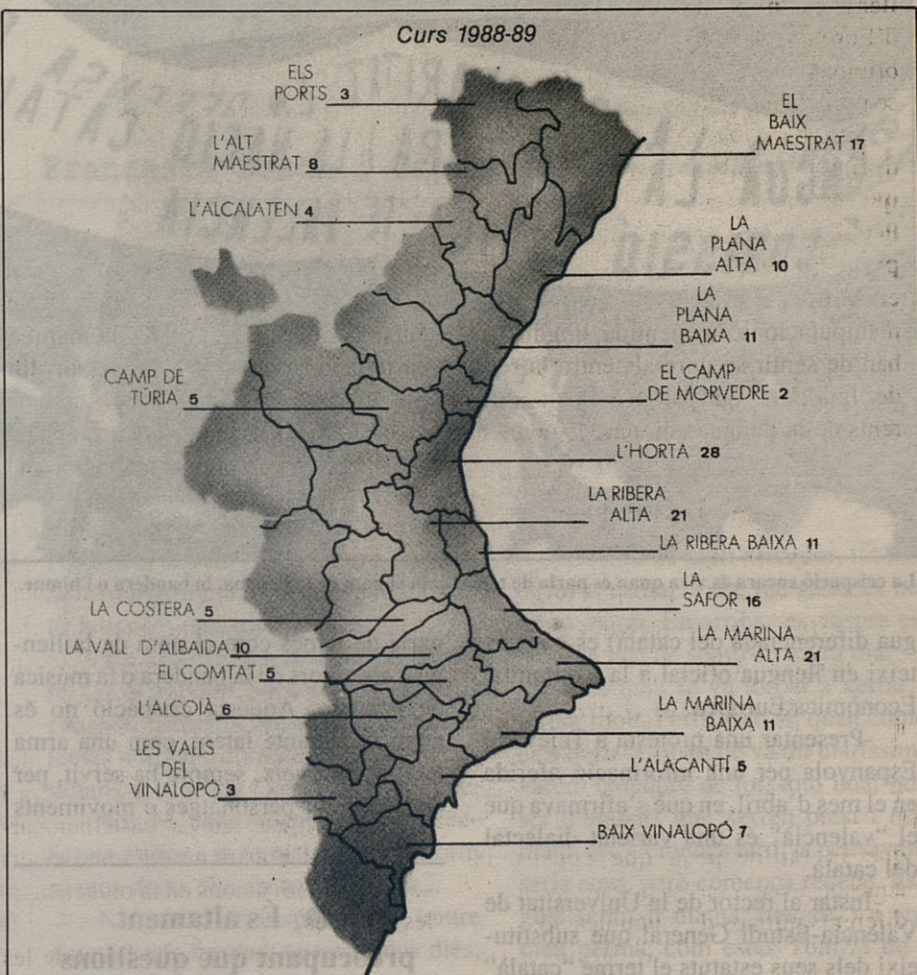
Ramon Turmeda

Si em fa mal un queixal, evidentment vaig al dentista; si una aixeta goteja insistentment a la cuina, lògicament crit un llanterner; si vull saber coses sobre la llengua que parl, consult, com és normal, un especialista, és a dir, un filòleg. Fer unes afirmacions com aqueixes, semblen quasi ridícules, de tan evidents com resulten, però de vegades la realitat pot superar la lògica.

Al País Valencià, si bé es pot afirmar que dentistes i llanterners són, respectivament, els especialistes adequats per tractar un queixal malalt o una aixeta trencada, no està massa clar que l'especialista adient per resoldre qüestions relatives a la llengua sigui un filòleg. Deixant de banda que moltíssima

● Que la Generalitat Valenciana proposi que el "valencià" es converteixi en llengua oficial a la CEE

gent es creu capacitada per opinar, en els llocs més inversemblants, sobre llengües i, concretament, sobre l'ortografia, la morfologia, la sintaxi, el vocabulari i la unitat de la llengua catalana (no cal més que obrir un diari per la secció de "cartes al director" per adonar-se'n), resulta que, d'acord amb la il·lògica de certa "lògica", fins i tot els regidors de l'ajuntament de València es

Llocs on hi ha escoles que han iniciat el procés d'ensenyament en valencià.

consideren competents per opinar sobre temes lingüístics i, fins i tot, per donar ordres a la Universitat de València-Estudi General, sobre com ha d'anomenar la llengua del país.

Tal vegada aquestes noves actituds són degudes a una ampliació de les competències municipals en matèria de gestió. Si des d'ara algú vol rebre informació sobre lingüística, sols haurà de dirigir-se a l'ajuntament de València, on determinats regidors, donaran la informació sol·licitada sobre tot allò que volia saber de la llengua catalana i mai no s'atreveïa a preguntar.

Observant la qüestió una mica més

seriosament, podem arribar a la conclusió que, de la llengua, se'n fa política a les terres valencianes i, lògicament, també una arma electoral. El secessionisme lingüístic, així com l'anticatalanisme, encara donen els seus rèdits polítics i per això no és estrany que de tant en tant es destapi la caixa dels trons. Pel mateix motiu no és estrany que en una plenària municipal celebrada el propassat mes de maig, amb els vots del Partido Popular i Unión Valenciana, i l'abstenció del CDS, es preguessin aquestes tres decisions:

-Demandar que la Generalitat Valenciana proposi que el "valencià" (llen-

La crispació encara és viva quan es parla de temes com el nom de la llengua, la bandera o l'himne.

gua diferenciada del català) es converteixi en llengua oficial a la Comunitat Econòmica Europea.

-Presentar una protesta a Televisió Espanyola per una informació oferida en el mes d'abril, en què s'afirmava que el "valencià" és una varietat dialectal del català.

-Instar al rector de la Universitat de València-Estudi General que substituïxi dels seus estatuts el terme "català" pel de "valencià" quan fa referència a la llengua oficial.

No, tot això no fa riure: la plorera. Si algú es pensava que a les plenàries municipals es parlava de clavegueram, d'impostos, de plans d'ordenació, així com de convocatòries a places de funcionaris, anava molt errat. Es veu que, en determinades circumstàncies, els vots que serveixen per designar els càrrecs públics, també tenen la virtut de convertir els polítics en llicenciats en Filologia.

El fet que temes lingüístics hagin ultrapassat les parets estrictes dels centres d'ensenyament i de cultura, no és massa estrany en un país, el valencià, on la crispació encara és viva quan es

parla de temes com el nom de la llengua, els colors de la bandera o la música de l'himne. Aquesta crispació no és nova i es manté latent, com una arma letal que serveix, sempre ha servit, per desqualificar personatges o moviments

● És altament preocupant que qüestions relacionades amb la llengua, que haurien de ser resoltes exclusivament per la universitat esdevinguin arguments polítics

polítics, socials o culturals, que s'han destacat en la defensa de la llengua, la cultura i la personalitat valencianes, dins el marc de la llengua, la cultura i la personalitat del conjunt de terres de parla catalana.

Al País Valencià està convant-se una escissió lingüística, tot i els esfor-

ços que fan per evitar-la entitats i personalitats d'un prestigi reconegut dins i fora dels límits del País Valencià. Als antics plantejaments segregacionistes (blavers), ara s'hi han afegit unes noves teories, revisions de les tesis fusterianes (pancatalanistes), que, en forma conciliadora i cercant formalment el terme mitjà, serveixen nous arguments al secessionisme tradicional, tot intentant superar visceralitats i fòbies (tercera via). El raonament, tanmateix, és estèril. L'odi a tot allò que ve de més enllà del riu de la Sènia, és a dir, Catalunya, ha esdevingut per a determinats sectors de la societat valenciana una característica del seu tarannà. El nacionalisme polític pancatalanista no acaba de qual·lar, mentre els partits i entitats caracteritzades per predicar el populisme, el secessionisme lingüístic i l'anticatalanisme visceral, es troben en un bon moment, sobretot en la zona metropolitana de la ciutat de València, que arreplega la meitat de la població de tot el país.

És altament preocupant que qüestions relacionades amb la llengua, amb la llengua catalana concretament, que

haurien de ser resoltes exclusivament per la universitat, esdevinguin arguments polítics, útils per guanyar acceptació popular i vots. Amb aquesta dinàmica, qüestions lingüístiques poden arribar a ser tractades o discutides a plenaries, comissions o assemblees de caràcter polític. Posades així les coses, la victòria de determinades opcions polítiques podria significar l'escissió de la llengua, el canvi de normes ortogràfiques o el rebuig de determinats títols acadèmics, coses aquestes impensables en altres països. Si ara alguns regidors de l'ajuntament de València, comptant amb la majoria numèrica, s'han atrevit a donar instruccions a la Universitat

● **La realitat valenciana és difícil d'entendre sense una perspectiva històrica, sense conèixer la dinàmica política i social dels últims quinze anys**

sobre com ha d'anomenar la llengua, què passaria si aqueixa mateixa majoria controlàs la Generalitat Valenciana? No s'ha de perdre de vista que la principal institució política del País Valencià, té competències absolutes en matèria d'Ensenyament i Cultura.

La realitat valenciana és difícil d'entendre sense una perspectiva històrica, sense conèixer la dinàmica política i social dels últims quinze anys, a les terres situades entre el riu de la Sènia i el Segura. Es paguen ara alguns errors, indecisions i cessions del passat? És mal de saber. Tanmateix la lluita lingüística segueix, de vegades espectacularment, de vegades de forma latent, però segueix, amb l'objectiu de desgastar el principal signe d'identitat que tenen els valencians i també nosaltres: la llengua. Els atacs a la llengua van dirigits a la desnacionalització d'un país que, en un moment històric molt concret, trobà, potser millor que cap altre del conjunt de parla catalana, les seves arrels i, sobretot, el seu camí. ■

INTRASCENDÈNCIES

CONVERSA D'ESTIU

Francesca Bosch i Capó

Mantenien una animada conversa tot menjant-se parsimoniosament un gelat. No eren nines ja, però bé, estaven bé i de bon veure. La major, tenyideta de ros, mans arreglades i minifalda, bossa de novetat. La més jove, vaqueros i caçadora, morena, amb un afro provocatiu, carregada d'anells, polseres i collarets de cuir i llautó, i una immensa bossa/motxilla de la qual podien sortir les coses més insospitades.

Vaig assegurar-me a la taula del darre-re. Local tranquil, poca get, mitja claror i bastant silenciós. Parlaven normal i de temes normals, corrents, vulgars i quotidians. Les sentia i les entenia molt bé.

- Noltros, cada vespre l'hem de treure una estona a sa terrassa, sinó no dorm ni mos deixa dormir en tota sa nit...

- No, jo no! Un vespre el vaig treure a prendre la fresca i va tossir dos dies, pobre...

- Es meu, saps quina mania té? en estendre sa roba me l'estira fins que me la pren de ses mans; em fa enfadar cosa fina, així és que per no tenir disgusts, quan surt amb sa bugada, el tanc dins o aprofit que estigui endormiscat.

- Vaja, vas ben arreglada amb aquest element...

- Idò. I no et pensis que el consent, que va!... El tenc a retxa, més no en faltaria! Un temps i tot em va tenir mania... Es meu homo li consent tot, tot.

- És que ets homos, com que no són més que una estoneta a ca seva, ves què han de fer més que riure-li ses gracies.

- El que et deia, quan m'atracava a fer-li una moixonía, tot eren dents i

*Sa pastera d'en Bailon,
aquella des Molinar,
va anar a fer sa volta
Palma-Sóller-s'Hort des Ca.*

(La cantaven a can Miquel Peganya, d'El Terreno)

ungles i bufits. Es meu homo el castigà a pa i aigo i tancat a un quarto, i, ell, què has sentit ploure? Res de res.

- Dignes que sí, però això és una salvatjada, pobret.

- Sí que ho és, però no va aconseguir res fins que li passà sa bruta, i ara tot va com una seda.

- Es meu és molt xerrador, tot lo dia debana, canta, crida, me gasta es nom, no té aturai. En arribar es vespre estic rendida just de sentir-lo tot lo dia.

- Es meu se va torbar a xerrar, va torbar molt. Però, això sí, quan començà a obrir boca tot ho va dir claríssim, el vàrem entendre de tot, totd'una; no va ser d'aquells que xerren prest i malament, no. Començà tard, ja pensàvem si seria sord, però començà redebé. És un gust sentir-li mamà, *abuela*, i a en es meu germà, com està Toni? I de ses nines de ses veïnades sap es nom de totes i else crida pel mompeller.

Jo sentia la conversa intrascendent, amable, carinyosa, envers aquells comportaments tan propis d'infants i mares. Pareixien més padrines que mares, tan satisfetes dels progressos de la seva petita descendència.

- I quants d'anys té, es teu.

- Es meu? Idò... idò ara, just pel juliol, en farà quatre. Pareix mentida com passa es temps, me'n faig creus, quatre anys! I es teu?

- Es meu és més gran, ja en farà deu, ara.

- No t'ho he contat tot. Fixa't, quan encara no xerrava ni sabíem si xerraria, és clar, ho provàrem tot abans d'acceptar es fet, i es meu homo li va

donar conyac per beure i el va tornar tancar dins es *quarto* amb un ràdiocassette en marxa, d'aquests que se rebobinen tot sols, per veure si d'una vegada s'amollava.

- Però, i què dius? Que estàveu locos? N'hi ha per denunciar-vos, això em posa malalta just de pensar-ho!

Tot jo era orelles. És possible tanta crueltat? Començava a creure que no ho entenia prou bé, que en qualche lloc hi havia un confusió per part meva. Parlaven dels seus infants?

- Ca, res, ja t'ho he dit, caparrut com el dimoni. Va dormir un dia i seguí sense xerrar fins que li donà la gana... Jo també vaig passar molta de pena, no et creguis.

- No vos entenc a tu ni an es teu homo; tanta il·lusió quan el compràreu i tan consentit que el teniu, tan malcriat com és, amb tot el que li heu fet passar, no està traumatitzat?

- Quià! An es meu homo (ja t'he dit que amb mi guarda ses distancis) el pentina, li fa netes ses dents, li grata s'esquena...

- I què vos costà quan el compràreu?

- Deu mil pessetes, va ser una ganga, ara no sé què valdria.

- Sí, es nostro mos en costà 25 mil, i hores d'ara no va de femelles. S'altre dia es meu homo va dur-ne una i es posà fet una *fiera*: ni de prop volia veure sa gabi. Vàrem haver de posar-ne una a

(Dibuix de Ramon Clop)

cada costat des menjador, i haguessis vist quina llengua i quins insults!

Esclafiren a riure, satisfetes. I jo, quasi. En entrellucar de qui parlaven vaig alliberar-me del pes emocional que m'havia engrunat. El gelat restà damunt la taula, s'havia desfet i vessava lentament per la copa. No em va

saber greu. Havia passat una estona com qui llegeix una novel·la d'Agata Christie, amb prou suspense a cada pàgina, completament incapaç d'endevinar qui era l'assassí.

Vos ho promet, aquesta història és certa i em recorda un ca nostre, ja mort, que només li faltava xerrar. ■

BANCA MARCH

LITERATURA

MONZÓ, TRÀGIC

Pere Rosselló i Bover

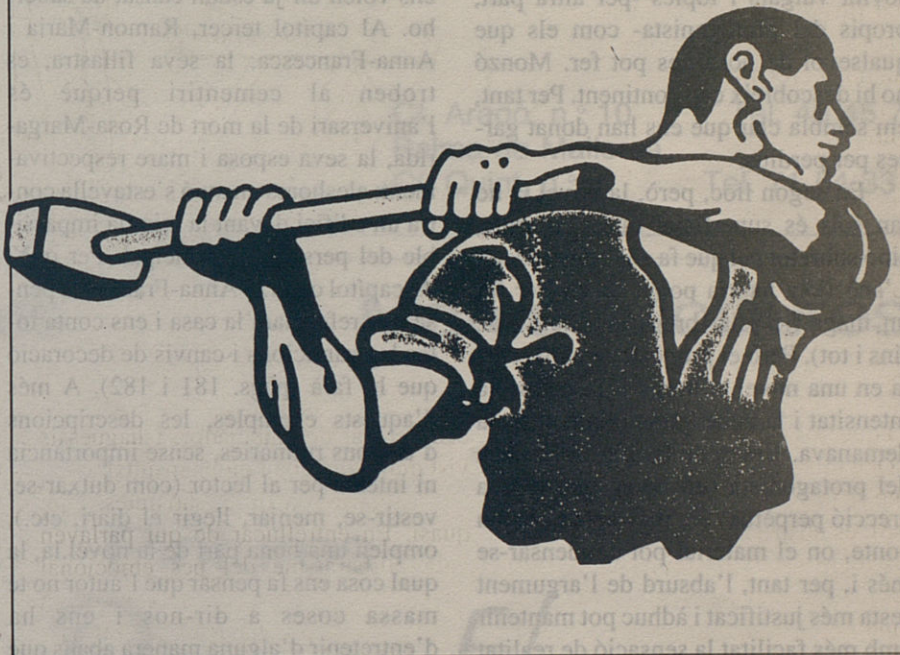
No crec que a hores d'ara cap crític gosi dubtar del valor de l'obra narrativa de Quim Monzó. Fer-ho potser suposaria remar contracorrent, anar contra l'opinió generalitzada que considera aquest autor com una de les grans troballes de la literatura catalana dels últims deu anys. Potser, fins i tot, seria una actitud suïcida per part del crític. Per aquest motiu no m'estranyaria gens que algun comentarista (i més d'un lector, és clar) de *La magnitud de la tragèdia* hagi optat per considerar-la, ja d'entrada (tal vegada, abans de llegir-la), una novel·la d'una genialitat indiscutible. No se m'ocorre cap altra explicació quan veig alguns dels articles i comentaris que han sortit als mitjans de comunicació i llegesc que aquest llibre s'ha situat al número u dels més venuts. Tanmateix, a mi, la lectura de *La magnitud de la tragèdia* m'ha fet pensar que es tracta d'un llibre ben propi d'una societat consumista, és a dir, escrit per assolir un gran mercat. Però esbrinar quines són les qualitats literàries de l'obra en qüestió ja és quelcom molt més complex. Tant els elogis cecs com les diatribes airades que pot (i hauria de) suscitar no destriaran el gra de la palla, la qual cosa és imprescindible per valorar justament aquesta novel·la.

En primer lloc, potser seria convenient partir d'una consideració un xic esquemàtica del nostre panorama narratiu. Sembla bastant clar que en aquests moments circulen per les nostres llibreries dos tipus de novel·les i reculls de relats: un és el d'aquells textos escrits amb una intenció purament comercial, que pretén arribar al major nombre de lectors possibles encara que sigui renunciant a la perfecció de l'estil o al tractament de determinats temes; l'altre és format per obres construïdes a consciència, però que -potser intencionada-

QUIM MONZÓ

LA MAGNITUD DE LA TRAGÈDIA

QUADERNS CREMA

ment i tot- ignoren la realitat dels seus possibles lectors. Entre aquests dos tipus n'hi hauria d'altres que se situarien en zones intermèdies. És evident, però, que l'èxit no depèn exclusivament de les primeres o de les segones, així com també és cert que tant unes com altres contribueixen positivament a la creació i a la consolidació del públic lector en català. Allò que no em sembla tan bé és voler presentar com a novel·les excel·lents, originals i d'una alta qualitat literària relats que només persegueixen entretenir la gent, tal com sembla que volen fer amb l'últim llibre de Quim Monzó.

La magnitud de la tragèdia parteix d'uns ingredients fàcils que avui asseguren -sobretot si s'acompanyen amb una bona promoció- un èxit estrident: una dosi d'humor, una altra d'erotisme, un llenguatge força light (és a dir, dialectal barceloní), un argument bo de recordar i sense complicacions, quatre tòpics d'actualitat, etc. A més, hi hem d'afegir que, amb l'ajut de l'editorial quaderns Crema, el llibre es presenta com una obra transcendent i profunda, cosa que evidentment no és. Basta llegir alguns dels mots que fan d'esquer a la contraportada: "una novel·la sobre l'amor, l'odi, la solitud, el pas

inapel·lable del temps i la inevitabilitat de la mort. (...) *La magnitud de la tragèdia* és un retrat esplèndid i vigorós del desconcert absolut de l'home, no tan sols en aquest tombant de segle sinó al llarg de la història de la humanitat"(!). Rellegir aquestes paraules, un cop acabat el llibre, em revela dues coses: primera, que en fan un gra massa (la qual cosa evidentment té la seva explicació); i segona, que ens acaben de prendre el pèl de mala manera. Perquè no totes les novel·les on surten enamorats, solitaris o algú que ha de morir-se són obres sobre l'Amor, la Solitud o la Mort, en majúscules. És clar que a *La magnitud de la tragèdia* no hi ha cap gran reflexió sobre aquestes veritats humanes, sinó més tost uns comentaris sovint vulgars i tòpics -per altra part, propis del protagonista- com els que qualsevol de nosaltres pot fer. Monzó no hi descobreix cap continent. Per tant, em sembla clar que ens han donat garses per perdis.

constants. La novel·la és farcida d'elements innecessaris, superflus, que el lector ha d'oblidar immediatament ja que no tenen cap funció en la lògica interna del relat i, a més, el que potser ens volen dir ja estam cansat de saber-ho. Al capítol tercer, Ramon-Maria i Anna-Francesca, la seva fillastra, es troben al cementiri perquè és l'aniversari de la mort de Rosa-Margrida, la seva esposa i mare respectivament; aleshores un avió s'estavella contra un edifici davant la mirada impassible del personatge principal. Per què? Al capítol catorze Anna-Francesca pensa que reformarà la casa i ens conta totes les variacions i canvis de decoració que hi farà (pàgs. 181 i 182). A més d'aquests exemples, les descripcions d'accions rutinàries, sense importància ni interès per al lector (com dutxar-se, vestir-se, menjar, llegir el diari, etc.), omplen una bona part de la novel·la, la qual cosa ens fa pensar que l'autor no té massa coses a dir-nos i ens ha d'entretenir d'alguna manera abans que el relat acabi. De fet, si eliminàssim aquests episodis, la novel·la es reduiria almenys a la meitat. Els exemples que encara podríem afegir-hi són tants que no crec que calgui la nostra insistència: qualsevol lector se n'adonarà tot d'una. És evident que quim Monzó ha oblidat aquella regla d'or que Txèkhov proposava, segons la qual si al principi del relat es descriu un clau és perquè al final el protagonista ha de morir-hi penjat. En canvi, *La magnitud de la tragèdia* és una obra plena d'elements l'única funció dels quals en realitat és fer més llarg el text.

Potser algú retraurà a aquest comen-

tari no saber veure en aquesta gratuïtat l'intent de mostrar-nos la buidor de la vida moderna. No negaré que potser el propòsit de Quim Monzó no sigui aquest, perquè ja és una constant de tota la seva narrativa. Però crec que aquesta vegada no ha encertat el camí correcte per dir-nos-ho ja que no calia insistir-hi tant. Una cosa és que la nostra vida sigui buida i l'altra és que, a més, també ho hagin de ser les novel·les que hem de llegir. I en aquesta mateixa línia d'inanitat Monzó ens condueix fins a un desenllaç que tampoc no ens porta cap sorpresa (cosa que certament li agrairíem), sinó que tan sols ens constata el que ens ha estat anunciant des de la meitat del llibre: que Ramon-Maria morirà a causa de la seva insòlita malaltia o que Anna-Francesca l'esborrará del mapa.

Naturalment, no tot és negatiu a *La magnitud de la tragèdia*. Sens dubte no podem deixar de lloar la capacitat de l'autor de construir el relat a partir d'una anècdota inversemblant i absurda. En aquest sentit, hi retrobam el Monzó dels millors relats de *-Uf, va dir ell* (1978), *...Olivetti, Moulinex, Chaffoteaux et Maury* (1980) o de *L'illa de Maïans* (1985), només per citar alguns dels seus reculls de contes. És aquí, en el plantejament de situacions i personatges vulgars davant fets inusuals, on la imaginació del nostre autor sembla funcionar a ple rendiment. Però això precisament explica que, en canvi, els personatges no tinguin la profunditat humana necessària per a la novel·la, absència que sens dubte també es tolera molt millor en el conte. Igualment, aquesta mateixa imaginació és el que fa de Quim Monzó un escriptor original i divertit, atractiu per a un ampli sector del públic. Això, unit a un llenguatge fàcil (però massa light) i a una construcció molt senzilla, expliquen també l'acceptació generalitzada de *La magnitud de la tragèdia*. Una novel·la bona de llegir, però que promet molt més del que en realitat dóna.

Quim MONZÓ, *La magnitud de la tragèdia*. (Barcelona, Edicions dels Quaderns Crema, 1989).

- * Material Tècnic de dibuix
- * Llibreria Tècnica de dibuix
- * Papereria

C/. Aragó, n.º 10
Palma de Mallorca
C/. Quint, n.º 3

Tel. 46 45 72

Tel. 71 54 33

Papers pintats

Marc i Motlures

Pintures

Casa Pomar Flores

ARTICLES PER A ARTISTES

Sant Miquel, 77. Tel. 72 14 83

07002 PALMA

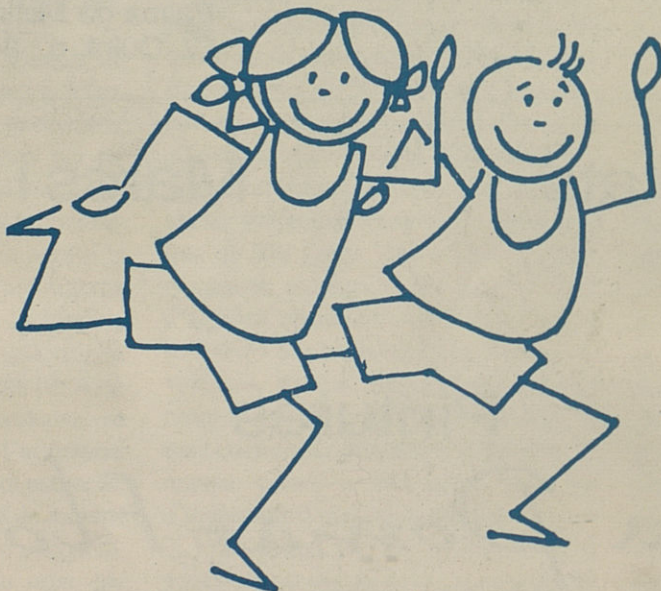

CONSELL INSULAR DE MALLORCA
COMISSIÓ D'ESPORTS

Planificació
Mèdica
de l'Esport
en Edat Escolar

ELS NOSTRES NINS SÓN ESPORTISTES

EL CONSELL INSULAR DE MALLORCA CREA EL «PROGRAMA DE PLANIFICACIÓ MÈDICA DE L'ESPORT EN EDAT ESCOLAR», I POSA PER AIXÒ UN EQUIP D'ESPECIALISTES MÈDICS I ELS MILLORS MITJANS TÈCNICS PER A LA SOLUCIÓ DEL PROBLEMA DEL NIN A L'ESPORT

INFORMACIÓ

Llar de la Joventut
(General Riera, 111, Ciutat)
Telèfon 75.91.01 (servei)